

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ

ЗАТРИМАННЯ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Навчальний посібник

Видавничий дім
«Гельветика»
2021

Авторський колектив:

доц. **А. В. Захарко** – підроз. 3.2.5 розділу III; доц. **В. В. Рогальська** – підроз. 2.1 розділу II (у співав. з Д. В. Лазаревою); підроз. 2.2 розділу II; підроз. 3.1. розділу III (у співав. з Н. С. Резцовою); підроз. 3.2.1–3.2.2 розділу III (у співав. з доц. О. А. Солдатенко); підроз. 4.1–4.3 розділу IV; додатки (у співав. з доц. О. А. Солдатенко); доц. **О. А. Солдатенко** – передмова; підроз. 3.2.1–3.2.2 розділу III (у співав. з доц. В. В. Рогальською); підроз. 4.4–4.5 розділу IV, додатки (у співав. з доц. В. В. Рогальською); **Д. В. Лазарева** – розділ I; підроз. 2.1 розділу II (у співав. з доц. В. В. Рогальською); доц. **А. Г. Гаркуша** – підроз. 3.2.3 розділу III; доц. **В. М. Федченко** – підроз. 3.2.4 розділу III; **Н. С. Резцова** – підроз. 3.1 розділу III (у співав. з доц. В. В. Рогальською); підроз. 3.2.6 розділу III

Рецензенти:

Дараган Валерій Валерійович – завідувач кафедри оперативно-розшукової діяльності факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, доцент, майор поліції;

Кобзар Олександр Федорович – начальник кафедри забезпечення державної безпеки Київського факультету Національної академії Національної гвардії України, доктор юридичних наук, професор, полковник;

Мельниченко Андрій Валерійович – заступник начальника слідчого управління Головного управління Національної поліції в Дніпропетровській області – Начальник відділу розслідування злочинів, скоєних проти життя та здоров'я особи, кандидат юридичних наук, майор поліції

*Ухвалено до друку Науково-методичною радою
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
(протокол № 4 від 17 грудня 2020 року)*

Затримання у кримінальному провадженні: навч. посіб. /
3-37 кол. авторів: А. В. Захарко, В. В. Рогальська, О. А. Солдатенко,
Д. В. Лазарева та ін. – Одеса: Видавничий дім «Гельветика»,
2021. – 224 с.

ISBN 978-966-992-519-0

У навчальному посібнику на підставі чинного кримінального процесуального законодавства України та з урахуванням відомчих нормативно-правових актів з питань затримання особи у кримінальному провадженні, викладено відповідну процесуальну характеристику затримання особи.

Висвітлено міжнародні та національні стандарти затримання особи, підстави його здійснення, процедури затримання уповноваженими службовими та іншими особами, перебіг та правові наслідки кожного з видів затримання і можливості оскарження застосування цього тимчасового запобіжного заходу.

Праця буде корисною для викладачів, науковців, юристів, адвокатів, працівників прокуратури, працівників суду і правоохоронних органів, здобувачів вищої освіти юридичних ВНЗ.

УДК 343.125.2(075)

Авторський колектив:

Захарко Андрій Володимирович – доцент кафедри кримінального процесу Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент;

Рогальська Вікторія Вікторівна – доцент кафедри кримінального процесу Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент;

Солдатенко Олена Анатоліївна – доцент кафедри кримінального процесу Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент;

Лазарева Дарія Володимирівна – доцент кафедри кримінального процесу Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук;

Федченко Володимир Михайлович – професор кафедри кримінального процесу Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент;

Гаркуша Аліна Григорівна – доцент кафедри кримінального процесу Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент;

Резцова Наталія Сергіївна – викладач кафедри кримінального процесу Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ.

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	6
ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	9
Розділ 1	
МІЖНАРОДНІ ТА НАЦІОНАЛЬНІ СТАНДАРТИ	
ЗАТРИМАННЯ ОСОБИ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ	10
1.1. Міжнародні стандарти затримання особи у кримінальному провадженні	10
1.2. Національні стандарти затримання особи у кримінальному провадженні	17
Розділ 2	
СУТНІСТЬ ЗАТРИМАННЯ ОСОБИ	
У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ	22
2.1. Поняття, види та суб'єкти затримання особи у кримінальному провадженні. Відповідальність за незаконне затримання особи.	22
2.2. Особливості затримання окремих категорій осіб у кримінальному провадженні	27
Розділ 3	
ПІДСТАВИ ТА ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ ПОРЯДОК ЗАТРИМАННЯ	
ОСОБИ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ	34
3.1. Підстави та процесуальний порядок затримання особи на підставі ухвали слідчого судді, суду про дозвіл на затримання з метою приводу.	34
3.2. Підстави та процесуальний порядок затримання особи без ухвали слідчого судді, суду.	44
3.2.1. Підстави та процесуальний порядок законного затримання особи.	44
3.2.2. Підстави та процесуальний порядок затримання уповноваженою службовою особою, особи, яка підозрюється у вчиненні злочину.	45

3.2.3. Підстави та процесуальний порядок затримання уповноваженою службовою особою, особи, яка підозрюється у вчиненні кримінального проступку. . . .	60
3.2.4. Підстави та процесуальний порядок затримання уповноваженою службовою особою особи, яка підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення за межами України.	70
3.2.5. Підстави та процесуальний порядок превентивного затримання особи.	84
3.2.6. Підстави та процесуальний порядок затримання особи на території дипломатичних представництв, консульських установ України, на повітряному, морському чи річковому судні, що перебуває за межами України під прапором або з розпізнавальним знаком України, якщо це судно приписано до порту, розташованого в Україні.	90

Розділ 4

ПРАВА ЗАТРИМАНОЇ ОСОБИ

У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ:

ГАРАНТІЇ РЕАЛІЗАЦІЇ. 108

4.1. Забезпечення затриманій особі права на захист. 114

4.2. Забезпечення затриманій особі права на інформування. 124

4.3. Забезпечення затриманій особі права на переклад. 136

4.4. Забезпечення затриманій особі права на повідомлення третіх осіб. 140

4.5. Забезпечення затриманій особі права на медичну допомогу. 141

ПРЕДМЕТНИЙ ПОКАЖЧИК 150

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК 152

ДОДАТКИ 167

ПЕРЕДМОВА

У ст. 2 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) визначено такі завдання кримінального судочинства: захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорона прав та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура.

Інтереси суспільства щодо протидії злочинності, відновлення порушених злочином прав та понесення винними особами кримінальної відповідальності реалізуються за допомогою кримінального процесу. Для забезпечення вказаних завдань законодавець покладає на учасників кримінального провадження певні обов'язки та визначає їх права.

Втім, завдання кримінального судочинства не завжди співпадають з інтересами всіх сторін провадження, а тому учасники провадження можуть перешкоджати досягненню визначених законом завдань шляхом невиконання процесуальних обов'язків чи зловживання наданими правами. Для забезпечення досягнення завдань кримінального судочинства, кримінальне процесуальне законодавство передбачає можливість застосування заходів забезпечення кримінального провадження.

Кримінальна процесуальна діяльність, спрямована на встановлення особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, доведення підстав її притягнення до кримінальної відповідальності, нерозривно пов'язана із застосуванням до такої особи примусових заходів, які обмежують права та свободи людини. Затримання особи будучи одним із найбільш суворих заходів примусу, тим не менше є необхідним засобом досягнення дієвості кримінального провадження, а тому доволі активно застосовується

у правозастосовній практиці. Так, відповідно до результатів аналітичного звіту за результатами дослідження «Оцінка ефективності функціонування інституту службових осіб, відповідальних за перебування затриманих, як механізму попередження неналежного поводження в діяльності поліції» кількість затриманих осіб в Україні становила у 2013 р. – 13 565 осіб, 2014 р. – 12 116, 2015 р. – 11 563, 2016 р. – 9437¹. Незважаючи на загальну тенденцію щодо зменшення кількості затриманих осіб (2017 р. – 17 936, 2018 р. – 14 979, 2019 р. – 14 486, 2020 р. – 11 473) (Додаток 8), доводиться констатувати наявність системних порушень, що допускаються при застосуванні цього заходу. Зокрема, йдеться про необґрунтовані затримання, порушення права на захист та інших прав затриманої особи, недотримання строків затримання, катування й жорстоке поводження із затриманими та ін. Причинами цього є неправильне тлумачення та застосування закону відповідними суб'єктами, а подекуди – і свідоме ігнорування його вимог, безвідповідальне ставлення до долі людей, їхніх прав, свобод і законних інтересів. До того ж, окремі аспекти застосування затримання не знайшли свого нормативного врегулювання ні у КПК України, ні у відомчих нормативних актах.

Конституція України в ст. 29 проголошує, що «кожна людина має право на свободу та особисту недоторканність» (ч. 1) та «ніхто не може бути заарештований або триматися під вартою інакше як за вмотивованим рішенням суду і тільки на підставах та в порядку, встановлених законом» (ч. 2). Водночас, і це цілком зрозуміло, в ч. 3 цієї статті наголошується, що «у разі нагальної необхідності запобігти злочинів чи його припинити уповноважені на те законом органи можуть застосовувати тримання особи під вартою як тимчасовий запобіжний захід...».

Природно, що передбачене Конституцією України виключення (нагальна необхідність) з фундаментального права на свободу, на недоторканність особи повинно бути найретельнішим чином обґрунтовано в законодавстві, виписана чітка процедура

¹ Аналітичний звіт за результатами дослідження «Оцінка ефективності функціонування інституту службових осіб, відповідальних за перебування затриманих, як механізму попередження неналежного поводження в діяльності поліції». Рада Європи. 2017. URL: <http://ecpl.com.ua> (дата звернення: 26.11.2020).

виконання, встановлена суворя відповідальність за порушення у його здійсненні.

Тому підлягають детальному розгляду принципові питання правового статусу процесуального затримання, підстави його здійснення і процедури затримання уповноваженими та іншими особами, перебіг та правові наслідки кожного з видів затримання і можливості оскарження застосування цього запобіжного заходу.

Колектив авторів висловлює вдячність рецензентам навчального посібника.

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ВС – Верховний суд

ЗУ – Закон України

ЄКПЛ – Конвенція про захист прав людини
і основоположних свобод

ЄСПЛ – Європейський суд з прав людини

КК України – Кримінальний кодекс України

ККС ВС – Касаційний кримінальний суд Верховного суду

КПК України – Кримінальний процесуальний кодекс України

КУпАП – Кодекс України про адміністративні правопорушення

МВС України – Міністерство внутрішніх справ України

ООН – Організація Об'єднаних Націй

п. – пункт

п.п. – підпункт

р. – рік

СНД – Співдружність незалежних держав

СРД – слідчі (розшукові) дії

ст. – стаття

ст.ст. – статті

ч. – частина

ч.ч. – частини

Розділ 1

МІЖНАРОДНІ ТА НАЦІОНАЛЬНІ СТАНДАРТИ ЗАТРИМАННЯ ОСОБИ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

1.1. Міжнародні стандарти затримання особи у кримінальному провадженні

Сукупність таких притаманних ознак, як високий ступінь втручання в сферу особистих інтересів та невідкладний характер, виводять інститут затримання особи в своєрідний «авангард» правообмежувальних заходів, що застосовуються для досягнення завдань кримінального провадження. Саме тому надзвичайно актуалізується проблема дотримання законності під час застосування вказаного заходу забезпечення кримінального провадження.

Провідна роль у забезпеченні законності під час затримання особи належить відповідним міжнародно-правовим стандартам. Система міжнародних стандартів в галузі прав людини – це найважливіше джерело процесуальних гарантій забезпечення законності в механізмі застосування заходів процесуального примусу.

Необхідно зауважити, що міжнародні стандарти забезпечення прав людини у кримінальному судочинстві є загальновизнаними і обов'язковими, не зважаючи на їх джерело, яким може бути міжнародно-правові акти, рішення ЄСПЛ або міждержавні угоди.

Оскільки Україна крокує по шляху євроінтеграції, необхідно зазначити щодо європейських стандартів забезпечення прав людини у кримінальному процесі. Їхніми основами є ЄКПЛ і протоколи Ради Європи, а також ухваленими на її основі рішеннями ЄСПЛ. Україна ратифікувала дану конвенцію з метою посилити захист прав людини, чого вимагала Конституція України. Можна з впевненістю сказати, що дана Конвенція здійснила не аби який вплив на кримінальне процесуальне законодавство України, оскільки ст. 9 Конституції України зробила Конвенцію частиною

національного законодавства, а отже, стала джерелом регулювання кримінальних процесуальних відносин.

Говорячи про міжнародно-правові стандарти, варто зазначити, що: а) під ними, насамперед, розуміються єдині принципи і норми щодо поведінки суб'єктів права, які зафіксовані в основних джерелах міжнародного права як універсальних, так і в регіональних правових актах; б) вони є оптимальними юридичними вимогами стосовно правових систем держав-учасниць міжнародного співтовариства; в) вони відображають найкращі правові досягнення міжнародного права та співробітництва держав-членів міжнародної спільноти та держав-членів універсальних і регіональних міжнародних міжурядових організацій; г) вони фіксуються у відповідних джерелах права у вигляді принципів і норм права; ґ) вони об'єктивуються через основні джерела міжнародного права; д) вони є обов'язковими вимогами для держав-часників міжнародних договорів, що містять такі правові стандарти; е) вони є основою для узгодження міжнародного і національного права¹.

Міжнародно-правові стандарти забезпечення законності під час затримання особи можна охарактеризувати як систему загальних положень, відображених у нормах і принципах міжнародного права, а також у прецедентній практиці міжнародних судових органів, які встановлюють механізм забезпечення прав і законних інтересів особи, щодо якої застосовуються будь-які форми обмеження свободи та особистої недоторканності у зв'язку із підозрою у вчиненні кримінального правопорушення.

Міжнародно-правові акти містять норми, які за своїм змістом можуть відрізнитися ступенем узагальненості своїх приписів: одні є досить абстрактними, інші – достатньо деталізованими. Однак, не залежно від цього, переважна більшість таких норм стосується цілком конкретного суб'єктивного права або групи взаємопов'язаних прав. Застосування затримання за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення безпосередньо стосується цілого ряду суб'єктивних прав, зокрема права на свободу та особисту недоторканність, права на повагу до людської гідності,

¹ Лобойко Л. М. Кримінальний процес : підручник / Л. М. Лобойко. – К. : Істина, 2014. – С. 432. 667 с.

право на справедливий суд, права на захист тощо. Відповідно, усі міжнародно-правові норми, які відображають зміст вказаних прав та механізм їх реалізації, незалежно від ступеня узагальненості, мають безпосереднє відношення до інституту затримання та, відповідно, формують стандарти забезпечення законності під час застосування такого інституту в національних правових системах.

В цілому, міжнародно-правові стандарти забезпечення законності під час затримання особи, виходячи із їх змістовного наповнення, можна класифікувати наступним чином:

- стандарти правомірності обмеження свободи та особистої недоторканності особи у зв'язку із підозрою у вчиненні кримінального правопорушення;
- стандарти поводження із затриманим;
- стандарти належної правової процедури затримання та процесуальних гарантій затриманої особи.

Подальший аналіз міжнародно-правових стандартів забезпечення законності під час затримання особи буде здійснюватися на основі наведеної класифікації.

Міжнародно-правові стандарти правомірності обмеження свободи та особистої недоторканності особи у зв'язку із підозрою у вчиненні кримінального правопорушення.

Міжнародно-правова регламентація права особи на свободу та особисту недоторканність нерозривно пов'язана із визнанням можливості їх правомірного обмеження компетентними суб'єктами в інтересах держави та суспільства. Власне, декларування вказаного суб'єктивного права в основоположних міжнародно-правових документах з прав людини не зводить його зміст до абсолюту, а лише гарантує недопущення протиправного та безпідставного позбавлення волі особи із порушенням встановленої законом процедури. Так, відповідно до ст. 9 Загальної декларації прав людини, прийнятої і проголошеної резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року¹, «ніхто не може зазнавати безпідставного арешту, затримання або вигнання».

¹ Загальна декларація прав людини: прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_015 (дата звернення: 26.11.2020).

Міжнародний пакт про громадянські і політичні права¹ проголошує наступне: «Нікого не може бути піддано свавільному арешту чи триманню під вартою. Нікого не може бути позбавлено волі інакше, як на підставах і відповідно до такої процедури, які встановлено законом».

Резолюція 47/33 Генеральної Асамблеї ООН від 18.12.1992 року (Декларація про захист усіх осіб від насильницького зникнення)² зобов'язує кожну державу передбачати в своєму національному законодавстві норми, в яких мають бути визначені посадові особи, уповноважені віддавати накази про позбавлення волі, застережені умови, за яких даються такі накази, і передбачаються покарання стосовно посадових осіб, які, не маючи законних підстав, відмовляються дати інформацію про затримання тієї чи іншої особи. Також на національному рівні має бути забезпечений суворий контроль, включаючи, зокрема, чітке визначення підпорядкованості стосовно всіх посадових осіб правоохоронних органів, відповідальних за затримання, арешти, позбавлення волі, утримання під вартою, переведення в інші місця й тюремне ув'язнення, а також щодо всіх інших посадових осіб, яким за законом дозволено застосовувати силу і вогнепальну зброю.

У Зводі принципів захисту всіх осіб, підданих затриманню або позбавленню волі у будь-якій формі, ухваленого резолюцією 43/173 Генеральної Асамблеї ООН від 09.12.1988 року³, зазначається, що затримання особи, підозрюваної у вчиненні злочину, може бути здійснене тільки в цілях відправлення правосуддя з підстав і у відповідності з умовами та процедурами, встановленими законом.

¹ Міжнародний пакт про громадянські і політичні права: Прийнятий Генеральною Асамблеєю ООН 16 грудня 1966 року. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_043 (дата звернення: 26.11.2020).

² Декларація про захист усіх осіб від насильницького зникнення: ухвалена резолюцією 47/33 Генеральної Асамблеї ООН від 18 грудня 1992 року. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_225 (дата звернення: 26.11.2020).

³ Звід принципів захисту осіб, підданих затриманню або позбавленню волі у будь-якій формі: ухвалений резолюцією 43/173 Генеральної Асамблеї ООН від 09.12.1988 року. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_206 (дата звернення: 26.11.2020).

На фоні наведених вище досить абстрактних формулювань, у питаннях регламентації умов та підстав правомірного обмеження свободи та особистої недоторканності особи у зв'язку із підозрою у вчиненні кримінального правопорушення на рівні міжнародного права особливо вирізняється система, заснована на ЄКПЛ, ухваленій урядами держав-членів Ради Європи 04.11.1950 року та ратифікованій Україною 17.07.1997 року^{1, 2}. Важко не погодитись із думкою, згідно із якою ЄКПЛ суттєво вирізняється в рядку інших міжнародно-правових документів, оскільки нею було утворено доволі ефективний механізм судового захисту прав і свобод людини на міжнародному рівні в тісній прив'язці до національної практики країн Європейського регіону. Створена, таким чином, в Європі регіональна міжнародна система захисту прав людини не тільки встановлює норми міжнародного права в цій галузі, а й становить одну з найбільш розвинутих форм міжнародної юридичної процедури³.

Пункт 1 ст. 5 ЄКПЛ поряд із проголошенням права на свободу та особисту недоторканність прямо встановлює повний та вичерпний перелік допустимих випадків його правомірного обмеження. Зважаючи на тематику даного дослідження для нас представляє інтерес п. 1(с) вказаної статті, в якому йдеться про «законний арешт або затримання особи, здійснене з метою допровадження її до компетентного судового органу за наявності обґрунтованої підозри у вчиненні нею правопорушення або якщо обґрунтовано вважається необхідним запобігти вчиненню нею правопорушення чи її втечі після його вчинення». Виходячи із буквального тлумачення наведеного положення, можна стверджувати, що в ньому визначається:

¹ Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (Рим, 4 листопада 1950 р.). URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата звернення: 26.11.2020).

² Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції: Закон України від 17.11.1997 р. № 475/97-ВР. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/475/97-вр#Text> (дата звернення: 26.11.2020).

³ Проблеми затримання та взяття під варту на досудовому провадженні по кримінальній справі / В. І. Борисов, Н. В. Глинська, В. С. Зеленецький, О. Г. Шило. – Х. : Східно-регіональний центр гуманітарно-освітніх ініціатив, 2005. – С. 9. 352 с.

а) легітимна мета затримання особи – допровадження її до компетентного судового органу;

б) підстави затримання особи, а саме:

- обґрунтована підозра у вчиненні правопорушення;
- обґрунтована необхідність запобігання вчиненню правопорушення;
- запобігання втечі після вчинення правопорушення.

Затримання підозрюваної особи відповідає п. 1(с) ст. 5 ЄКПЛ, якщо воно здійснюється з метою «допровадження її до компетентного судового органу». В літературі звертається увага на те, що таке формулювання відкриває простір для двох дещо розбіжних тлумачень поняття «компетентний судовий орган». Під останнім можна розуміти суддю чи іншу службову особу, якій закон надає право здійснювати судову владу, перед яким має негайно постати затримана особа з метою перевірки законності затримання. Але це можна тлумачити і як орган правосуддя, який остаточно визначає виправданість підозри, або, іншими словами, суддю, що вирішує справу по суті¹.

Зауважимо, згадувані у тексті п. 1(с) ст. 5 ЄКПЛ підстави затримання відділені одна від одної сполучниками «або», що дає підстави розглядати їх як альтернативні. Тобто, іншими словами, для визнання правомірності затримання ЄКПЛ не вимагає сукупності всіх вищезгаданих підстав, оскільки кожна з них має самостійний характер (хоча і не виключається їх поєднання на практиці).

Першою підставою для затримання особи, яка згадується у п. 1(с) ст. 5 ЄКПЛ, є наявність «обґрунтованої підозри у вчиненні правопорушення». Головною проблемою, яка невідворотно постає при застосуванні даної підстави, є визначення ступеня підозри, достатнього для того, щоб остання вважалася обґрунтованою з точки зору необхідності затримання. Очевидно, що встановити чіткі і однозначні критерії ступенів переконливості підозри практично неможливо. Не робить цього і ЄКПЛ, обмежуючись лише вищезгаданим загальним формулюванням: «обґрунтована підозра».

¹ Трехсель С. Стаття 5 Європейської конвенції з прав людини / Стефан Трехсель // Європейська конвенція з прав людини: основні положення, практика застосування, український контекст / За ред. О. Л. Жуковської. – К. : ЗАТ «ВІПОЛ», 2004. – С. 123. 162 с.

Окреслена проблема закономірно постала і перед ЄСПЛ при застосуванні ним у своїй практиці положень п. 1(с) ст. 5 ЄКПЛ. З одного боку, Суд вказує на те, що п. 1(с) ст. 5 ЄКПЛ не передбачає, щоб слідчі органи в момент затримання або арешту мали докази, достатні для пред'явлення обвинувачення (рішення у справі «Броуган та інші проти Сполученого Королівства»¹). Щодо питання про ступінь підозри, Суд вважає, що факти, які є причиною виникнення підозри не повинні бути такими ж переконливими як ті, що є необхідними для обґрунтування обвинувального вироку чи навіть просто висунення обвинувачення, черга якого надходить на наступному етапі кримінального провадження (рішення у справі «Мюррей проти Сполученого Королівства», п. 55²).

З іншого боку, ЄСПЛ наголошує на тому, що вимога обґрунтованості підозри є важливою гарантією, яка захищає від свавільного арешту або затримання. Саме лише припущення про причетність особи до вчинення правопорушення, навіть якщо воно є добросовісним, не може вважатися достатньою підставою затримання в контексті «обґрунтованої підозри», згадуваної у п. 1(с) ст. 5 ЄКПЛ. Вперше вказана позиція була сформульована у рішенні по справі «Фокс, Кембелл і Гартлі проти Сполученого Королівства» від 30 серпня 1990 року (п. 32) та підтримана у ряді інших справ (зокрема, «Чеботарь проти Молдови», п. 48; «Ільгар Мамедов проти Азейбарджану», п. 88). Слова «обґрунтована підозра», у тлумаченні Суду, означають наявність фактів або інформації, які могли б переконати об'єктивного спостерігача у тому, що особа могла таки вчинити злочин. У зв'язку із цим, Суд підкреслює, що при відсутності розумної підозри особа не може бути затриманою з метою примушення до дачі самовикривальних показань,

¹ Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Броуган та інші проти Сполученого Королівства» (Brogan and Others v. the United Kingdom), заяви 11209/84; 11234/84; 11266/84; 11386/85 // Джеремі Макбрайд Європейська конвенція з прав людини та кримінальний процес / Джеремі Макбрайд. – К. : «К.І.С.», 2010. – С. 53. 54 с.

² Постановление Европейского Суда по правам человека по делу «Мюррей против Соединенного Королевства» (Murray v. the United Kingdom), жалоба 14310/88, 28.10.1994 г. URL: http://european-court.ru/uploads/ECHR_Murray_v_Royaume_Uni_28_10_1994.pdf (дата звернення: 26.11.2020).

показань проти інших осіб, або для виявлення фактів чи інформації, які можуть слугувати обґрунтуванням підозри.

1.2. Національні стандарти затримання особи у кримінальному провадженні

Із набранням чинності КПК України 2012 року нормативна впровадження інституту затримання особи набула якісно нового рівня. Зокрема, було уточнено формулювання підстав такого затримання, чітко визначено момент його початку, врегульовано порядок доставлення затриманого в орган досудового розслідування, деталізовано обов'язки компетентних суб'єктів процесуальної діяльності із забезпечення прав затриманого.

Про затримання, як тимчасовий запобіжний захід також зазначається в Конституції України, ч. 2 ст. 29 якої проголошує: «У разі нагальної необхідності запобігти злочинів чи його перепинити уповноважені на те законом органи можуть застосувати тримання особи під вартою як тимчасовий запобіжний захід, обґрунтованість якого протягом сімдесяти двох годин має бути перевірена судом». Як бачимо, в цитованому конституційному положенні замість терміну «затримання» використовується формулювання «тримання особи під вартою як тимчасовий запобіжний захід». Однак, далі по тексту ст. 29 Конституції України використовуються формулювання «затримана особа», «затримання», «затриманий», що приводить до висновку про те, що тут йдеться саме про затримання як тимчасовий запобіжний захід, який пов'язаний із триманням особи під вартою без рішення суду.

Дотримуючись такого принципу як законність, вкрай важливо, щоб будь-яке обмеження свободи та особистої недоторканності особи у зв'язку із підозрою у вчиненні нею кримінально правопорушення, здійснюване працівниками правоохоронних органів, відбувалося в рамках чіткої кримінальної процесуальної регламентації із відповідним процесуальним оформленням даного факту як затримання особи та наділенням затримуваної особи відповідними процесуальними гарантіями з моменту, визначеного ст. 209 КПК України.

Стандарти затримання особи у кримінальному провадженні – це баланс між ефективністю розслідування та дотриманням прав людини. Також, стандарти – це критерії для прийняття процесуальних рішень, своєрідний алгоритм дій.

КПК України розрізняє два види затримання у кримінальному провадженні. Це затримання особи без ухвали слідчого судді та затримання особи за ухвалою слідчого судді.

Стандарти затримання особи без ухвали слідчого судді:

– Обґрунтованість затримання за ст. 208 КПК України. Для неї обов'язкова наявність ознак кримінального правопорушення, невідкладність та безпосередність, що включає в себе перевірку та дотримання часових обмежень при затриманні та причетність особи до вчинення кримінального правопорушення.

– Забезпечення процесуальних гарантій затриманої особи, що включає в себе реалізацію наступних прав: на інформацію, на захист, на переклад, на медичну допомогу, на повідомлення третіх осіб про затримання.

– Належна реєстрація затримання. Для неї є необхідним фіксація часу і місця фактичного затримання, усіх переміщень затриманої особи під час перебування під контролем органів досудового розслідування, усіх слідчих (розшукових) та процесуальних дій за участю затриманої особи.

– Обґрунтованість подальшого тримання особи. Для неї необхідні оцінка наявності «розумної підозри», дотримання граничних строків затримання та наявність ризиків втечі, вчинення злочину або перешкоджання розслідуванню.

– Забезпечення належного поводження з особою. Воно включає в себе дотримання стандартів застосування заходів примусу під час затримання, доставлення та подальшого тримання затриманої особи, забезпечення належних умов тримання та безпеки затриманої особи.

Стандарти затримання особи на підставі ухвали слідчого судді:

– Обґрунтованість затримання за статтею 191 КПК України, що означає наявність законних підстав затримання та невідкладність їх виконання.

– Забезпечення процесуальних гарантій затриманої особи, що включає в себе наступні права: на інформацію, на захист,

на переклад, на медичну допомогу, на повідомлення третіх осіб про затримання.

– Належна реєстрація затримання. Для неї необхідними елементами є фіксація часу і місця фактичного затримання, фіксація усіх переміщень затриманої особи під час перебування під контролем органів досудового розслідування та фіксація усіх слідчих (розшукових) та процесуальних дій за участю затриманої особи.

– Обґрунтованість подальшого тримання особи, що означає – у межах 36-годинного строку з моменту фактичного затримання слідчий забезпечує доставлення затриманого до слідчого судді, суду або приймає рішення щодо негайного звільнення затриманої особи у разі порушення граничних строків тримання. У разі звільнення – повідомляє службову особу, відповідальну за перебування затриманих, про прийняте рішення щодо звільнення затриманої особи.

– Забезпечення належного поводження з особою, що включає в себе дотримання стандартів застосування заходів приму під час доставлення та під час тримання затриманої особи, забезпечення належних умов тримання та забезпечення безпеки затриманої особи¹.

¹ Стандарти досудового розслідування / Белоусов Ю., Венгер В., Грига Р., Гюльмагомедов Д., Деркач С., Козлиєва З., Крапівін Є., Орлеан А., Пархоменко П., Петраковський В., Пірогова О., Семак І., Яворська В.; Міжнародний фонд «Відродження». – К., 2020. – 372 с.

Питання для самоконтролю:

Обов'язкові завдання:

1. Яка роль міжнародно-правових стандартів у кримінальному процесі України?
2. Яка роль міжнародно-правових стандартів під час застосування заходів забезпечення кримінального провадження?
3. Чи є міжнародні стандарти забезпечення прав людини загальноновизнаними і обов'язковими?
4. Які європейські нормативно-правові акти щодо стандартів забезпечення прав людини ви знаєте?
5. Чи є прецедентна міжнародна судова практика частиною міжнародного права?

Додаткові завдання:

1. Які стандарти поводження із затриманим ви знаєте?
2. Виходячи із допустимих випадків правомірного обмеження свободи та особистої недоторканності, які законні підстави затримання ви можете назвати?
3. Що включає в себе поняття «обґрунтована підозра»?
4. Чи може особа бути затримана з метою примушення її до дачі самовикривальних показань?

Тестові завдання:

1. У якому році була ухвалена урядами держав-членів Ради Європи Європейська конвенція з прав людини?
 - а) 1950;
 - б) 1951;
 - в) 1952;
 - г) 1953.
2. У якому році Україна ратифікувала Європейську конвенцію з прав людини?
 - а) 1997;
 - б) 1998;
 - в) 1999;
 - г) 2000.

3. Законні підстави затримання особи?

- а) обґрунтована підозра у вчиненні правопорушення;
- б) обґрунтована необхідність запобігання вчиненню правопорушення;
- в) запобігання втечі після вчинення правопорушення;
- г) всі перелічені.

4. У якому році Генеральною Асамблеєю ООН був прийнятий Міжнародний пакт про громадянські і політичні права?

- а) 1966;
- б) 1967;
- в) 1968;
- г) 1969.

5. Що має на меті вимога обґрунтованості підозри?

- а) гарантія, яка захищає від свавільного арешту;
- б) гарантія, яка захищає від свавільного арешту або затримання;
- в) захист законних інтересів затриманого;
- г) захист працівників правоохоронних органів.

6. Скільки видів затримання є у КПК?

- а) два – за ухвалою слідчого судді та без неї;
- б) один – без ухвали слідчого судді;
- в) три – за ухвалою слідчого судді та без неї та адміністративне затримання;
- г) жодного.

Розділ 2

СУТНІСТЬ ЗАТРИМАННЯ ОСОБИ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

2.1. Поняття, види та суб'єкти затримання особи у кримінальному провадженні. Відповідальність за незаконне затримання особи

Затримання особи є одним із заходів забезпечення кримінального провадження, а саме – тимчасовим запобіжним заходом, порядок застосування якого регламентовано як в міжнародних документах (ст. 9 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права, ст. 5 ЄКПЛ, тощо) так і в національному законодавстві (ст. 29 Конституції України, ст.ст. 131, 188–191, 207–213, 298-2, 582, глава 41 КПК України, та рядом інших законів).

Метою застосування затримання відповідно до національного законодавства є: запобігання злочину чи його припинення (ст. 29 Конституції України); досягнення дієвості кримінального провадження (ст. 131 КПК України); привід для участі в розгляді клопотання про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою (ст. 188 КПК України).

Отже, **затримання особи** можна визначити як тимчасовий запобіжний захід, який застосовується з метою запобігання протиправним діям та з'ясування причетності затриманого до вчиненого кримінального правопорушення або приводу для участі в розгляді клопотання про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою з підстав та в порядку, визначеному КПК України.

Відповідно до кримінального процесуального законодавства можна виділити наступні **види затримання**:

- 1) *затримання на підставі ухвали слідчого судді або суду з метою приводу (ст.ст. 188–191 КПК);*
- 2) *затримання особи без ухвали слідчого судді або суду:*

2.1) законне затримання, тобто затримання будь-якою особою (ст. 207 КПК);

2.2) затримання уповноваженою службовою особою (ст.ст. 208, 298-2, 582 КПК);

2.3) превентивне затримання в районі проведення антитерористичної операції осіб, причетних до терористичної діяльності відповідно до норм ЗУ «Про боротьбу з тероризмом»;

2.4) затримання особи на території дипломатичних представництв, консульських установ України, на повітряному, морському чи річковому судні, що перебуває за межами України під прапором або з розпізнавальним знаком України, якщо це судно приписано до порту, розташованого в Україні (глава 41 КПК)^{1, 2}.

Ці види затримання розрізняються за цільовим призначенням, суб'єктами їх здійснення, підставами та процесуальним порядком застосування.

Суб'єкти затримання. Для правильного розуміння сутності затримання у кримінальному провадженні необхідно визначити коло суб'єктів, які законом уповноважені на його здійснення.

Залежно від виду затримання різняться суб'єкти, які законом уповноважені його застосовувати.

Так, законне затримання мають право здійснити громадяни України, іноземці та особи без громадянства, тобто будь-хто, але лише за наявності підстав, передбачених в ст. 207 КПК України.

Інші види затримання здійснюються уповноваженою службовою особою. Тут треба пам'ятати, що уповноважена службова особа може виступати суб'єктом затримання як за ухвалою слідчого судді, так і без неї. Такий висновок прямо випливає із змісту ст. 191 КПК України, яка має назву «Дії уповноважених службових осіб після затримання на підставі ухвали слідчого судді, суду про дозвіл на затримання». В ч. 6 вказаної статті а також в ч. 3 ст. 207 КПК України знаходимо достатньо лаконічне роз'яснення: уповноважена службова особа – це «особа,

¹ Кримінальний процесуальний Кодекс України від 13 квітн. 2012 р. № 4651-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 07.11.2020).

² Про боротьбу з тероризмом : Закон України від 20.03.2003 р. № 638-IV. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/638-15> (дата звернення: 26.11.2020).

якій законом надано право здійснювати затримання»¹. Власне цим законодавець і обмежився, не вдаючись до закріплення повного та вичерпного переліку категорій службових осіб, уповноважених здійснювати затримання, і відсилаючи в цьому питанні до інших законодавчих актів, які регламентують порядок функціонування правоохоронних органів в Україні. Виходячи із цього можна стверджувати, що суб'єктом затримання є службова особа правоохоронного органу України, якій спеціальним законом надано право затримувати осіб, підозрюваних у вчиненні кримінальних правопорушень. На сьогоднішній день такими повноваженнями наділені:

- поліцейські (п. 9 ч. 1 ст. 23, ч. 1 ст. 37 ЗУ «Про Національну поліцію»)²;
- військовослужбовці Національної гвардії України (п.п. 2–4 ч. 1 ст. 13 ЗУ «Про Національну гвардію України»)³;
- співробітники Служби безпеки України (п.п. 1, 6–7 ч. 1 ст. 25 ЗУ «Про Службу безпеки України»)⁴;
- військовослужбовці, а також працівники Державної прикордонної служби України, залучені до оперативно-службової діяльності (п. 7 ч. 1 ст. 20 ЗУ «Про Державну прикордонну службу України»⁵, п. 5 ст. 28 ЗУ «Про державний кордон України»)⁶;

¹ Кримінальний процесуальний Кодекс України від 13 квітн. 2012 р. № 4651-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 07.11.2020).

² Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 26.11.2020).

³ Про Національну гвардію України : Закон України від 13.03.2014 р. № 876-VII. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/876-18> (дата звернення: 26.11.2020).

⁴ Про Службу безпеки України : Закон України від 25.03.1992 р. № 2229-XII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2229-12/page> (дата звернення: 26.11.2020).

⁵ Про Державну прикордонну службу України : Закон України від 03.04.2003 р. № 2229-XII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/661-15> (дата звернення: 26.11.2020).

⁶ Про державний кордон України : Закон України від 04.11.1991 р. № 1777-XII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1777-12> (дата звернення: 26.11.2020).

- посадові особи податкової міліції (ст. 351 Податкового кодексу України)¹;
- працівники Національного антикорупційного бюро України (п. 10 ч. 1 ст. 17 ЗУ «Про Національне антикорупційне бюро України»)²;
- посадові особи органів доходів і зборів (п. 1 ч. 1. ст. 582 Митного кодексу України)³;
- посадові особи, залучені до антитерористичної операції, в районі її проведення (п. 2 ч. 1 ст. 15 ЗУ «Про боротьбу з тероризмом»)⁴;
- уповноважені посадові особи Державного бюро розслідувань (п. 5 ч. 1 ст. 7 Закону України «Про Державне бюро розслідувань»)⁵;
- посадові і службові особи органів і установ виконання покарань, слідчих ізоляторів (п. 4 ч. 2 ст. 18 Закону України «Про державну кримінально-виконавчу службу України»)⁶;
- військовослужбовці служби правопорядку (ст. 7 Закону України «Про військову службу правопорядку у Збройних силах України»)⁷;

¹ Податковий кодекс України: від 01.12.2010 р. № 2755-VI. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення: 26.11.2020).

² Про Національне антикорупційне бюро України : Закон України від 14.10.2014 р. № 1698-VII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1698-18> (дата звернення: 26.11.2020).

³ Митний кодекс України від 13.03.2012 р. № 4495-VI. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4495-17> (дата звернення: 26.11.2020).

⁴ Про боротьбу з тероризмом : Закон України від 20.03.2003 р. № 638-IV. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/638-15> (дата звернення: 26.11.2020).

⁵ Про Державне бюро розслідувань : Закон України від 12.11.2015 № 794-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-19> (дата звернення: 26.11.2020).

⁶ Про Державну кримінально-виконавчу службу України : Закон України від 23.06.2005 № 2713-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2713-15> (дата звернення: 26.11.2020).

⁷ Про Військову службу правопорядку у Збройних Силах України : Закон України від 07.03.2002 № 3099-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3099-14> (дата звернення: 26.11.2020).

- капітани суден України (ч. 2 ст. 67 Кодексу торговельного мореплавства України)¹;

- з'єднання, військові частини і підрозділи, зокрема чергові сили Збройних сил України (ст. 1-1 Закону України «Про Збройні сили України»)²;

- військовослужбовці Управління державної охорони України (п. 2 ч. 1 ст. 18 Закону України «Про державну охорону органів державної влади України та посадових осіб»)³.

Зазначений перелік не є вичерпним, оскільки його доповнення або скорочення напряму залежить від внесення змін і доповнень до законодавства України, пов'язаних із реформуванням системи правоохоронних органів (створення нових, реорганізація або ліквідація існуючих органів тощо).

Також до суб'єктів затримання віднесено керівника дипломатичного представництва чи консульської установи або визначену ним службу особу, у разі вчинення кримінального правопорушення на територіях дипломатичного представництва чи консульської установи України за кордоном, а також капітана повітряного судна у разі вчинення кримінального правопорушення на повітряному судні, що перебуває за межами України під прапором або з розпізнавальним знаком України, якщо це судно приписано до порту, розташованого в Україні, які відповідно до ст.ст. 519–520 КПК України визначені як службові особи, уповноваженні на вчинення процесуальних дій, зокрема і на затримання осіб, навіть попри те, що законодавець в Законі України «Про дипломатичну службу»⁴ та Повітряному кодексі

¹ Кодекс торговельного мореплавства України : Кодекс України; Закон, Кодекс від 23.05.1995 № 176/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/176/95-вр#Text> (дата звернення: 26.11.2020).

² Про Збройні Сили України : Закон України від 06.12.1991 № 1934-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1934-12> (дата звернення: 26.11.2020).

³ Про державну охорону органів державної влади України та посадових осіб : Закон України від 04.03.1998 № 160/98-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/160/98-вр#Text> (дата звернення: 26.11.2020).

⁴ Про дипломатичну службу : Закон України від 07.06.2018 № 2449-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2449-19> (дата звернення: 26.11.2020).

України¹ таких осіб не наділяє правом на затримання осіб за вчинення кримінальних правопорушень.

Кримінальна відповідальність за завідомо незаконне затримання передбачена в ст. 371 КК України «Завідомо незаконне затримання, привід, домашній арешт або тримання під вартою». Відповідно до ч. 1 якої, завідомо незаконне затримання карається позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до п'яти років або обмеженням волі на строк до трьох років. Згідно з ч. 3 ст. 371 КК України у разі завідомо незаконного затримання, що спричинило тяжкі наслідки або було вчинено з корисливих мотивів чи в інших особистих інтересах, – карається позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років² (Додаток № 3).

2.2. Особливості затримання окремих категорій осіб у кримінальному провадженні

На сьогодні відповідно до кримінального процесуального законодавства **існують наступні обмеження щодо застосування затримання окремих категорій осіб:**

– уповноважена службова особа не може застосовувати затримання до осіб які наділені дипломатичним імунітетом (глава дипломатичного представництва, члени дипломатичного персоналу та члени їх сімей, представники іноземних держав, члени парламентських і урядових делегацій іноземних держав, які перебувають в Україну для участі в міждержавних переговорах, міжнародних конференціях і нарадах або з іншими офіційними дорученнями а також члени їх сімей, які їх супроводжують і не є громадянами України) відповідно до ст.ст. 12, 17, 27

¹ Повітряний кодекс України : Кодекс України; Закон, Кодекс від 19.05.2011 № 3393-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3393-17> (дата звернення: 26.11.2020).

² Кримінальний кодекс України : Кодекс України; Кодекс, Закон від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/conv#n2656> (дата звернення: 26.11.2020).

Положення про дипломатичні представництва та консульські установи іноземних держав в Україні, затверджене Указом Президента України від 10.06.1993 року № 198/93¹;

– окрім того, відповідно до рішення Конституційного Суду України від 10.12.2003 № 19-рп/2003, обов'язковою передумовою застосування до *Президента України* затримання, як і притягнення його до кримінальної відповідальності у разі вчинення злочину, є його усунення з поста в порядку імпичменту (ст. 111 Конституції України)²;

– особливості затримання стосуються також і *Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини*, який відповідно до ч. 3 ст. 20 Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» користується правом недоторканності на весь час своїх повноважень. Він не може бути без згоди Верховної Ради України притягнутий до кримінальної відповідальності або підданий заходам адміністративного стягнення, що накладаються в судовому порядку, затриманий, заарештований, підданий обшуку, а також особистому огляду³.

Також певні обмеження застосування затримання встановлені законодавцем для:

– *народного депутата України*, який може бути затриманий, без дозволу слідчого судді, на підставі клопотання, погодженого Генеральним прокурором, виключно у разі коли його застали під час вчинення або безпосередньо після вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину, пов'язаного із застосуванням

¹ Положення про дипломатичні представництва та консульські установи іноземних держав в Україні, затверджене Указом Президента України від 10.06.1993 року № 198/93. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/198/93> (дата звернення: 26.11.2020).

² Рішення Конституційного Суду України від 10.12.2003 № 19-рп/2003 у справі за конституційним поданням 47 народних депутатів України про офіційне тлумачення положень частини першої статті 105, частини першої статті 111 Конституції України (справа щодо недоторканності та імпичменту Президента України). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v019p710-03> (дата звернення: 26.11.2020).

³ Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини : Закон України від 23.12.1997 № 776/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/776/97-вр#Text> (дата звернення: 26.11.2020).

насильства, або такого, що спричинив загибель людини (ст. 482-2 КПК України)¹;

ВАЖЛИВО!!! Зверніть увагу, що орган або посадові особи, які затримали народного депутата України, повідомили йому про підозру або застосували до нього запобіжний захід, або здійснили інші слідчі дії (крім обшуку та негласних слідчих (розшукових) дій), зобов'язані негайно, але не пізніше 24 години з моменту вчинення таких дій, повідомити про це Голову Верховної Ради України (ст. 482-2 КПК України).

– *суддів*, яких не може бути затримано без згоди Вищої ради правосуддя, за винятком затримання судді під час або відразу ж після вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину (ст. 126 Конституції України² ст. 482 КПК України³);

ВАЖЛИВО!!! Суддя, затриманий за підозрою у вчиненні злочину, повинен бути негайно звільнений після з'ясування його особи, за винятком:

- 1) якщо Вищою радою правосуддя надано згоду на затримання судді у зв'язку з таким діянням;**
- 2) затримання судді під час або відразу ж після вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину, якщо таке затримання є необхідним для попередження вчинення злочину, відвернення чи попередження наслідків злочину або забезпечення збереження доказів цього злочину. Суддя має бути негайно звільнений, якщо мета такого затримання (попередження вчинення злочину, відвернення чи попередження наслідків злочину або забезпечення збереження доказів цього злочину) досягнута) п. 3 ч. 1 ст. 482 КПК України).**

¹ Кримінальний процесуальний Кодекс України від 13 квітн. 2012 р. № 4651-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 26.11.2020).

² Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 26.11.2020).

³ Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#n384> (дата звернення: 26.11.2020).

- консульських посадових осіб (особи, включаючи главу консульської установи, яким доручено виконання консульських функцій), які відповідно до ст. 25 Положення про дипломатичні представництва та консульські установи іноземних держав в Україні, затверджене Указом Президента України від 10.06.1993 року № 198/93), які можуть бути затримані лише за вчинення тяжкого злочину¹;

- неповнолітніх, яких відповідно до ч. 2 ст. 492 КПК України можна затримати лише у разі якщо вони підозрюються або обвинувачуються у вчиненні тяжкого чи особливо тяжкого злочину²;

- співробітника кадрового складу розвідувального органу України при виконанні ним своїх службових обов'язків, якого уповноважена службова особа може затримати за підозрою у вчиненні злочину та провести особистий обшук лише в присутності офіційних представників розвідувального органу України (ч. 6 ст. 208 КПК України)³.

Дії уповноважених службових осіб під час затримання осіб щодо яких існують обмеження щодо їх затримання.

Якщо під час затримання особи уповноваженій службовій особі стало відомо про наявність обмежень щодо їх затримання – вона зобов'язана встановити особу шляхом перевірки її документів та з'ясувати наявність та достовірність документу, що підтверджує її статус чи імунітет.

У разі підтвердження інформації, що затримана особа є:

- Президентом України, Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини, народним депутатом України або є суддею, неповнолітньою чи консульською посадовою особою, яка підозрюється у вчиненні адміністративного правопорушення чи не тяжкого злочину (санкція статті за вчинення якого

¹ Положення про дипломатичні представництва та консульські установи іноземних держав в Україні, затверджене Указом Президента України від 10.06.1993 року № 198/93. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/198/93> (дата звернення: 26.11.2020).

² Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#n384> (дата звернення: 26.11.2020).

³ Там само.

передбачає покарання у вигляді позбавлення волі на строк до 5 років) або користується дипломатичним імунітетом – уповноважена службова особа зобов'язана: 1) вжити заходів для припинення правопорушення, 2) звільнити затриману особу, якщо вона вже була затримана; 3) за необхідності застосувати до неї інші заходи, зокрема – превентивні поліцейські заходи та провести процесуальні дії передбачені в КПК України та КУпАП; 4) сповістити своє керівництво про факт затримання, де окрім обставин вчиненого правопорушення, обов'язково відобразити номер та вид документа, що пред'явила затримана особа, який підтверджує її статус;

– співробітником кадрового складу розвідувального органу України при виконанні ним своїх службових обов'язків для здійснення затримання та проведення особистого обшуку особи, що підозрюється у вчиненні злочину, повинен у відповідності до ч. 6 ст. 208 КПК України залучити офіційних представників розвідувального органу України.

Якщо наявні підстави для затримання особи і не існує обмежень щодо застосування вищезазначеного заходу забезпечення кримінального провадження – уповноважена службова особа повинна здійснити усі дії, які передбачено в КПК під час затримання осіб^{1,2}.

¹ Рогальська В. В., Солдатенко О. А., Лазарева Д. В., Черняк Н. П., Черненко А. П. Затримання особи без ухвали слідчого судді працівниками національної поліції : методичні рекомендації. Дніпро : ДДУВС, 2018. 61 с.

² Рогальська В. В. Затримання уповноваженою службовою особою без ухвали слідчого судді: процесуальні аспекти. Порівняльно-аналітичне право-електронне наукове фахове видання юридичного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет». 2017. № 2. С. 198–201.

Питання для самоконтролю:

Обов'язкові завдання:

1. Розкрийте поняття «затримання особи».
2. Які існують види затримання?
3. Хто є уповноваженою службовою особою на затримання?
4. Перерахуйте категорії осіб, щодо яких існують обмеження щодо їх затримання.

Додаткові завдання:

1. Перерахуйте суб'єктів, які на сьогодні законодавством уповноважені на затримання осіб.
2. Назвіть категорії осіб, яких можна затримувати лише у разі якщо вони підозрюються або обвинувачуються у вчиненні тяжкого чи особливо тяжкого злочину.
3. Кого необхідно проінформувати у разі затримання окремої категорії осіб, які перераховані в ст. 480 КПК?
4. Яким є алгоритм дій уповноважених службових осіб при затриманні осіб, щодо яких в кримінальному процесуальному законодавстві існують певні обмеження щодо їх затримання?

Тестові завдання:

1. **Який з перелічених видів затримання не передбачено в кримінальному процесуальному законодавстві?**
 - а) затримання особи на підставі ухвали слідчого судді або суду з метою приводу;
 - б) затримання особи на підставі постанови слідчого;
 - в) затримання уповноваженою службовою особою;
 - г) затримання особи капітаном повітряного, морського чи річкового судна, що перебуває за межами України під прапором або з розпізнавальним знаком України, якщо це судно приписано до порту, розташованого в Україні.
2. **Хто може здійснити законне затримання особи?**
 - а) прокурори;
 - б) громадяни України;

- в) іноземці та особи без громадянства;
 - г) усі відповіді є вірними, у разі наявності підстав для затримання.
- 3. Хто з перелічених суб'єктів на сьогоднішній день не є уповноваженою службовою особою на затримання?**
- а) військовослужбовці Управління державної охорони України;
 - б) співробітники служби судової охорони;
 - в) посадові особи органів доходів і зборів;
 - г) поліцейські.
- 4. До якої з перелічених категорій осіб, уповноважена службова особа не може застосовувати затримання?**
- а) до осіб які наділені дипломатичним імунітетом;
 - б) до іноземців;
 - в) до депутатів місцевих рад;
 - г) до адвокатів.
- 5. Яку категорію осіб можна затримувати без ухвали слідчого судді або суду лише у разі, якщо їх застали під час вчинення або безпосередньо після вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину, пов'язаного із застосуванням насильства, або такого, що спричинив загибель людини?**
- а) прокурорів;
 - б) народних депутатів України;
 - в) суддів;
 - г) усі відповіді є вірними.
- 6. Чи необхідно сповіщати під час затримання співробітника кадрового складу розвідувального органу України, відповідний розвідувальний орган?**
- а) так, завжди;
 - б) ні;
 - в) лише при виконанні ним своїх службових обов'язків;
 - г) необхідно сповіщати не розвідувальний орган, а Офіс Генерального прокурора.

Розділ 3

ПІДСТАВИ ТА ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ ПОРЯДОК ЗАТРИМАННЯ ОСОБИ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

3.1. Підстави та процесуальний порядок затримання особи на підставі ухвали слідчого судді, суду про дозвіл на затримання з метою приводу

Цей вид затримання здійснюється з метою приводу для забезпечення присутності підозрюваного, обвинуваченого у залі судового засідання під час вирішення питання про обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою і тільки на підставі ухвали слідчого судді або суду.

Можливість внесення слідчим клопотання, погодженого з прокурором про дозвіл на затримання з метою приводу для участі в розгляді клопотання про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою виникає у трьох випадках:

- одночасно з поданням клопотання про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою або зміни іншого запобіжного заходу на тримання під вартою;
- після подання клопотання про застосування запобіжного заходу і до прибуття підозрюваного, обвинуваченого до суду на підставі судового виклику;
- після неприбуття підозрюваного, обвинуваченого за судовим викликом для участі в розгляді клопотання про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою і відсутності у слідчого судді, суду на початок судового засідання відомостей про поважні причини, що перешкоджають його своєчасному прибуттю¹.

¹ Кримінальний процес : підруч. / Бойко О. П., Гаркуша А. Г., Захарко А. В., Литвинов В. В., Рогальська В. В., Сербін М. М., Солдатенко О. А., Федченко В. М., Черняк Н. П. / кер. авт. кол. д-р юрид. наук, доц. О. Ф. Кобзар. У 2-х ч. Ч. 1. Досудове провадження. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. Справ ; Ліра ЛТД, 2017. 337 с.

Найчастіше такий вид затримання застосовується до осіб, які оголошено в розшук.

Види та процесуальний порядок оголошення особи в розшук на сьогодні регламентується: КПК України¹, Наказом МВС України № 575 від 07.07.2017 р. «Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні»², Інструкцією з організації розшуку підозрюваних (обвинувачених), підсудних, осіб, які ухиляються від відбування кримінального покарання, безвісно зниклих осіб та встановлення особи невідомих трупів, затверджена наказом МВС України від 05.01.2005 № 3дск із змінами, затвердженими наказом МВС України від 26.11.2012 № 1084дск та Інструкції про порядок використання правоохоронними органами України інформаційної системи Міжнародної організації кримінальної поліції – Інтерпол: наказ МВС України, Офісу Генерального прокурора, Національного антикорупційного бюро України, Служби безпеки України, Державного бюро розслідувань, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України від 17 серпня 2020 року № 613/380/93/228/414/510/2801/5³.

Аналіз вищезазначених документів дозволив виділити наступні **види розшуку осіб**: державний, міждержавний та міжнародний.

¹ Кримінальний процесуальний Кодекс України від 13 квітн. 2012 р. № 4651-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 26.11.2020).

² Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні : наказ МВС України від 07.07.2017 № 575. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0937-17> (дата звернення: 26.11.2020).

³ Про затвердження Інструкції про порядок використання правоохоронними органами України інформаційної системи Міжнародної організації кримінальної поліції – Інтерпол : наказ МВС України, Офісу Генерального прокурора, Національного антикорупційного бюро України, Служби безпеки України, Державного бюро розслідувань, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України від 17 серпня 2020 року № 613/380/93/228/414/510/2801/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0849-20> (дата звернення: 26.11.2020).

Визначення цих термінів нажаль знаходиться не в КПК України, а у вищеперерахованих відомчих та міжвідомчих наказах. Окрім того, з травня 2015 року на підставі Постанови Кабінету Міністрів України від 04.02.2015 № 44 «Про вихід з Угоди країн СНД про обмін інформацією у сфері боротьби зі злочинністю, учиненої 22.05.2009 в м. Астані й затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 03.08.2011 № 823»¹ припинено міждержавний розшук на території держав-учасниць СНД всіх категорій осіб, а продовжується їх державний розшук. Отже наразі, здійснюється лише державний та міжнародний розшук особи.

Підставами для оголошення особи в розшук відповідно до ст. 281 КПК України є: 1) якщо під час досудового розслідування місцезнаходження підозрюваного невідоме; 2) особа перебуває за межами України та не з'являється без поважних причин на виклик слідчого, прокурора за умови його належного повідомлення про такий виклик.

Відповідно до вищезазначених нормативно-правових актів, оголошення особи в розшук повинно здійснюватися в такому **порядку**:

1) за наявності підстав, перерахованих в ч. 1 ст. 281 КПК України, слідчий або прокурор виносять постанову про оголошення особи в розшук або слідчий за погодженням з прокурором чи прокурор складають постанову про зупинення досудового розслідування на підставі п. 2 ч. 1 ст. 280 КПК України, в якій оголошують особу в розшук. Різниця в тому, що постанова про зупинення досудового розслідування може бути винесена лише якщо особі повідомлено про підозру і лише якщо слідчий, дізнавач виконав всі слідчі (розшукові) дії та інші процесуальні дії, проведення яких необхідне та можливе, а також всі дії для здійснення розшуку підозрюваного;

2) відомості про зупинення досудового розслідування та/чи оголошення особи в розшук вносяться до ЄРДР;

3) копія постанови про зупинення досудового розслідування на підставі п. 2 ч. 1 ст. 280 КПК України надсилається стороні

¹ Про вихід з Угоди про обмін інформацією у сфері боротьби зі злочинністю : Постанова Кабінету Міністрів України від 04.02.2015 № 44. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/44-2015-п#Text> (дата звернення: 26.11.2020).

захисту, потерпілому, представнику юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, які мають право її оскаржити в порядку ст. 303 КПК України. Якщо розшук оголошувався в окремій постанові – КПК України не передбачає обов'язку направляти її копію іншим учасникам;

4) копія постанови про оголошення розшуку або постанови про зупинення досудового розслідування, в якій особу оголошено в розшук спільно з витягом з ЄРДР, копією письмово повідомлення про підозру та ухвали слідчого судді про дозвіл на затримання з метою приводу направляються оперативному підрозділу;

5) здійснення розшуку особи, під час якого допускається проведення слідчих (розшукових) дій, що спрямовані на встановлення місцезнаходження підозрюваного¹.

У випадку, коли встановлено місцезнаходження підозрюваної особи, яка перебувала у розшуку – здійснюється затримання на підставі ухвали слідчого судді або суду з метою приводу (ст.ст. 188–191 КПК).

Процесуальний порядок затримання особи на підставі ухвали слідчого судді, суду про дозвіл на затримання з метою приводу є наступним:

1) прокурор, слідчий за погодженням з прокурором у разі неприбуття підозрюваного, обвинуваченого за судовим викликом без поважної причини, складає клопотання про дозвіл на затримання підозрюваного, обвинуваченого з метою його приводу для участі в розгляді клопотання про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою;

2) звернення слідчого до прокурора для погодження клопотання про дозвіл на затримання підозрюваного, обвинуваченого з метою його приводу для участі в розгляді клопотання про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою (звернення до прокурора є непотрібним у разі самостійного складання такого клопотання прокурором). Слідчий в порядку п. 5 ч. 1 ст. 40 КПК України звертається до прокурора для погодження такого

¹ Рогальська В. В. Розшук особи: регламентація, види та процесуальний порядок оголошення. Гласність та таємниця у кримінальному процесі : матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Дніпро, 31 травня 2017 року). Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017. С. 87–89.

клопотання. Прокурор згідно з п. 10 ст. 36 КПК України може як погодити так і відмовити у його погодженні. У випадках відмови прокурора у погодженні клопотання, слідчий має право відповідно до ч. 3 ст. 40 КПК України звернутися до керівника органу досудового розслідування, який після вивчення клопотання за необхідності ініціює розгляд питань, порушених у ньому, перед прокурором вищого рівня, який протягом трьох днів погоджує відповідне клопотання або відмовляє у його погодженні;

3) подання клопотання слідчого, погодженого з прокурором чи прокурора про дозвіл на затримання підозрюваного, обвинуваченого з метою його приводу для участі в розгляді клопотання про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою до слідчого судді. Таке клопотання може бути подане: 1) одночасно з поданням клопотання про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою або зміни іншого запобіжного заходу на тримання під вартою; 2) після подання клопотання про застосування запобіжного заходу і до прибуття підозрюваного, обвинуваченого до суду на підставі судового виклику; 3) після неприбуття підозрюваного, обвинуваченого за судовим викликом для участі в розгляді клопотання про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою і відсутності у слідчого судді, суду на початок судового засідання відомостей про поважні причини, що перешкоджають його своєчасному прибуттю.

Визначене клопотання згідно з ч. 1 ст. 184 КПК України подається до місцевого суду, в межах територіальної юрисдикції якого здійснюється досудове розслідування. У разі здійснення досудового розслідування слідчою групою, для визначення територіальної юрисдикції суду першої інстанції при розгляді клопотань потрібно керуватися постановою керівника відповідного органу досудового розслідування про створення слідчої групи, в якій визначено місце проведення досудового розслідування.

Визначення слідчого судді, який буде розглядати таке клопотання здійснюється в порядку ст. 35 КПК України;

4) розгляд слідчим суддею клопотання про дозвіл на затримання підозрюваного, обвинуваченого з метою його приводу для участі в розгляді клопотання про застосування запобіжного заходу

у вигляді тримання під вартою. Клопотання про дозвіл на затримання підозрюваного, обвинуваченого з метою приводу розглядається слідчим суддею, судом негайно після одержання цього клопотання в закритому судовому засіданні за участю прокурора. Слідчий суддя, суд не має права відмовити в розгляді клопотання про дозвіл на затримання з метою приводу підозрюваного, обвинуваченого, навіть якщо існують підстави для затримання без ухвали суду про затримання з метою приводу.

Автори дослідження «Роль слідчого судді у кримінальному провадженні» проаналізувавши 611 ухвал слідчих суддів, розміщених в Єдиному реєстрі судових рішень, дійшли до висновку, що наразі наявна різна практика розгляду слідчими суддями клопотання щодо дозволу на затримання підозрюваного або обвинуваченого з метою приводу. Так, найчастіше слідчі судді вимагають формального підтвердження факту завчасного повідомлення особі про підозру. Водночас наявні випадки надання дозволу на затримання без попереднього повідомлення особі про підозру, в яких слідчі судді керуються загальними засадами кримінального судочинства. Також слідчі судді не мають уніфікованого підходу до вирішення питання щодо одночасно поданих клопотань: 1) про дозвіл на затримання та 2) про обрання запобіжного заходу. Зокрема, наявні практики задоволення першого та відмови у задоволенні другого через фізичну відсутність особи, котра підлягає триманню під вартою. Паралельно наявні й практики одночасного винесення рішення щодо обох клопотань та закріплення їх в одній ухвалі, якою задовольняється перше та відмовляється у задоволенні другого клопотання. Крім того, наявні й практики задоволення першого клопотання та зупинення провадження або відкладення розгляду другого клопотання до моменту затримання особи¹;

5) постановлення ухвали слідчим суддею за результатами розгляду клопотання про дозвіл на затримання підозрюваного, обвинуваченого з метою його приводу для участі в розгляді

¹ Белоусов Ю., Венгер В., Орлеан А., Крапивин Є., Шапутько С., Яворська В. Резюме та інфографіка дослідження «Роль слідчого судді у кримінальному провадженні». Київ, 2020. URL: https://www.irf.ua/wp-content/uploads/2020/06/infograf_ukr.pdf?fbclid=IwAR3koe7XC2ea99hFrVPG5hrKxU7Z33kCwf8_gb-4xHLoCl7luBXh0_JG0T4 (дата звернення: 26.11.2020).

клопотання про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою.

За результатами розгляду такого клопотання, слідчий суддя постановляє одну з ухвал: 1) про дозвіл на затримання з метою приводу. Така ухвала відповідно до ст. 189 КПК України повинна містити: найменування суду, прізвище та ініціали слідчого судді, судді (суддів); прізвище, ім'я, по батькові підозрюваного, обвинуваченого, для затримання якого постановляється ухвала, відомі на момент постановлення ухвали, а якщо прізвище, ім'я, по батькові не відомі, – докладний опис такої особи; короткий виклад фактичних обставин кримінального правопорушення, у вчиненні якого підозрюється, обвинувачується особа, і його правову кваліфікацію за законом України про кримінальну відповідальність; посилення на обставини, які дають підстави для: обґрунтованої підозри про вчинення особою кримінального правопорушення; висновку про існування ризику, зазначеного у клопотанні про застосування запобіжного заходу; висновку щодо існування обставин, зазначених у п.п. 1 або 2 ч. 4 ст. 189 КПК України, для прийняття рішення про надання дозволу на затримання; дату постановлення ухвали; дату втрати законної сили ухвалою (ухвала про дозвіл на затримання з метою приводу втрачає законну силу з моменту: приводу підозрюваного, обвинуваченого до суду; закінчення строку дії ухвали, зазначеного в ній, або закінчення шести місяців із дати постановлення ухвали, у якій не зазначено строку її дії; добровільного з'явлення підозрюваного до слідчого судді, а обвинуваченого до суду, про що слідчий суддя, суд повідомляє прокурора; відкликання ухвали прокурором); підпис слідчого судді, судді (суддів), який постановив ухвалу; ім'я, по батькові, адреса і телефон прокурора або слідчого, за клопотанням якого постановлена ухвала; 2) про відмову у задоволенні клопотання про дозвіл на затримання підозрюваного, обвинуваченого з метою його приводу для участі в розгляді клопотання про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою. Слідчий суддя, суд відмовляє у наданні дозволу на затримання підозрюваного, обвинуваченого з метою його приводу, якщо прокурор не доведе, що зазначені у клопотанні про застосування запобіжного заходу обставини вказують на наявність підстав для

тримання під вартою підозрюваного, обвинуваченого, а також є достатні підстави вважати, що підозрюваний, обвинувачений переховується від органів досудового розслідування, або одержавши відомості про звернення слідчого, прокурора до суду із клопотанням про застосування запобіжного заходу, підозрюваний, обвинувачений до початку розгляду клопотання про застосування запобіжного заходу вчинить дії, які є підставою для застосування запобіжного заходу і зазначені у ст. 177 КПК України.

За результатами аналізу судової статистики, слідчі судді, в більшості випадків (у 2016 р. – 89 %, у 2017 р. – 88 %; у 2018 р. – 86 %) задовольняють клопотання сторони обвинувачення та постановляють ухвали про дозвіл на затримання з метою приводу¹.

Ухвала про відмову у задоволенні клопотання про дозвіл на затримання підозрюваного, обвинуваченого з метою його приводу для участі в розгляді клопотання про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою може бути оскаржена в апеляційному порядку, на відміну від ухвали про дозвіл на затримання, яка не підлягає оскарженню. Такий висновок слідує з аналізу ст. 309 КПК України та рішення Конституційного суду України від 17 березня 2020 року № 5-р/2020 у справі за конституційною скаргою Татькова В. І. щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень частини п'ятої статті 190, пункту 1 частини першої, частини третьої статті 309 КПК²;

б) здійснення затримання особи уповноваженими службовими особами на підставі ухвали слідчого судді, суду про затримання;

7) негайне вручення затриманій особі копії ухвали слідчого судді, суду про затримання;

¹ Белоусов Ю., Венгер В., Орлеан А., Крапивін Є., Шапутько С., Яворська В. Резюме та інфографіка дослідження «Роль слідчого судді у кримінальному провадженні». Київ, 2020. URL: https://www.irf.ua/wp-content/uploads/2020/06/infograf_ukr.pdf?fbclid=IwAR3koe7XC2ea99hFrVPG5hrKxU7Z33kCwf8_gb-4xHLoCl7luBXh0_JG0T4 (дата звернення: 26.11.2020).

² Рішення Конституційного суду України від 17 березня 2020 року № 5-р/2020 у справі за конституційною скаргою Татькова В. І. щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень частини п'ятої статті 190, пункту 1 частини першої, частини третьої статті 309 КПК України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v005p710-20#Text> (дата звернення: 26.11.2020).

8) негайне повідомлення уповноваженою службовою особою слідчого, прокурора про затримання особи;

9) доставлення затриманої особи до слідчого судді не пізніше 36 годин з моменту затримання. Після доставлення затриманого до слідчого судді розгляд клопотання про обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою проводиться на загальних засадах¹.

Оскільки, законодавцем в ст. 191 КПК України, на відміну від ст. 208 КПК України, не регламентовано ані порядок фіксації такого затримання, ані обов'язок уповноважених службових осіб роз'яснити базові права затриманій особі та за необхідності їх реалізувати – уповноважені службові особи на затримання під час такого затримання, зобов'язанні до внесення відповідних змін до КПК України, застосовувати аналогію права, та діяти у відповідності до ст.ст. 5, 6 ЄКПЛ а також до ст.ст. 208–213 КПК України, що регламентують порядок дій уповноважених осіб після затримання без ухвали слідчого судді, суду, а саме: зафіксувати затримання у відповідному протоколі, роз'яснити затриманій особі на зрозумілій для неї мові її базові права та забезпечити їх реалізацію². Таке застосування процесуальної аналогії, на нашу думку, має на меті забезпечення процесуальних гарантій затриманої особи та не суперечить ч. 6 ст. 9 КПК України, яка дозволяє у випадках коли положення КПК України не регулюють питання кримінального провадження, застосовувати загальні засади кримінального провадження, визначені у ч. 1 ст. 7 КПК України³.

¹ Рогальська В. В., Пархоменко О. А. Процесуальний порядок застосування запобіжних заходів у вигляді затримання та тримання під вартою : методичні рекомендації. Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2014. 43 с.

² Рогальська В. В. Регламентація та реалізація права на інформування осіб щодо яких здійснюється кримінальне переслідування в контексті забезпечення справедливого судочинства: окремі аспекти. Прикарпатський юридичний вісник. 2018. Випуск 2. Том 3. С. 123–127.

³ Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#n384> (дата звернення: 26.11.2020).

Питання для самоконтролю:

Обов'язкові завдання:

1. Назвіть підстави затримання особи на підставі ухвали слідчого судді, суду про дозвіл на затримання з метою приводу.
2. Яким є процесуальний порядок затримання особи на підставі ухвали слідчого судді, суду про дозвіл на затримання з метою приводу?
3. Назвіть підстави оголошення особи в розшук.
4. Яким є процесуальний порядок оголошення особи в розшук?

Додаткові завдання:

1. Перерахуйте види розшуку особи.
2. Перерахуйте нормативно-правові, акти які регламентують здійснення розшуку осіб.
3. Що повинна містити ухвала про дозвіл на затримання з метою приводу?
4. Назвіть порядок дій уповноважених службових осіб після затримання на підставі ухвали слідчого судді, суду про дозвіл на затримання з метою приводу.

3.2. Підстави та процесуальний порядок затримання особи без ухвали слідчого судді, суду

3.2.1. Підстави та процесуальний порядок законного затримання особи

Відповідно до ст. 207 КПК України, кожен, хто не є уповноваженою службовою особою на затримання (особою, якій законом надано право здійснювати затримання) має право затримати без ухвали слідчого судді, суду, будь-яку особу, окрім судді та народного депутата України, за наявності **підстав** для затримання, а саме: 1) при вчиненні або замаху на вчинення кримінального правопорушення; 2) безпосередньо після вчинення кримінального правопорушення чи під час безперервного переслідування особи, яка підозрюється у його вчиненні¹.

Але для того, щоб таке затримання було законним, особа, яка здійснила затримання **зобов'язана**:

1) згідно зі ст. 207 КПК України – негайно доставити затриману особу до уповноваженої службової особи або негайно повідомити уповноважену службову особу про затримання та місцезнаходження особи, яка підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення;

2) відповідно до ст. 168 КПК України – одночасно із доставленням затриманої особи до слідчого, прокурора, іншої службової особи, передати їм тимчасове вилучене майно, у разі такого вилучення².

Жодних інших обов'язків до осіб, які здійснили законне затримання (складення протоколу затримання, роз'яснення підстав та прав затриманій особі, сповіщення про затримання інших осіб, окрім уповноважених службових осіб, вручення пам'ятки про права затриманій особі) законом не встановлено. Такий висновок підтверджується і правовими позиціями ВС, зокрема,

¹ Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#n384> (дата звернення: 26.11.2020).

² Там само.

постановою ККС ВС від 31.03.2020, у справі № 753/20985/17¹. Після передання затриманої особи уповноваженим службовим особам, останні повинні здійснити дії, що передбачені в порядку для затримання осіб без ухвали слідчого судді уповноваженою службовою особою.

3.2.2. Підстави та процесуальний порядок затримання уповноваженою службовою особою, особи, яка підозрюється у вчиненні злочину

Законодавець передбачив що уповноваженні службові особи мають право за наявності підстав для затримання, затримувати без ухвали слідчого судді, суду, осіб, які підозрюються у вчиненні: злочину (ст. 208 КПК України); кримінального проступку (ст. 298-2 КПК України); кримінального правопорушення за межами України (ст. 582 КПК України).

Кожен окремий випадок затримання уповноваженою службовою особою без ухвали слідчого судді, суду має свій індивідуальний «набір» цілком конкретних життєвих обставин, які і обумовлюють ситуативний характер дій, в залежності від виду затримання, але загальний порядок наступний:

- 1) фактичне затримання;
- 2) повідомлення затриманій особі підстав для його затримання, роз'яснення йому його прав та вручення пам'ятки про його процесуальні права та обов'язки;
- 3) складання протоколу затримання відповідно до вимог ч. 5 ст. 208 КПК України;
- 4) доставлення затриманої особи до органу досудового розслідування;
- 5) поміщення затриманої особи до Ізолятора тимчасового тримання;
- 6) вручення затриманій особі повідомлення про підозру не пізніше 24 годин з моменту її затримання;

¹ Постанова ККС ВС від 31.03.2020 у справі № 753/20985/17 (провадження № 51-248км19). URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/88570876> (дата звернення: 26.11.2020).

7) доставлення підозрюваного до слідчого судді для вирішення питання про обрання запобіжного заходу не пізніше 60 годин з моменту затримання;

8) обрання слідчим суддею запобіжного заходу щодо підозрюваного в межах 72-х годин з моменту затримання¹.

Уповноважені службові особи на затримання, за загальним правилом, можуть застосувати вищезазначений тимчасовий запобіжний захід тільки до осіб, підозрюваних у вчиненні злочину, за який передбачене покарання у виді позбавлення волі лише у **випадках**, регламентованих в ч. 1 ст. 208 КПК, перелік яких є вичерпним, а саме: 1) якщо цю особу застали під час вчинення злочину або замаху на його вчинення; 2) якщо безпосередньо після вчинення злочину очевидець, в тому числі потерпілий, або сукупність очевидних ознак на тілі, одязі чи місці події вказують на те, що саме ця особа щойно вчинила злочин; 3) якщо є обґрунтовані підстави вважати, що можлива втеча з метою ухилення від кримінальної відповідальності особи, підозрюваної у вчиненні тяжкого або особливо тяжкого корупційного злочину, віднесеного законом до підслідності Національного антикорупційного бюро України; 4) якщо є обґрунтовані підстави вважати, що можлива втеча з метою ухилення від кримінальної відповідальності особи, підозрюваної у вчиненні злочину, передбаченого статтями 255, 255⁻¹, 255⁻² КК України².

Виключеннями з загального правила є:

1) затримання у разі вчинення особою, підозрюваною у вчиненні злочину, за який передбачене основне покарання у виді штрафу в розмірі понад три тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, виключно у випадку, якщо підозрюваний не виконав обов'язки, які перераховані в ст. 194 КПК України та покладені на нього при обранні запобіжного заходу, або не виконав у встановленому порядку вимоги щодо внесення коштів

¹ Рогальська В. В., Солдатенко О. А., Лазарева Д. В., Черняк Н. П., Черненко А. П. Затримання особи без ухвали слідчого судді працівниками національної поліції : методичні рекомендації. Дніпро : ДДУВС, 2018. 61 с.

² Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#n384> (дата звернення: 26.11.2020).

як застави та надання документа, що це підтверджує¹, відповідно до ст. 182 КПК України та Порядку внесення коштів на спеціальний рахунок у разі застосування застави як запобіжного заходу, що затверджений Постановою КМУ від 11.01.2012 № 15²;

2) затримання окремої категорії осіб. До окремої категорії осіб відповідно до ст. 480 КПК України належать: 1) народні депутати України; 2) судді, судді Конституційного Суду України, судді Вищого антикорупційного суду, а також присяжні на час виконання ними обов'язків у суді, Голова, заступник Голови, член Вищої ради правосуддя, Голова, заступник Голови, член Вищої кваліфікаційної комісії суддів України; 3) кандидат у Президенти України; 4) Уповноважений Верховної Ради України з прав людини; 5) Голова, інший член Рахункової палати; 6) депутат місцевої ради; 7) адвокат; 8) Генеральний прокурор, його заступник, прокурор Спеціалізованої антикорупційної прокуратури; 9) Директор та працівники Національного антикорупційного бюро України; 10) Голова Національного агентства з питань запобігання корупції, його заступники³.

Особливості затримання цієї категорії осіб встановлюються главою 37 КПК України та детально розглянуті нами в підрозділі 2.2 посібника.

Процесуальний порядок дій уповноважених службових осіб у разі затримання особи без ухвали слідчого судді за підозрою у вчиненні злочину є наступним:

1. Після надходження інформації про вчинення правопорушення або його самостійного виявлення, уповноважені службові особи, на підставі аналізу об'єктивної сторони правопорушення,

¹ Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#n384> (дата звернення: 26.11.2020).

² Порядок внесення коштів на спеціальний рахунок у разі застосування застави як запобіжного заходу, що затверджений : постанова КМУ від 11.01.2012 № 15. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/15-2012-p#Text> (дата звернення: 26.11.2020).

³ Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#n384> (дата звернення: 26.11.2020).

здійснюють його попередню правову кваліфікацію, що дозволяє віднести його до злочину, кримінального проступку чи до адміністративного правопорушення. Умисні дії щодо надання завідомо невірної правової оцінки вчиненого правопорушення та здійснення в подальшому адміністративного затримання особи замість кримінально-процесуального, визнаються ЄСПЛ як такі, що суперечать принципу юридичної визначеності, є свавільними і несумісними з принципом верховенства права та порушують національні юридичні гарантії, отже є незаконними у значенні ЄКПЛ (рішення ЄСПЛ: «Ничипорук, Йонкало проти України» 21.04.2011¹ «Доронін проти України», заява № 16505/02²).

2. Кваліфікувавши дії особи як злочин, уповноважена службова особа повинна з'ясувати також чи передбачає санкція статті КК України, за якою попередньо кваліфіковані дії особи, покарання у виді позбавлення волі, як того вимагає припис ч. 1 ст. 208 КПК України, а також чи існують підстави для здійснення кримінального процесуального затримання особи, що передбачені в ст. 208 КПК України.

3. Переконавшись у наявності підстав затримання та відсутності обмежень щодо застосування вищезазначеного заходу забезпечення кримінального провадження, уповноважена службова особа на затримання здійснює затримання особи з дотриманням вимог положень КПК України. Законодавець в ст. 209 КПК України достатньо чітко визначив момент початку затримання та обрахування пов'язаних із ним процесуальних строків: коли особа силою або через підкорення наказу змушена залишатися поряд із уповноваженою службовою особою чи в приміщенні, визначеному уповноваженою службовою особою. Вказаний момент є відправною точкою, з якої дії уповноважених службових осіб набувають процесуального характеру.

4. У разі здійснення затримання, уповноважена службова особа у відповідності до вимог ст. 42, ч. 2 та 3 ст. 276, ч. 4 ст. 208 КПК України, зобов'язана *повідомити* затриманій особі:

¹ Справа ЄСПЛ: «Ничипорук і Йонкало проти України» 21.04.2011. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/974_683 (дата звернення: 26.11.2020).

² Справа ЄСПЛ: «Доронін проти України», заява № 16505/02. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/974_663 (дата звернення: 26.11.2020).

– підстави затримання та у вчиненні якого злочину вона підозрюється;

– нормативно-правові акти, на підставі яких здійснюється обмеження її пересування,

а також *роз'яснити*:

– право мати захисника і побачення з ним до першого допиту;

– право отримувати медичну допомогу;

– право давати пояснення, показання або не говорити нічого з приводу підозри проти нього;

– право на негайне повідомлення інших осіб про її затримання і місце перебування;

– право вимагати перевірку обґрунтованості затримання;

– інші процесуальні права, передбачені КПК України, зокрема в ст. 42.

У випадку затримання особи, яка була затримана у зв'язку з її розшуком компетентним органом іноземної держави для притягнення до кримінальної відповідальності або виконання вироку, роз'яснюється додатково ще і її право надати згоду на видачу (екстрадицію) для застосування процедури видачі (екстрадиції) у спрощеному порядку, а також право на відмову від застосування спеціального правила щодо меж кримінальної відповідальності у разі надання згоди на її видачу (екстрадицію).

5. У відповідності до вимог ч. 8 ст. 42 та ст. 276 КПК України, уповноважена службова особа одночасно з повідомленням затриманій особі (підозрюваному) про його процесуальні права та обов'язки повинна *вручити пам'ятку про його процесуальні права та обов'язки*. Окрім того, згідно з наказом МВС України від 23.05.2017 № 440 «Про затвердження Інструкції з організації діяльності чергової служби органів (підрозділів) Національної поліції України»¹ кожному затриманому після доставлення його до органу Національної поліції вручається ще окрема пам'ятка для затриманих осіб, яка містить окрім переліку прав, передбачених в ст. 42 КПК, також витяги з Конституції України, КПК, ЄКПЛ,

¹ Про затвердження Інструкції з організації діяльності чергової служби органів (підрозділів) Національної поліції України : наказ МВС України від 23.05.2017 № 440. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0750-17> (дата звернення: 26.11.2020).

Кодексу України про адміністративні правопорушення, Закону України «Про попереднє ув'язнення» та роз'яснення порядку звернення до ЄСПЛ. Така пам'ятка видається на руки затриманій особі, а факт отримання пам'ятки засвідчується її власноручним підписом у Книзі обліку затриманих осіб (Додаток № 7).

6. Проведення обшуку затриманої особи – це право уповноважених службових осіб на затримання, а не їх обов'язок. У разі, якщо уповноважена службова особа дійде висновку про необхідність проведення обшуку особи під час кримінального процесуального затримання вона повинна запросити не менше двох незаінтересованих осіб (понятих), якими не можуть бути потерпілий, родичі підозрюваного, і потерпілого, працівники правоохоронних органів, а також особи, заінтересовані в результатах кримінального провадження (ч. 3 ст. 208, ч. 7 ст. 223 КПК України). Проведення обшуку затриманої особи, здійснюється з дотриманням правил, передбачених ч. 7 ст. 223 та ст. 236 КПК України, а саме: обшук особи повинен бути здійснений особами тієї ж статі у присутності адвоката, представника на вимогу такої особи. Неявка адвоката, представника для участі у проведенні обшуку особи протягом трьох годин не перешкоджає проведенню обшуку. Законодавцем передбачено певні особливості щодо проведення обшуку співробітника кадрового складу розвідувального органу України при виконанні ним своїх службових обов'язків. Так відповідно до ч. 6 ст. 208 КПК України, такий обшук може бути проведений лише в присутності офіційних представників розвідувального органу України, про що зазначається в протоколі. Хід і результати особистого обшуку підлягають обов'язковій фіксації у відповідному протоколі; під час обшуку особи, уповноважена службова особа має право проводити фотографування, звуко- чи відеозапис, складати плани і схеми, виготовляти графічні зображення окремих речей, виготовляти відбитки та зліпки, оглядати і вилучати речі і документи, які мають значення для кримінального провадження. Предмети, які вилучені законом з обігу, підлягають вилученню незалежно від їх відношення до кримінального провадження. Вилучені речі та документи, які не відносяться до предметів, які вилучені законом з обігу, вважаються тимчасово вилученим майном.

ВС у своїх рішеннях неодноразово наголошував на необхідності дотримання вимог кримінального процесуального законодавства під час обшуку затриманої особи та вилученні речей і документів в межах його проведення. Так, в постанові ККС ВС від 8 лютого 2018 року, у справі № 754/5978/16-к, ВС констатовано порушення ч. 2 ст. 208 КПК України, через те, що працівники Національної поліції при затриманні особи за підозрою у зберіганні при собі наркотичного засобу, що був вилучений ними з лівої внутрішньої кишені куртки обвинуваченого, у протоколі огляду місця події, замість протоколу затримання, зазначили що він вилучений не під час обшуку особи, а під час поверхневого огляду, у своєму рішенні ВС зробив висновок про те, що при проведенні вказаної слідчої дії працівниками Національної поліції не були враховані вимоги ст. 34 ЗУ «Про Національну поліцію», якими передбачено, що поверхнева перевірка як превентивний поліцейський захід є здійсненням візуального огляду особи, проведенням по поверхні вбрання особи рукою, спеціальним приладом або засобом, візуальним оглядом речі або транспортного засобу, отже у конкретному випадку фактично було проведено особистий обшук особи, а не поверхневий перевірка та порушено вимоги ст. 208 КПК України¹.

Подібна правова позиція була викладена і у постанові ККС ВС від 12 квітня 2018 р. у справі № 758/13581/15-к, в якій ВС зазначив, що «встановлені судом фактичні обставини справи свідчать про те, що психотропна речовина була вилучена у ОСОБА_2 не під час огляду, а саме під час його затримання та обшуку, які проведено з порушенням вимог ст.ст. 207, 208, 223, 236 КПК України. За таких обставин, пославшись на вимоги ст.ст. 86, 87 КПК України, суд обґрунтовано визнав протокол огляду місця події недопустимим доказом, а використання фактичних даних, отриманих під час цієї слідчої дії неприпустимим»².

¹ Постанова ККС ВС від 8 лютого 2018 року, у справі № 754/5978/16-к. URL: <https://verdictum.ligazakon.net/document/72243400> (дата звернення: 26.11.2020).

² Постанова ККС ВС від 12 квітня 2018 р. у справі № 758/13581/15-к. URL: https://protocol.ua/ru/post-anova_kks_vp_vid_12_04_2018_roku_u_spravi_758_13581_15_k/ (дата звернення: 26.11.2020).

7. Затримання уповноваженою службовою особою, як і будь-яка процесуальна дія, для свого належного відображення у матеріалах кримінального провадження потребує відповідного документального оформлення в порядку, визначеному кримінальним процесуальним законодавством. Основним засобом фіксації процесуальної дії в кримінальному провадженні на сьогоднішній день є складення протоколу затримання.

Процесуальне оформлення затримання уповноваженою службовою особою переслідує ряд цілей, до яких відносяться наступні: а) забезпечення закріплення, збереження і подальшого використання у кримінальному провадженні інформації, пов'язаної із проведенням затримання, в тому числі: відомостей про час, місце, обставини затримання особи за підозрою у вчиненні злочину; коло осіб, залучених до проведення цієї процесуальної дії; речі і документи, які були виявлені і вилучені під час затримання; зміст заяв, клопотань чи скарг затриманої особи; б) фіксація ходу і результатів проведення затримання із відображенням дій всіх учасників затримання в тому порядку, в якому вони мали місце у дійсності; в) засвідчення певних фактів і обставин, пов'язаних із затриманням: обмеження свободи пересування особи в певному місці з чітко визначеного у годинах і хвилинах моменту; виявлення і вилучення у затриманої особи певних матеріальних об'єктів; повідомлення затриманому підстав затримання та роз'яснення йому процесуальних прав; повідомлення інших осіб про затримання; г) репрезентація встановлених і закріплених фактів та обставин суб'єктам кримінальної процесуальної діяльності, які не брали безпосередньої участі у проведенні затримання, але використовують його результати для досягнення своїх завдань у сфері кримінального процесуального доказування.

В протоколі затримання, крім відомостей передбачених в ст. 104 КПК України, зазначаються також додаткові відомості, передбачені в ч. 5 ст. 208 КПК України.

ВИМОГИ ДО СКЛАДАННЯ ПРОТОКОЛУ КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ЗАТРИМАННЯ	
ЗАГАЛЬНІ	ДОДАТКОВІ
<p>1) вступна частина, яка повинна містити відомості про:</p> <ul style="list-style-type: none"> – місце, час проведення та назву процесуальної дії; – особу, яка проводить процесуальну дію (прізвище, ім'я, по батькові, посада); – всіх осіб, які присутні під час проведення процесуальної дії (прізвища, імена, по батькові, дати народження, місця проживання); – інформацію про те, що особи, які беруть участь у процесуальній дії, заздалегідь повідомлені про застосування технічних засобів фіксації, характеристики технічних засобів фіксації та носіїв інформації, які застосовуються при проведенні процесуальної дії, умови та порядок їх використання; <p>2) описова частина, яка повинна містити відомості про:</p> <ul style="list-style-type: none"> – послідовність дій; – отримані в результаті процесуальної дії відомості, важливі для цього кримінального провадження, в тому числі виявлені та/або надані речі і документи; <p>3) заключна частина, яка повинна містити відомості про:</p> <ul style="list-style-type: none"> – вилучені речі і документи та спосіб їх ідентифікації; – спосіб ознайомлення учасників зі змістом протоколу; – зауваження і доповнення до письмового протоколу з боку учасників процесуальної дії. 	<ul style="list-style-type: none"> – місце, дата і точний час (година і хвилина) затримання відповідно до ст. 209 КПК України; – підстави затримання; – результати особистого обшуку; – клопотання, заяви чи скарги затриманого, якщо такі надходили; – повний перелік процесуальних прав та обов'язків затриманого.

У разі якщо на момент затримання прізвище, ім'я, по батькові затриманої особи не відомі, у протоколі зазначається докладний опис такої особи та долучається її фотознімок.

Протокол про затримання підписується особою, яка його склала і затриманим. Копія протоколу негайно під розпис вручається затриманій особі та надсилається прокурору, у відповідності до вимог ч. 5 ст. 208 КПК України.

На сьогодні, в переважній більшості випадків затримання осіб, уповноважені службові особи на затримання, використовують зразок протоколу затримання, який затверджений Наказом МВС № 386 від 10.05.2018 р. (Додаток № 5)¹, хоча він є обов'язковим лише для уповноважених службових осіб органів Державної прикордонної служби України.

Недотримання процесуальних вимог щодо складання протоколу затримання, здійснення затримання за відсутності складеного протоколу затримання, а також складення протоколу огляду місця події замість протоколу затримання є порушенням прямого припису ст. 208 КПК України, та призводить до визнання вищезазначених протоколів недопустимим доказом, а використання фактичних даних, отриманих під час проведення зазначених процесуальних дій неприпустимим, про що неодноразово зазначав ВС у своїх рішеннях, зокрема в постанові ККС ВС від 12 квітня 2018 р. у справі № 758/13581/15-к ВС зазначив «отже, встановлені судом фактичні обставини справи свідчать про те, що психотропна речовина була вилучена у ОСОБА_2 не під час огляду, а саме під час його затримання та обшуку, які проведено з порушенням вимог ст.ст. 207, 208, 223, 236 КПК України. За таких обставин, пославшись на вимоги ст.ст. 86, 87 КПК України, суд обґрунтовано визнав протокол огляду місця події недопустимим доказом, а використання фактичних даних, отриманих під час цієї слідчої дії неприпустимим. При цьому не залишилось поза увагою суду і те, що зазначений протокол оформлений без дотримання вимог ст. 104 КПК України. Зокрема слідчим не внесено відомості щодо всіх осіб, які були присутні при проведенні слідчої дії, а також щодо характеристики пристрою, за допомогою якого здійснювався відеозапис. Крім того, у протоколі зазначено, що огляд ОСОБА_2 проведено на відкритій місцевості, тоді як судом встановлено, що слідча дія фактично була проведена в салоні

¹ Про затвердження Порядку дій уповноважених службових осіб органів Державної прикордонної служби України під час затримання осіб, підозрюваних у вчиненні злочину. МВС України : Наказ від 10.05.2018 № 386. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0834-18> (дата звернення: 26.11.2020).

автомобіля»¹. Схожі правові позиції ВС викладено і в інших рішеннях, а саме: в постанові ККС ВС від 8 лютого 2018 року, у справі № 754/5978/16-к², постанові ККС ВС від 1 березня 2018 р. у справі № 760/13866/15-к³, постанові ККС ВС від 30 липня 2019 року, у справі № 127/20981/17⁴, тощо.

8. Про кожне затримання, уповноважена службова особа у відповідності до вимог ч. 2 ст. 210, ст. 213 КПК України⁵, ст. 14 Закону України «Про безоплатну правову допомогу»⁶, Порядку інформування центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги органами досудового розслідування про випадки затримання осіб, затвердженої Постановою Кабінету Міністрів України від 28.12.2011 року № 1363⁷, зобов'язана:

- одразу повідомити за допомогою технічних засобів відповідальних осіб в підрозділі органу досудового розслідування;
- негайно повідомити регіональні центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги;

¹ Постанова ККС ВС від 12 квітня 2018 р. у справі № 758/13581/15-к. URL: https://protocol.ua/ru/post-anova_kks_vp_vid_12_04_2018_roku_u_spravi_758_13581_15_k/ (дата звернення: 26.11.2020).

² Постанова ККС ВС від 8 лютого 2018 року, у справі № 754/5978/16-к. URL: <https://verdictum.ligazakon.net/document/72243400> (дата звернення: 26.11.2020).

³ Постанова ВС від 1 березня 2018 року у справі № 760/13866/15-к (провадження № 51-927км18). URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/72642008> (дата звернення: 26.11.2020).

⁴ Постанова ККС ВС від 30 липня 2019 року, у справі № 127/20981/17. URL: https://protocol.ua/ua/postanova_kks_vp_vid_30_07_2019_roku_u_spravi_127_20981_17/ (дата звернення: 26.11.2020).

⁵ Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#n384> (дата звернення: 26.11.2020).

⁶ Про безоплатну правову допомогу : Закон України від 02.06.2011. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3460-17> (дата звернення: 26.11.2020).

⁷ Порядок інформування центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги про випадки затримання, адміністративного арешту або застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою: затв. постановою Кабінету Міністрів України від 28 грудня 2011 року № 1363. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1363-2011-p#Text> (дата звернення: 26.11.2020).

- надати затриманій особі можливість негайно повідомити про своє затримання та місце перебування близьких родичів, членів сім'ї чи інших осіб за вибором цієї особи. Якщо уповноважена службова особа, має підстави для обґрунтованої підозри, що при повідомленні про затримання ця особа може зашкодити досудовому розслідуванню, вона може здійснити таке повідомлення самотійно, проте без порушення вимоги щодо його негайності.

9. У відповідності до ч. 1 ст. 210 КПК України уповноважена службова особа зобов'язана доставити затриману особу до найближчого підрозділу органу досудового розслідування, в якому негайно здійснюється реєстрація дати, точного часу (година і хвилина) доставлення затриманого та інші відомості. По суті, таке доставлення представляє собою примусове переміщення затриманої особи від місця, де згідно із вимогами ст. 209 КПК України відбулося затримання, до місця розташування найближчого підрозділу органу досудового розслідування.

10. Відповідно до ст. 212 КПК України в органах досудового розслідування має бути службова особа, відповідальна за перебування затриманих. На сьогодні з усіх органів досудового розслідування, лише в Національній поліції нормативно врегульований порядок призначення такої особи. Так, згідно з Наказом № 570 МВС України від 6 липня 2017 р., яким затверджено Положення про слідчі підрозділи Національної поліції України (Розділ X), службовою особою, відповідальною за перебування затриманих є працівник поліції, завданням якого є здійснення контролю за дотриманням іншими службовими особами прав затриманого, а також безпосереднє забезпечення цих прав¹. На вказаного суб'єкта кримінальної процесуальної діяльності, законодавець у ч. 3 ст. 212 КПК України, серед усього іншого, покладає обов'язки з негайної реєстрації затриманого, роз'яснення йому підстав затримання, його прав і обов'язків, забезпечення невідкладного надання належної медичної допомоги та фіксацію медичним працівником будь-яких тілесних ушкоджень або погіршення стану здоров'я

¹ Про організацію діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України МВС України : Наказ МВС України від 06.07.2017 № 570. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0918-17#Text> (дата звернення: 26.11.2020).

затриманого. Очевидно, що реалізація цих обов'язків є необхідною і актуальною саме після доставлення затриманого уповноваженою службовою особою до органу досудового розслідування. З огляду на наведені законодавчі положення, порядок передачі затриманого уповноваженою службовою особою до органу досудового розслідування повинен мати такий алгоритм: 1) службова особа органу досудового розслідування, відповідальна за перебування затриманих, реєструє точний час і дату доставлення затриманої особи та інші відомості, передбачені обліковою документацією; 2) після реєстрації особа, відповідальна за перебування затриманих, має здійснити такі дії: перевірити, чи були дотримані уповноваженою службовою особою вимоги кримінального процесуального законодавства щодо роз'яснення доставленій особі підстав затримання та її процесуальних прав, а також щодо повідомлення інших осіб про затримання. У разі невиконання цих вимог особа, відповідальна за перебування затриманих, здійснює їх самостійно; приймає та фіксує заяви і скарги, які надійшли від затриманої особи; за зовнішніми ознаками та шляхом опитування затриманої особи перевіряє стан її здоров'я, наявність у неї тілесних ушкоджень та, у разі потреби, забезпечує невідкладне надання належної медичної допомоги та фіксацію медичним працівником будь-яких тілесних ушкоджень або погіршення стану здоров'я затриманого. Лише після виконання цих заходів та їх належної фіксації у відповідних процесуальних документах затримана особа може вважатися такою, що передана в орган досудового розслідування, в іншому випадку – ЄСПЛ констатує порушення прав затриманої особи, зокрема – у справі «Осипенка проти України» (Заява № 4634/04, 9 листопада 2010 р.), ЄСПЛ встановив, що заявник був доставлений у підрозділі міліції (поліції з 2015 року) кілька годин до того, як набув статусу підозрюваного. Суд вважав, що для утримування особи не було жодних підстав і таке перебування особи у підрозділі міліції не було зареєстроване, а посилення на нібито добровільний характер перебування в органах досудового розслідування було сприйняте як хибне¹.

¹ Рішення ЄСПЛ у справі «Осипенка проти України» (Заява № 4634/04, 9 листопада 2010 р.). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_871#Text (дата звернення: 26.11.2020).

11. Затриманій без ухвали слідчого судді, суду особі не пізніше 24 годин з моменту затримання вручається письмове повідомлення про підозру. Протягом 60 годин з моменту затримання така особа повинна бути звільнена або доставлена до суду для розгляду клопотання про обрання стосовно неї запобіжного заходу. Строк затримання особи без ухвали слідчого судді, суду не може перевищувати 72 годин з моменту затримання^{1, 2, 3}.

¹ Рогальська В. В. Затримання уповноваженою службовою особою без ухвали слідчого судді: процесуальні аспекти. Порівняльно-аналітичне право-електронне наукове фахове видання юридичного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет». 2017. № 2. С. 198–201.

² Рогальська В. В., Солдатенко О. А., Лазарева Д. В., Черняк Н. П., Черненко А. П. Затримання особи без ухвали слідчого судді працівниками національної поліції: методичні рекомендації. Дніпро: ДДУВС, 2018. 61 с.

³ Рогальська В. В. Повноваження та алгоритм дій працівників органів Національної поліції під час затримання особи без ухвали слідчого судді. Юридична наука: сучасний стан, перспективи, інновації: матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції (7 грудня 2016 р.). Кривий Ріг: КФ ДДУВС, 2016. С. 35–39.

Питання для самоконтролю:

Обов'язкові завдання:

1. Назвіть підстави законного затримання особи без ухвали слідчого судді, суду.
2. Яким є процесуальний порядок законного затримання особи без ухвали слідчого судді, суду?
3. Назвіть підстави затримання уповноваженою службовою особою без ухвали слідчого судді, суду, особи, яка підозрюється у вчиненні злочину.
4. Яким є процесуальний порядок затримання уповноваженою службовою особою без ухвали слідчого судді, суду, особи, яка підозрюється у вчиненні злочину?

Додаткові завдання:

1. Перерахуйте категорії осіб, яких особи, що не є уповноваженими службовими особами, не мають право затримувати.
2. З якого моменту особа визнається затриманою?
3. Назвіть рішення ЄСПЛ, що містять правові позиції щодо надання працівниками правоохоронних органів завідомо невірної правової оцінки вчиненого правопорушення та здійснення в подальшому адміністративного затримання особи замість кримінально-процесуального.
4. На який строк уповноважена службова особа на затримання може затримати особу, підозрювану у вчиненні злочину без ухвали слідчого судді?

3.2.3. Підстави та процесуальний порядок затримання уповноваженою службовою особою, особи, яка підозрюється у вчиненні кримінального проступку

Суб'єктами, уповноваженими здійснювати розслідування кримінальних проступків (дізнання), відповідно до ч. 3 ст. 38 КПК України, є:

1) підрозділи дізнання органів Національної поліції; органів безпеки; органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства; органів Державного бюро розслідувань; Національного антикорупційного бюро України або

2) уповноважені особи інших підрозділів зазначених вище органів.

Відповідно до норм КПК України такі дії здійснюються за ст. 208 КПК України, проте із появою органів дізнання чинний кримінальний процесуальний кодекс України було модернізовано шляхом доповнення статтями, які регламентують дії дізнавача під час досудового розслідування кримінальних проступків. Саме ст. 298-2 КПК України регламентовано затримання уповноваженою службовою особою особи, яка вчинила кримінальний проступок¹.

Затримання відповідно до норм кримінального процесуального закону є тимчасовим запобіжним заходом, який застосовується з метою запобігання протиправним діям та з'ясування причетності затриманого до вчиненого кримінального правопорушення або приводу для участі в розгляді клопотання про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою з підстав та в порядку, визначеному КПК.

КПК України визначено декілька видів затримання, зокрема затримання уповноваженою службовою особою, який з появою органів дізнання отримав різновид затримання уповноваженою службовою особою особи, яка вчинила кримінальний проступок.

Затримання уповноваженою службовою особою особи, яка вчинила кримінальний проступок треба відмежовувати від поняття адміністративного затримання. Адміністративне

¹ Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України в редакції від 11.09.2020 № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>

затримання – це найбільш розповсюджений захід адміністративного припинення, що застосовується до осіб, які вчиняють адміністративні правопорушення. Воно характеризується рядом законодавчих вимог адміністративного законодавства так само, як і затримання за вчинення кримінального проступку¹.

Затримання уповноваженою службовою особою за вчинення кримінального проступку – це тимчасовий запобіжний захід, який може бути застосований уповноваженою службовою особою до особи, яка вчинила діяння (дію або бездіяльність), за вчинення якого передбачене основне покарання у виді штрафу в розмірі не більше трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або інше покарання, не пов'язане з позбавленням волі².

За своїм правовим змістом та природою, адміністративне затримання та затримання за вчинення кримінального проступку досить споріднені, тому що складаються з примусового, короткочасного обмеження свободи дій (передусім – пересування) громадян у вигляді утримання їх під наглядом у приміщенні поліції або іншому визначеному законодавством місці впродовж встановленого законом строку. Крім того, разюче не відрізняються процедура і строки даних заходів.

Процесуально регламентованим на даний час є затримання особи, яка вчинила кримінальний проступок із чітким зазначенням підстав застосування даного тимчасового запобіжного заходу. Процесуальні підстави затримання законодавцем репрезентуються як перелік типових ситуацій, при виникненні яких дізнавач зобов'язаний належним чином у визначеній законом формі реагувати на вчинення кримінального проступку. Реагування здійснюється на безпосередньо виявленій кримінальній проступок, який характеризується сукупністю очевидних фактів і обставин, наявністю на місці події необхідних учасників та фактичних

¹ Романюк А. Дізнання як форма досудового слідства щодо кримінальних проступків: суть і проблеми правозастосування. Адвокатське об'єднання «Вдовичен та партнери»: офіційний веб-сайт. URL: <https://ov-partners.com/diznannya-yak-forma-dosudovogo-slidstva-shhodo-kryminalnyh-prostupkiv-sut-i-problemy-pravozastosuvannya/>

² Кримінальний кодекс України : Закон України в редакції від 14.11.2020 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>

даних, які з'явилися в момент або після вчинення кримінального правопорушення, або під час особистої аперцепції обстановки працівниками правоохоронних органів, що обумовлює необхідність затримання правопорушника.

Впровадження у систему кримінального процесу України інституту дізнання спричинило внесення деяких змін до кодифікованого закону, зокрема тих, що пов'язані із порядком провадження дізнання.

У зв'язку зі вступом Закону України № 2617-VIII від 22.11.2018 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень», КПК України доповнено ст. 298-2, яка визначає порядок затримання уповноваженою службовою особою особи, що вчинила кримінальний проступок¹.

Зокрема, відповідно до ст. 298-2 КПК України, уповноважена службова особа має право без ухвали слідчого судді, суду затримати особу, підозрювану у вчиненні кримінального проступку у випадках, передбачених п.п. 1 і 2 ч. 1 ст. 208 КПК України, та лише за умови, якщо ця особа:

1) відмовляється виконувати законну вимогу уповноваженої службової особи щодо припинення кримінального проступку або чинить опір;

2) намагається залишити місце вчинення кримінального проступку;

3) під час безпосереднього переслідування після вчинення кримінального проступку не виконує законних вимог уповноваженої службової особи;

4) перебуває у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння та може завдати шкоди собі або оточуючим².

Таким чином, КПК України передбачено затримання особи у вчиненні кримінального проступку за **підставами**, передбаченими п.п. 1 і 2 ч. 1 ст. 208 КПК України, що вказують на те, що:

¹ Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень : Закон України від 22 листопада 2018 р. № 2617-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2617-19>

² Там само.

1) особу застали під час вчинення кримінального проступку або замаху на його вчинення;

2) якщо безпосередньо після вчинення проступку очевидець, в тому числі потерпілий, або сукупність очевидних ознак на тілі, одязі чи місці події вказують на те, що саме ця особа щойно вчинила кримінальний проступок¹.

У контексті вказаних умов та підстав розглянемо кожен з них.

Перш за все, варто звернути увагу на те, що законодавцем у механізмі затримання особи, яка вчинила кримінальний проступок, передбачено поєднання основних підстав із супроводжуваними умовами. Зокрема, затримання уповноваженою службовою особою особи за вчинення кримінального проступку може бути здійснено у **випадку**:

– якщо особу застали під час вчинення кримінального проступку або замаху на його вчинення. Існування цієї підстави для законного затримання фактично можна вважати ключовою, тому що в типовими ситуаціями є затримання на місці вчинення кримінального проступку. Це може бути зупинення водія у стані алкогольного сп'яніння під час керуванні транспортним засобом або правопорушника, що вчинив грабіж, що підпадає під ознаки ч. 1 ст. 186 КК України тощо;

– очевидець, в тому числі потерпілий, або сукупність очевидних ознак на тілі, одязі чи місці події вказують на те, що саме ця особа щойно вчинила кримінальний проступок. Існування даної підстави надає уповноваженій службовій особі процесуальну можливість затримати правопорушника та провести першопочаткові слідчі (розшукові) дії (зібрати первинний матеріал) для здійснення дізнання, зважаючи на його короткі строки.

Ідеальним слід вважати поєднання цих двох підстав для проведеного дізнання, тому що у даному випадку затримання буде законним і дізнавач отримує значний обсяг доказового матеріалу для оформлення матеріалів та їх спрямування для подальшого прийняття рішення уповноваженими суб'єктами.

¹ Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України в редакції від 11.09.2020 № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 09.12.2020).

Окрім цього, законодавцем у КПК України передбачено затримання особи, яка вчинила кримінальний проступок за існування конкретних підстав, проте із їх поєднанням з умовами, які також повинні існувати в момент законного затримання. До них відносяться наступні **умови**:

- особа відмовляється виконувати законну вимогу уповноваженої службової особи щодо припинення кримінального проступку або чинить опір. Відмова особи у припиненні вчинення кримінального проступку полягає у діях вербального або невербального характеру правопорушника, які спрямовані на вираження протесту працівнику правоохоронного органу та продовження вчинення протиправних дій. Особа може вчинити опір у пасивній, активній або агресивних формах. Зокрема, за пасивного опору особа взагалі не йде на контакт і не реагує на вербальні команди уповноваженої особи. Активний опір характеризується активною вербальною взаємодією між співробітником та правопорушником, проте останній часто висловлюється нецензурно, головно кричить та намагається образити уповноважену особу. Стосовно агресивної форми опору, то вона характеризується намаганням правопорушника застосувати фізичну силу або завдати фізичного болю, поряд з цим особою, яка вчинила кримінальний проступок можуть бути застосовані будь-які види знарядь проти уповноваженої службової особи. Існування цієї умови викликає необхідність затримання правопорушника за підставою, передбаченою КПК України;

- правопорушник намагається залишити місце вчинення кримінального проступку. У даному випадку особа не просто не виконує законні вимоги уповноваженої службової особи, вона вживає всіх заходів для того, щоб залишити місце події, використовуючи для власну м'язову силу, будь-який транспортний засіб або засіб для переміщення тощо;

- під час безпосереднього переслідування після вчинення кримінального проступку не виконує законних вимог уповноваженої службової особи. Якщо особі вдалося залишити місце вчинення кримінального проступку, то її переслідують уповноважені особи з метою подальшого затримання, однак правопорушник

переважно під час такого переслідування не виконує законні вимоги співробітника;

– перебуває у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння та може завдати шкоди собі або оточуючим. Перебування особи у будь-якому із цих станів може бути умовою для їх затримання уповноваженою службовою особою. Така особа може завдати шкоди собі або оточуючим, тому що вона не повною мірою здатна керувати своїми діями або усвідомлювати їх в певний момент.

Відповідно до ч. 2 ст. 298-2 КПК України затримання особи, яка вчинила кримінальний проступок, здійснюється не більше як на три години. Цей строк зумовлений спрощеністю даної форми досудового розслідування та мінімізованим обсягом необхідних матеріалів, які в подальшому становитимуть фактичні дані обґрунтування підозри у вчиненні конкретного кримінального проступку певною особою¹.

Затримання уповноваженою службовою особою, як і будь-яка процесуальна дія, для свого належного відображення у матеріалах кримінального провадження потребує відповідного документального оформлення в порядку, визначеному кримінальним процесуальним законодавством. Основним засобом фіксації процесуальної дії в кримінальному провадженні на сьогоднішній день є протоколювання².

Необхідність процесуального оформлення більшості дій, а особливо затримання особи, яка вчинила кримінальний проступок, уповноваженою службовою особою, є запорукою законності дій уповноваженою службовою особою та впливає на подальше ефективне проведення дізнання.

Протокол затримання особи, що вчинила кримінальний проступок містить ряд необхідної інформації про час, місце, обставини

¹ Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України в редакції від 11.09.2020 № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 09.12.2020).

² Гаркуша А. Г., Шишкіна К. О. Аналіз зарубіжного досвіду щодо закріплення процесуального становища дізнавача та здійснення ним досудового розслідування кримінальних проступків : матеріали регіонального круглого столу «Актуальні проблеми діяльності органів досудового розслідування» (25 лютого 2021 року ДДУВС м. Дніпро).

затримання, коло осіб, які залучені про проведення даної процесуальної дії, речі і документи, які були вилучені у затриманого та ряд інших важливих обставин, за якими суб'єкти, уповноважені на прийняття відповідного рішення матимуть змогу відтворити ситуацію та оцінити законність дій службової особи. За результатами проведення затримання уповноважена службова особа зобов'язана скласти протокол, в якому, крім відомостей передбачених в ст. 104 КПК України, зазначаються додаткові відомості. Копія протоколу про затримання особи, яка вчинила кримінальний проступок невідкладно надсилається прокурору.

Під час затримання особи, яка вчинила кримінальний проступок, уповноважена службова особа, дізнавач зобов'язані повідомити та за необхідності роз'яснити особі зрозумілою для нею мовою підстави затримання та у вчиненні якого кримінального правопорушення вона підозрюється, а також основні права, до яких відносяться наступні:

- право мати захисника;
- отримувати медичну допомогу;
- бути проінформованим;
- отримати послуги перекладача;
- давати пояснення, показання;
- право не свідчити проти себе, тобто не говорити нічого з приводу підозри у вчиненні кримінального проступку;
- негайно повідомити інших осіб про своє затримання та місце перебування;
- вимагати перевірку обґрунтованості затримання¹.

Відповідно до вимог ст. 213 КПК України уповноважена службова особа, що здійснила затримання, зобов'язана надати затриманій особі можливість або якщо існують обґрунтовані підстави вважати, що таке повідомлення може зашкодити провадженню, самостійно повідомити про затримання та місце перебування близьких родичів, членів сім'ї чи інших осіб за вибором затриманої особи. Кожна затримана особа має право мати захисника, тому після затримання уповноважена службова особа зобов'язана

¹ Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України в редакції від 11.09.2020 № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 09.12.2020).

повідомити про це орган (установу), уповноважений законом на надання безоплатної правової допомоги.

Безоплатна правова допомога в Україні є регламентованою на правовому рівні, а тому існує ряд нормативно-правових актів, що визначають базові засади її надання і функціонування, зокрема, і в системі кримінального процесу. Проте центральним серед численних документів є Закон України «Про безоплатну правову допомогу» від 02.06.2011 № 3460-VI, де надається тлумачення дефініції безоплатної вторинної правової допомоги^{1, 2}.

Уповноважена службова особа, яка затримала особу, має право здійснити особистий обшук затриманої особи. Відповідно до ч. 7 ст. 223 КПК України обшук особи здійснюється з обов'язковою участю не менше двох понятих, а хід і результати даної процесуальної дії фіксуються у відповідному протоколі.

Загальним строком затримання особи, яка вчинила кримінальний проступок є затримання не більше, ніж на три години, але ч. 4 ст. 298-2 КПК України передбачено певну диференціацію строків з огляду на умови, передбачені ч. 1 цієї ж статті. Так, особу може бути затримано до 72 годин за наступних умов:

1) відмовляється виконувати законну вимогу уповноваженої службової особи щодо припинення кримінального проступку або чинить опір;

2) намагається залишити місце вчинення кримінального проступку;

3) під час безпосереднього переслідування після вчинення кримінального проступку не виконує законних вимог уповноваженої службової особи.

Поряд з цим, законодавцем передбачена необхідність дотримання норм ст. 211 КПК України, яка регламентує, що строк затримання не повинен перевищувати 72 годин, проте затримана особа не пізніше 60 годин повинна бути доставлена до суду для

¹ Гаркуша А. Г., Солдатенко О. А. Безоплатна вторинна правова допомога, як спосіб реалізації конституційного права людини в рамках кримінального процесу. Науковий вісник ДДУВС. 2020 № 2. С. 48–56.

² Про безоплатну правову допомогу : Закон України від 02.06.2011. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3460-17> (дата звернення: 26.11.2020).

розгляду клопотання стосовно обрання запобіжного заходу стосовно неї або звільнення з-під варти¹.

До 24 годин особа може бути затриманою, якщо вона перебуває у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння та може завдати шкоди собі або оточуючим.

Під час затримання уповноваженою службовою особою особи, яка вчинила кримінальний проступок, необхідно керуватися ст. 209 КПК України, яка регламентує момент затримання, тому що особа є затриманою, коли вона силою або через підкорення наказу змушена залишатися поряд із уповноваженою службовою особою чи в приміщенні, визначеному уповноваженою службовою особою².

¹ Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України в редакції від 11.09.2020 № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 09.12.2020).

² Гаркуша А.Г. Проблемні аспекти затримання особи в порядку 298-2 КПК України. Протидія економічній злочинності: теоретичний, методичний та практичний аспект : матеріали всеукраїнського науково-практичного семінару (м. Дніпро, 04 грудня 2020 р.). Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ. 2020. С. 36-42.

Питання для самоконтролю:

Обов'язкові завдання:

1. Дайте визначення уповноваженої службової особи, що має право здійснювати затримання особи, що вчинила кримінальний проступок.
2. Які існують строки затримання особи, що вчинила кримінальний проступок?
3. Якими є юридичні підстави затримання особи, що вчинила кримінальний проступок?
4. Перерахуйте які існують обов'язкові умови, затримання особи, що вчинила кримінальний проступок.

Додаткові завдання:

1. За яких умов особу може бути затримано до 72 годин за вчинення кримінального проступку?
2. Які права, під час затримання особи, яка вчинила кримінальний проступок, уповноважена службова особа зобов'язана повідомити?
3. На який строк, уповноважена службова особа на затримання може затримати особу, підозрювану у вчиненні кримінального проступку без ухвали слідчого судді?
4. На який строк можна затримати особу, що вчинила кримінальний проступок, якщо вона перебуває у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння?

3.2.4. Підстави та процесуальний порядок затримання уповноваженою службовою особою особи, яка підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення за межами України

З моменту, коли Україна ставши незалежною обрала шлях до Європейських цінностей, розпочалося розширення Євроінтеграційних процесів, у тому числі і розширення міжнародної співпраці України з державами учасницями міжнародних правових угод у різних сферах життєдіяльності суспільства та держави у цілому. Вказані чинники вплинули не лише на зростання ділової, бізнесової та туристичної активності, але й збільшили різні взаємні міграційні процеси з переміщення людей в державах. На фоні позитивних зрушень з'явилися і такі негативні явища, як трудове рабство, торгівля людьми, торгівля зброєю, наркоторгівля, легалізація брудних коштів, а також інші прояви організованої злочинної діяльності тощо. Для ефективного розслідування вказаної категорії кримінальних правопорушень, коли розшукувані особи переховуються на території іншої країни, компетентні уповноваженні органи таких держав, в рамках укладених міжнародних правових угод з питань надання правової допомоги у кримінальних провадженнях, за наявності визначених законом підстав звертаються з запитами про надання різного роду правової допомоги у таких кримінальних провадженнях.

Одним з різновидів надання міжнародної правової допомоги за вітчизняним кримінальним правовим законодавством є затримання на території України розшукуваної компетентними органами іноземної держави особи, яка вчинивши злочин на її території переховується в Україні.

Вказане затримання необхідне для забезпечення прийняття подальших рішень з питань застосування іншого передбаченого законом в рамках міжнародного співробітництва запобіжного заходу (тимчасовий арешт), у тому числі й здійснення екстрадиційного арешту вказаної особи.

Особливості такого затримання визначені ст. 582 КПК України. Проаналізувавши їх, можна прийти до наступних висновків: 1) затриманню підлягає особа, яка офіційно розшукується

іноземною державою, у зв'язку з вчиненням на її території кримінального правопорушення; 2) вказане затримання здійснюється уповноваженою на це законом службовою особою; 3) про факт затримання у межах територіальної юрисдикції де воно відбулося негайно інформується відповідний прокурор; 4) до повідомлення прокурору про таке затримання обов'язково додається копія протоколу затримання з докладною інформацією щодо його підстав та мотивів; 5) прокурор отримавши інформації та повідомлення з протоколом затримання особи, перевіряє його законність, та негайно інформує про це відповідну регіональну прокуратуру, яка протягом 60 годин з моменту затримання повідомляє про це відповідний центральний орган України, у тому числі і Міністерство закордонних справ України; 6) а відповідний центральний орган, протягом трьох днів з моменту затримання інформує про затримання розшукуваної особи компетентний орган іноземної держави.

У контексті зазначеного розглянемо кожен з пунктів.

1. Затриманню підлягає особа, яка офіційно розшукується іноземною державою, у зв'язку з вчиненням на її території кримінального правопорушення.

До лютого 2015 року вітчизняні уповноважені органи у передбачених законом випадках мали право здійснювати затримання офіційно розшукуваної компетентними органами іншої держави особи, яка оголошена у міждержавний (у рамках співдружності Незалежних держав), чи міжнародний розшук¹. Починаючи з 4 лютого 2015 року, а саме, з моменту виходу нашої держави з Угоди про обмін інформацією у сфері боротьби зі злочинністю, залишилися дві форми розшуку особи: 1) державний в рамках України; 2) та міжнародний розшук, який проводиться в рамках глобальної розшукової бази міжнародної поліцейської організації Інтерпол, до якої вже долучилися більше 190 держав світу².

¹ Деніс Ненов. Екстрадиція та міжнародний розшук: як це працює? URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/kriminalne-pravo-ta-proces/ekstradiiya-ta-mizhnarodniy-rozshuk-yak-ce-pracyue.html>

² Питання екстрадиції в Україні. URL: <https://prikhodko.com.ua/ua/pitannya-ekstraditsiyi-v-ukrayini/>

Міжнародний розшук особи здійснюється через Національне центральне бюро Інтерполу та проводиться на території кожної з держав-учасниць відповідно до норм міжнародного права, а також національного права держав-учасниць.

Успіх міжнародних поліцейських розслідувань залежить від наявності сучасних глобальних систематизованих баз даних. Інтерпол пропонує активну та систематичну допомогу державам-учасницям та іншим міжнародним організаціям, щодо розшуку осіб, які підозрюються у вчиненні злочинів, їх екстрадиції тощо.

Завдяки існуванню відповідних баз даних Інтерполу, останній надає державам-учасницям миттєвий прямий доступ до інформації, що в них міститься. Майже всі бази даних доступні у режимі реального часу через мережу I-24/7, що з'єднує усі Національні центральні бюро Інтерпол.

Особа вважається оголошеною в міжнародний розшук, і може бути затримана з метою подальшої її екстрадиції, якщо направлений до Нацбюро Інтерпол в Україні запит перевірений уповноваженими співробітниками Інтерполу на предмет його дотримання міжнародним актам, і якщо в базі Інтерпол за рішенням Генерального секретаріату Інтерпол опубліковано «червоне» повідомлення про розшук такої особи. Вказане повідомлення видається, в двох випадках: 1) коли така особа розшукується за зверненням суду, з метою її подальшого судового переслідування; 2) коли така особа розшукується за ініціативою правоохоронних органів для притягнення її до кримінальної відповідальності та покарання. Як в першому, так і в другому випадку мета «червоного» повідомлення – це інформаційний запит щодо розшуку та тимчасового арешту окремої особи, з метою її екстрадиції¹.

Значене повідомлення, як правило складається з 3-хосновних елементів. Перша його частина містить детальні відомості про особу, що розшукується. Друга, відповідну юридична інформацію

¹ Міжнародне співробітництво у сфері кримінального провадження за законодавством України та Республіки Молдова : навчальний посібник / [В. С. Березняк, Н. В. Павлова, Н. К. Паустовська, В. М. Федченко, Л. А. Філяніна]. Київ : Алерта, 2020. 310 с.

щодо вчиненого кримінального правопорушення, його кваліфікації, доказів з вчинення і завданої шкоди, та підстави розшуку особи. Третя, визначає заходи, що необхідно вжити в разі встановлення місця знаходження розшукуваної особи.

Наявність «червоного» повідомлення щодо розшукуваної особи в базі Інтерпол свідчить лише про інформування всіх держав-учасниць про те, що особа знаходиться в міжнародному розшуку на підставі ордера на арешт або еквівалентного судового рішення, виданого державою або міжнародним трибуналом. Водночас, Інтерпол не може примушувати будь-яку державу-учасницю до арешту особи, відповідно до червоного повідомлення. Кожна держава-учасник вирішує для себе, яку юридична силу надавати червоному повідомленню в межах своїх кордонів.

Затримання особи, яка вчинила злочин за межами України, може здійснюватися лише за однією **підставою** – наявністю достатніх даних, що вказують на вчинення цією особою кримінального правопорушення за межами України та оголошення її у міжнародний розшук іноземною державою у зв'язку із вчиненням такого правопорушення.

Оголошення підозрюваного (обвинуваченого) у розшук пов'язано з тим, що відповідні заходи розшуку, вжиті державою – ініціатором розшуку, але вони не призвели до встановлення або затримання розшукуваної особи. Зокрема, міжнародний розшук містить в собі комплекс розшукових, інформаційно-довідкових та інших заходів, що сприяють у як найшвидшому встановленні місця перебування розшукуваного та його затримання службовими особами уповноважених на це компетентних органів на території іншої держави-учасниці Міжнародної організації кримінальної поліції Інтерпол відповідно до норм міжнародного права.

Якщо затримання розшукуваної особи, яка оголошена в міжнародний розшук відбулося на території України, то така особа за вимогами законодавства не пізніше ніж через 60 годин з моменту її затримання повинна бути доставлена до слідчого судді для розгляду відповідного клопотання. До того ж, якщо здійснити вказане затримання закон дозволяє будь якій уповноваженій на це службовій особі, то звернутися з клопотанням до слідчого судді щодо обрання даній особі передбаченого

у рамках міжнародного співробітництва запобіжного заходу може лише прокурор, в межах територіальної юрисдикції якого, і було здійснено затримання цієї особи (ст. 583–584 КПК).

Сама процедура затримання повинна відбуватися виключно в межах чинного законодавства України. Так, згідно зі ст. 208 КПК України уповноважена службова особа, що здійснила затримання особи, повинна негайно повідомити затриманому зрозумілою для нього мовою підстави затримання та у вчиненні якого злочину він підозрюється. Особливу увагу необхідно звертати на роз'яснення прав такій особі, причому у такому разі слід виконувати як загальні вимоги, передбачені ч. 4 ст. 208 КПК України, так і вимоги ст. 581 КПК України, відповідно до яких затримана особа має наступні права: 1) мати захисника і побачення з ним за умов, що забезпечують конфіденційність спілкування, на присутність захисника під час допитів; 2) отримувати медичну допомогу; 3) давати пояснення, показання або не говорити нічого з приводу підозри проти нього; 4) негайно повідомити інших осіб (близьких родичів, членів сім'ї чи інших осіб за вибором цієї особи) про його затримання і місце перебування відповідно до положень ст. 213 КПК України; 5) вимагати перевірку обґрунтованості затримання; 6) знати, у зв'язку з яким кримінальним правопорушенням надійшов запит про її видачу; 7) брати участь у розгляді судом питань, пов'язаних з її триманням під вартою і запитом про її видачу; 8) ознайомлюватися із запитом про видачу або одержати його копію; 9) оскаржувати рішення про тримання під вартою, про задоволення запиту про видачу; 10) висловлювати в судовому засіданні власну думку щодо запиту про видачу; 11) звертатися з проханням про застосування спрощеної процедури видачі. Водночас особі, стосовно якої розглядається питання про видачу і яка не володіє державною мовою, забезпечується право робити заяви, заявляти клопотання, виступати в суді мовою, якою вона володіє, користуватися послугами перекладача, а також отримати переклад судового рішення та рішення центрального органу України мовою, якою вона користувалася під час розгляду. Якщо особа, стосовно якої розглядається питання про видачу, є іноземцем і тримається

під вартою, то вона має право на зустрічі з представником дипломатичної чи консульської установи своєї держави¹.

За нормами чинного КПК, прокурор в межах територіальної юрисдикції якого, було здійснено затримання уповноважений надати до слідчого судді: 1) клопотання про тимчасовий арешт затриманої особи, здійсненого у рамках міжнародного співробітництва. Таке клопотання надається слідчому судді, у випадку, коли в запиті, що надійшов від уповноваженого компетентного органу іноземної держави містяться лише данні з питань оголошення особи в міжнародний розшук, і відсутні данні про необхідність видачі (екстрадиції) такої особи, у разі її затримання; 2) клопотання про здійснення екстрадиційного арешту затриманого. Вказане клопотання подається до слідчого судді, якщо у запиті про оголошення особи в міжнародний розшук, містяться і відомості про її видачу (екстрадицію) у випадку затримання такої особи.

Окрім цього, згідно п. 7.6 Наказу Генеральної прокуратури України № 223 від 18.09.2015 на керівників регіональних та місцевих прокуратур покладено обов'язок щодо забезпечення участі прокурора, який має достатній фаховий рівень у галузі міжнародного співробітництва, у розгляді слідчим суддею клопотань про тимчасовий, екстрадиційний арешт².

За вимогами КПК зазначене клопотання має бути розглянуто слідчим суддею у найкоротший строк, але не пізніше сімдесяти двох годин з моменту затримання особи.

Оскільки, ч. 6 ст. 583 КПК України не передбачає можливості застосування слідчим суддею альтернативного, більш м'якого, запобіжного заходу (домашній арешт, порука, особисте зобов'язання тощо), то слідчий суддя або застосовує тимчасовий арешт, або відмовляє у клопотанні та звільняє з під варти затриманого.

Виходячи із судової практики, поширеними підставами прийняття рішення слідчим суддею про відмову у тимчасовому арешті

¹ Питання екстрадиції в Україні. URL: <https://prikhodko.com.ua/ua/pitannya-ekstraditsiyi-v-ukrayini/>

² Про організацію роботи органів прокуратури України у галузі міжнародного співробітництва : Наказ Генеральної прокуратури України № 223 від 18.09.2015 року. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/GP15013.html

є такі підстави як: 1) невідповідність особистих даних затриманої особи в її паспорті з даними, що містяться в документах про вчинення особою злочину на території іноземної держави, що не дозволяє дійти висновку, що розшукувана особа та затримана особа є однією і тією ж особою; 2) закінчився строк притягнення затриманої особи до кримінальної відповідальності або строк виконання вироку за злочин, за яким здійснено запит; 3) особа, стосовно якої надійшов запит, відповідно до законів України на час прийняття рішення є громадянином України; 4) не засвідчені в установленому законом порядку документи (або їх переклад), які містять дані про вчинення особою злочину на території іноземної держави та обрання її компетентним органом щодо особи запобіжного заходу; 5) відсутність письмової гарантії запитуючої сторони (у разі відсутності між державами міжнародного договору з питань надання правової допомоги у кримінальних провадженнях) розглянути в майбутньому запит України на принципах взаємності; 6) відсутність засвідченого перекладу положень КК іноземної держави; 7) відсутність або скасування в КК України кримінальної караності діяння (декриміналізація), за вчинення якого особа розшукується для притягнення до кримінальної відповідальності в запитуючій державі¹.

Окрім зазначеного, затримана особа негайно звільняється у разі, якщо протягом 60 годин з моменту затримання вона не була доставлена до слідчого судді для розгляду клопотання про обрання стосовно неї запобіжного заходу тимчасового арешту, екстрадиційного арешту. А також, затримана особа звільняється, якщо встановлено обставини, за наявності яких видача (екстрадиція) такої особи не здійснюється.

Слід зазначити, що в цілому, міжнародне співробітництво у кримінальному провадженні з питань здійснення затримання, тимчасового арешту, екстрадиційного арешту, та екстрадиції є можливим за умови, якщо за законом України хоча б за один із злочинів, у зв'язку з якими надіслано такий запит, передбачено покарання у виді позбавлення волі на максимальний строк не менше одного

¹ Деніс Ненов. Екстрадиція та міжнародний розшук: як це працює? URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/kriminalne-pravo-ta-proces/ekstradiciya-ta-mizhnarodniy-rozshuk-yak-ce-pracuyue.html>

року або особу засуджено державою (яка надіслала запит) до кримінального покарання у виді позбавлення волі і не відбутий строк становить не менше чотирьох місяців¹.

2. Вказане затримання здійснюється уповноваженою на це законом службовою особою.

До уповноваженої службової особи, яка має право на загальних підставах визначених ст. 208 КПК України та в межах наданих правоохоронних функцій здійснити затримання особи підозрюваної у вчиненні злочину відносяться службові особи перераховані вище в п. 2.1. Водночас, здійснити затримання особи, яка вчинила кримінальне правопорушення за межами України та перебуває в міжнародному розшуку, із зазначеного переліку правоохоронних органів уповноважені лише службові особи органів Національної поліції, Служби безпеки, Державного бюро розслідувань, Національного антикорупційного бюро, Державної прикордонної служби. Останні здійснюючи затримання, зобов'язані також дотримуватися положень Наказу МВС України Про затвердження Порядку дій уповноважених службових осіб органів Державної прикордонної служби України під час затримання осіб, підозрюваних у вчиненні злочину, без ухвали слідчого судді або суду № 386 від 10.05.2018 року². Зразок бланку протоколу затримання особи, підозрюваної у вчиненні злочину, без ухвали слідчого судді, суду в додатку № 4.

3. Про факт затримання у межах територіальної юрисдикції де воно відбулося негайно інформується відповідний прокурор.

Відповідно до ч. 2 ст. 582 КПК України уповноважена службова особа, яка здійснила затримання на території України особи, яка розшукується іноземною державою у зв'язку із вчиненням на її території кримінального правопорушення, негайно інформує про таке затримання прокурора, у межах територіальної юрисдикції якого було здійснено затримання. Копія протоколу негайно під розпис вручається затриманому та надсилається прокурору.

¹ Питання екстрадиції в Україні. URL: <https://prikhodko.com.ua/ua/pitannya-ekstraditsiyi-v-ukrayini/>

² Про затвердження Порядку дій уповноважених службових осіб органів Державної прикордонної служби України під час затримання осіб, підозрюваних у вчиненні злочину, без ухвали слідчого судді або суду. Наказ МВС України № 386 від 10.05.2018 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0834-18#Text>

4. До повідомлення прокурору про таке затримання обов'язково додається копія протоколу затримання з докладною інформацією щодо його підстав та мотивів.

Згідно ч. 2 ст. 7 Європейської конвенції про видачу правопорушників від 13.12.1957 року, якщо правопорушення, за яке вимагається видача особи, було вчинене за межами території запитуючої Сторони, у видачі може бути відмовлено, тільки якщо законодавство запитованої Сторони не передбачає переслідування за таку саму категорію правопорушень у випадку їх вчинення за межами території останньої Сторони або не передбачає видачі за правопорушення, у зв'язку з яким вимагається така видача¹.

Відповідно до кримінального процесуального законодавства України мета та підстави застосування запобіжних заходів визначені ст. 177 КПК, а обставини, що враховуються при обранні запобіжного заходу передбачені ст. 178 КПК України. Таким чином можна прийти до висновку, що підставами затримання розшукуваної особи в Україні, яка за вчинення злочину на території іншої держави перебуває у міжнародному розшуку – є наявність у запиті компетентного органу іноземної держави прохання про затримання, з наданням відповідних документів оформлених та завірених згідно національного законодавства та міжнародних правових угод що підтверджують обґрунтованість підозри такої особи у вчиненні кримінального правопорушення. Вказаними документами можуть бути: 1) копії відповідних документів щодо повідомлення підозри такій особі; 2) процесуальні рішення (постанови, ухвали) про оголошення особи в міжнародний розшук; 3) засвідчені відповідним чином копії ухвали слідчого суді, суду про обрання особи запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою; 4) довідки про відомості, які вказують на вчинення кримінального правопорушення такою особою, довідки про докази, якими підтверджується винуватість розшукуваної особи у його вчиненні, довідки з питань перебігу строків давності притягнення особи до кримінальної відповідальності.

¹ Європейська конвенції про видачу правопорушників від 13.12.1957 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_033#Text

Мотивами такого затримання слід вважати забезпечення в подальшому можливості здійснити тимчасовий, екстрадиційний арешт, та екстрадицію вказаної особи, за умов, якщо уповноважений компетентний орган іноземної держави, у своєму запиті надав не лише данні щодо оголошення особи в міжнародний розшук, але й відомості щодо наміру направити в подальшому запит на здійснення екстрадиції такої особи.

5. Прокурор отримавши інформації та повідомлення з протоколом затримання особи, перевіряє його законність, та негайно інформує про це відповідну регіональну прокуратуру, яка протягом 60 годин з моменту затримання повідомляє про це відповідний центральний орган України, у тому числі і Міністерство закордонних справ України.

Відповідно до Наказу Генеральної прокуратури України від 18.09.2015 № 223 «Про організацію роботи органів прокуратури України у галузі міжнародного співробітництва» на керівників регіональних та місцевих прокуратур у межах їх компетенції покладено обов'язок забезпечувати належну організацію нагляду у галузі міжнародного співробітництва під час кримінального провадження. Здійснюючі надані повноваження керівники регіональних та місцевих прокуратур зобов'язані вживати заходів щодо забезпечення виконання прокурорами нижчого рівня та органами досудового розслідування вимог ст. 575 КПК України щодо видачі особи (екстрадиції). А також, організувати вивчення матеріалів кримінального провадження стосовно встановленої або затриманої за кордоном особи зі складанням висновку щодо обґрунтованості звернення, наявності умов для екстрадиції такої особи та відповідності документів органу досудового розслідування вимогам міжнародних договорів і чинного законодавства України.

Крім цього, з метою своєчасного одержання від ініціатора розшуку відповідного запиту не пізніше 60 годин із моменту затримання особи, у тому числі в порядку статті 208 КПК України, або встановлення на території України особи, яка вчинила злочин за її межами, згідно з вимогами ч. 4 ст. 582 КПК України та ст. 574 КПК України інформувати про це факсимільним зв'язком і поштою Департамент міжнародно-правового співробітництва Генеральної

прокуратури України або Міністерство юстиції України, якщо питання видачі такої особи належить до його компетенції. Про кожен випадок затримання або взяття під варту громадянина іноземної держави, який розшукується з метою екстрадиції, негайно повідомляти Міністерство закордонних справ України. Відповідно до ст. 36 Віденської Конвенції про консульські зносини забезпечувати співробітникам дипломатичного представництва або консульської установи держави, громадянином якої є така особа, побачення із затриманим.

Крім цього, забезпечувати організацію нагляду за додержанням правоохоронними органами України вимог ст. 208, 582 КПК України при затриманні розшукуваної особи за умов наявності звернення компетентного органу іноземної держави, яке повинно містити інформацію, передбачену міжнародним договором. У разі, якщо у зверненні компетентного органу іноземної держави не вказано необхідних даних, невідкладно доручати уповноваженій службовій особі їх одержання. А, за кожним фактом затримання іноземця або особи без громадянства, розшукуваних компетентними органами іноземних держав для притягнення до кримінальної відповідальності чи виконання вироку суду, проводити перевірку наявності законних підстав для затримання, відповідності процесуального оформлення затримання законодавству України, своєчасності і повноти виконання органом, що здійснив затримання, вимог ст.ст. 208, 581, 582 КПК України, зокрема щодо роз'яснення затриманій особі її прав, отримання від неї пояснень або заяв. Про результати перевірки впродовж 60 годин повідомляти Департамент міжнародно-правового співробітництва Генеральної прокуратури України.

При надходженні звернення від іноземного компетентного органу про затримання особи, яка вчинила злочин за межами України та перебуває в міжнародному розшуку, звертатися до слідчого судді з клопотанням про застосування тимчасового арешту такої особи на строк, передбачений кримінальним процесуальним законодавством або відповідним міжнародним договором України, до надходження запиту про видачу (екстрадицію) такої особи. Разом із клопотанням на розгляд слідчого судді надавати

й відповідні документи, передбачені міжнародним договором України та ст. 583 КПК України. України (п. 7.5 Наказу)¹.

Таким чином, за кожним фактом затримання іноземця або особи без громадянства, розшукуваних компетентними органами іноземних держав для притягнення до кримінальної відповідальності чи виконання вироку суду, від керівників місцевих та регіональних прокуратур вимагається проведення (організація проведення) перевірки щодо наявності законних підстав для затримання, відповідності процесуального оформлення затримання законодавству України, своєчасності і повноти виконання органом, що здійснив затримання, вимог статей 208, 581, 582 КПК України. До того ж, про результати перевірки вимагається і негайно інформувати департамент міжнародного співробітництва Генеральної прокуратури або Міністерство юстиції.

6. Відповідний центральний орган, протягом трьох днів з моменту затримання інформує про затримання розшукуваної особи компетентний орган іноземної держави.

До центрального органу України з питань міжнародної правової допомоги у кримінальному провадженні згідно ст. 545 КПК відносяться Офіс Генерального прокурора, Національне антикорупційне бюро України, та Міністерство юстиції України². Саме зазначені центральні органи України, кожен в межах передбачених законом функцій та наділених повноважень, протягом трьох днів інформує аналогічний компетентний орган іноземної держави про затримання розшукуваної особи на території України. А також, інформує про необхідність направлення компетентним органом іноземної держави запиту про видачу особи в строк, встановлений міжнародним договором України. До того ж, якщо запит про видачу особи (екстрадицію) не надійшов, то у визначений ним строк чи в інший строк, передбачений міжнародним договором України, або в разі отримання інформації щодо відсутності

¹ Про організацію роботи органів прокуратури України у галузі міжнародного співробітництва : Наказ Генеральної прокуратури України № 223 від 18.09.2015 року.

² Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI. URL: <http://www.rada.gov.ua/> (дата звернення: 10 листопада 2020 року).

наміру чи відмови компетентного органу іноземної держави вимагати видачу особи (екстрадицію), Офіс Генерального прокурора, Національне антикорупційне бюро, Міністерство юстиції України негайно направляє до відповідної регіональної прокуратури звернення про скасування тимчасового арешту. Крім цього, запобіжний захід припиняється в разі, якщо, під час екстрадиційної перевірки встановлено обставини, за наявності яких видача особи (екстрадиція) не здійснюється. Або, компетентний орган іноземної держави відмовився вимагати видачу особи. А також, коли центральним органом України прийнято рішення про відмову у видачі особи (екстрадиції).

За таких умов, скасування тимчасового арешту, або запобіжного заходу здійснюється керівником відповідної регіональної прокуратури, його першим заступником або заступником за дорученням (зверненням) центрального органу України, а у випадку, встановлення обставин, за наявності яких видача особи (екстрадиція) не здійснюється, то за погодженням з відповідним центральним органом України. Копія постанови про скасування тимчасового арешту, або запобіжного заходу надсилається уповноваженій службовій особі місця ув'язнення, слідчому судді, який приймав рішення про застосування тимчасового арешту або запобіжного заходу, а також особі, щодо якої застосовувався запобіжний захід, не пов'язаний із триманням під вартою¹.

¹ Про затвердження Інструкції про порядок здійснення міжнародного співробітництва з питань взаємної правової допомоги, видачі правопорушників (екстрадиції), передачі (прийняття) засуджених осіб, виконання вироків та інших питань міжнародного судового співробітництва у кримінальному провадженні під час судового провадження : Наказ Міністерства юстиції № 2599/5 від 19.08.2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0956-19#Text>

Питання для самоконтролю:

Обов'язкові завдання

1. В чому полягають особливості здійснення на території України затримання особи, яка розшукується іноземною державою за вчинення кримінального правопорушення на її території?
2. Які види оголошення особи в розшук?
3. Коли особа вважається оголошеною в міжнародний розшук, і може бути затримана з метою подальшої її екстрадиції?
4. Назвіть основні елементи «червоного повідомлення».
5. Які права має затримана особа, яка затримана в Україні за «червоним повідомленням»?

Додаткові завдання

1. Підстави затримання особи, яка вчинила злочин за межами України.
2. Виходячи із судової практики, які підстави прийняття рішення слідчим суддею про відмову у тимчасовому арешті є найбільш поширеними?
3. За яких умов, в рамках міжнародного співробітництва у кримінальному провадженні при здійсненні затримання особи, можливе обрання тимчасового арешту, екстрадиційного арешту, та екстрадиції?
4. Хто відноситься до уповноваженої службової особи, яка має право на загальних підставах визначених ст. 208 КПК України, та в межах наданих правоохоронних функцій здійснити затримання особи підозрюваної у вчиненні злочину, яка вчинила кримінальне правопорушення за межами України, та перебуває в міжнародному розшуку?

3.2.5. Підстави та процесуальний порядок превентивного затримання особи

Буквальний аналіз КПК переконує в відсутності у його змісті словосполучення «превентивне затримання». Втім, у розділі IX-1 КПК «Особливий режим досудового розслідування в умовах воєнного, надзвичайного стану або у районі проведення антитерористичної операції» статтю 615 КПК визначаються особливості в регламентації повноважень щодо обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою. Особливостей щодо регламентації затримання в цьому розділі КПК не передбачається.

Такі особливості, пов'язані зі здійсненням розслідування в районі проведення антитерористичної операції¹, передбачаються в ст. 15-1 ЗУ «Про боротьбу з тероризмом»², а також Інструкцією про порядок превентивного затримання у районі проведення антитерористичної операції осіб, причетних

¹ 12 квітня 2014 року російський диверсійний загін взяв під контроль Слов'янськ, Краматорськ та низку менших населених пунктів.

13 квітня 2014 року рішенням Ради національної безпеки і оборони в Україні було оголошено початок антитерористичної операції. Указом Президента України від 14.04.2014 № 405/2014 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 13 квітня 2014 року «Про невідкладні заходи щодо подолання терористичної загрози і збереження територіальної цілісності України» зазначене рішення РНБО було введено в дію. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/405/2014#Text> (дата звернення: 05.12.2020).

30 квітня 2018 року розпочалася Операцію Об'єднаних Сил. Згідно із ст. 9 ЗУ від 18 січня 2018 року № 2268-VIII «Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях» керівництво силами та засобами Збройних Сил України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, Міністерства внутрішніх справ України, Національної поліції України, центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, які залучаються до здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації безпосередньо у Донецькій та Луганській областях перейшло до компетенції Командувача об'єднаних сил. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2268-19#Text> (дата звернення: 05.12.2020).

² Про боротьбу з тероризмом : Закон України від 20 березня 2003 року № 638-IV (Дата оновлення: 03.07.2020). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/638-15#Text> (дата звернення: 14.11.2020).

до терористичної діяльності, та особливого режиму досудового розслідування в умовах воєнного, надзвичайного стану або у районі проведення антитерористичної операції¹.

У ст. 15-1 ЗУ «Про боротьбу з тероризмом», що називається «Особливості превентивного затримання у районі проведення антитерористичної операції осіб, причетних до терористичної діяльності» зазначається наступне. Для відвернення терористичних загроз у районі проведення антитерористичної операції відповідно до кримінального процесуального законодавства України з урахуванням особливостей, встановлених цим Законом, може здійснюватися превентивне затримання осіб, причетних до терористичної діяльності, на строк понад 72 години. Граничний строк превентивного затримання не може перевищувати 30 діб. Підставою для превентивного затримання є наявність обґрунтованої підозри у вчиненні особою терористичної діяльності. Превентивне затримання здійснюється за вмотивованим рішенням начальника Головного управління (управління) Служби безпеки України або начальника територіального органу Національної поліції за згодою прокурора та без ухвали слідчого судді, суду. Копія рішення про превентивне затримання особи, причетної до терористичної діяльності, на строк понад 72 години невідкладно надається затриманій особі, а також негайно направляється до слідчого судді, суду відповідної юрисдикції разом із клопотанням про обрання належного запобіжного заходу стосовно відповідної особи. Превентивне затримання особи не може продовжуватися після розгляду слідчим суддею, судом клопотання про обрання належного запобіжного заходу стосовно цієї особи.

Згідно з Інструкцією про порядок превентивного затримання у районі проведення антитерористичної операції, **підставою** для здійснення превентивного затримання є наявність обґрунтованої

¹ Про затвердження Інструкції про порядок превентивного затримання у районі проведення антитерористичної операції осіб, причетних до терористичної діяльності, та особливого режиму досудового розслідування в умовах воєнного, надзвичайного стану або у районі проведення антитерористичної операції : наказ МВС України, Генеральної прокуратури України, Служби безпеки України від 26 серпня 2014 року № 872/88/537. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1038-14#Text> (дата звернення: 14.11.2020).

підозри у вчиненні особою терористичної діяльності, у тому числі вчинення кримінального правопорушення, передбаченого статтями 109–114⁻¹, 258–258⁻⁵, 260–263⁻¹, 294, 348, 349, 377–379, 437–444 КК України.

Терористична діяльність – діяльність, яка охоплює: 1) планування, організацію, підготовку та реалізацію терористичних актів; 2) підбурювання до вчинення терористичних актів, насильства над фізичними особами або організаціями, знищення матеріальних об'єктів у терористичних цілях; 3) організацію незаконних збройних формувань, злочинних угруповань (злочинних організацій), організованих злочинних груп для вчинення терористичних актів, так само як і участь у таких актах; 4) вербування, озброєння, підготовку та використання терористів; 5) пропаганду і поширення ідеології тероризму; 6) фінансування та інше сприяння тероризму.

Про затримання особи уповноваженою службовою особою складається протокол у порядку, передбаченому ст. 208 КПК. Залучення понятих для особистого обшуку здійснюється відповідно до КПК. З метою ідентифікації затриманої особи обов'язково проводиться її фотографування, у тому числі за допомогою цифрової фотоапаратури, з обов'язковою прив'язкою до часу затримання будь-яким доступним способом, а також опис індивідуальних ознак її тілобудови і особливих прикмет із занесенням до протоколу затримання. Дактилоскопіювання та відеозйомка затриманої особи проводяться за можливості.

Співробітники органів та підрозділів, які беруть участь у проведенні антитерористичної операції та затримали осіб, причетних до терористичної діяльності, зобов'язані негайно будь-яким доступним способом із зазначенням особи, яка здійснює повідомлення, повідомити про це відповідну чергову частину Головного управління (управління) Служби безпеки України або Головного управління (управління) Міністерства внутрішніх справ України в Автономній Республіці Крим, в областях, містах Києві та Севастополі. Керівники цих органів при отриманні такої інформації зобов'язані невідкладно приступити до вирішення питання про превентивне затримання. У разі ухвалення такого рішення матеріали для надання згоди на затримання негайно

надсилаються відповідному прокурору на паперових носіях. Одночасно вживаються заходи щодо доставляння до прокурора особи, стосовно якої вирішується питання про застосування превентивного затримання, та вилучених у неї предметів і речей.

Повноваження щодо надання згоди на превентивне затримання у районі проведення антитерористичної операції осіб, причетних до терористичної діяльності, на строк понад 72 години, але не більше 30 діб, виконуються прокурорами обласного рівня, їх заступниками.

Визначені Законом України від 12 серпня 2014 року № 1630-VII «Про внесення змін до Закону України «Про боротьбу з тероризмом»¹ щодо превентивного затримання у районі проведення антитерористичної операції осіб, причетних до терористичної діяльності, на строк понад 72 години» повноваження прокурор виконує лише на місцевості (адміністративній території), де проводиться антитерористична операція.

Розгляд питання щодо застосування превентивного затримання здійснюється прокурором невідкладно за участю особи, стосовно якої вирішується питання про застосування цього затримання.

До прийняття рішення про надання згоди на превентивне затримання прокурором перевіряється дотримання вимог закону щодо невідкладного повідомлення затриманому про підстави затримання та роз'яснення його прав, передбачених кримінальним процесуальним законодавством України.

У разі наявності у затриманій особі документів, які свідчать про її належність до громадянства іноземної держави, прокурором, який надав згоду на превентивне затримання, невідкладно надсилається інформація до Генеральної прокуратури України для повідомлення Міністерства закордонних справ України.

Загальний строк вирішення питання про превентивне затримання не може перевищувати 72 години з моменту фактичного

¹ Про внесення змін до Закону України «Про боротьбу з тероризмом» щодо превентивного затримання у районі проведення антитерористичної операції осіб, причетних до терористичної діяльності, на строк понад 72 години : Закон України від 12 серпня 2014 року № 1630-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1630-18#Text> (дата звернення: 14.11.2020).

затримання особи. У цей строк включається строк доставки затриманої особи до прокурора.

Перед вирішенням питання про надання згоди на превентивне затримання прокурором з дотриманням порядку, передбаченого в ст. 214 КПК, вносяться відповідні відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань.

Прокурори, які здійснюють погодження рішень про превентивні затримання, ведуть облік цієї роботи у відповідних журналах.

Копія рішення про превентивне затримання невідкладно надається затриманій особі та направляється до слідчого судді, суду відповідної юрисдикції разом з клопотанням про обрання стосовно цієї особи належного запобіжного заходу. Документи стосовно погодження рішення про превентивне затримання долучаються до матеріалів відповідного кримінального провадження.

У разі розгляду слідчим суддею, судом клопотання про обрання належного запобіжного заходу і прийняття ними рішення стосовно цієї особи її превентивне затримання вважається припиненим і продовжуватись не може.

У разі незгоди з рішенням про превентивне затримання прокурор виносить мотивовану постанову про відсутність підстав для надання згоди на превентивне затримання, а особа, щодо якої винесена така постанова, негайно звільняється.

Тримання затриманих осіб здійснюється відповідно до ЗУ «Про попереднє ув'язнення»¹.

Затримана особа має право у будь-який час оскаржити в суді своє затримання.

Затримана особа негайно звільняється, якщо протягом 30 діб з моменту затримання їй не вручено вмотивованого рішення суду про обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою.

¹ Про попереднє ув'язнення : Закон України від 30 червня 1993 року № 3352-ХІІ (Дата оновлення: 11.09.2020). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3352-12#Text> (дата звернення: 14.11.2020).

Питання для самоконтролю

Обов'язкові завдання

1. На якій території можна здійснювати превентивне затримання особи, причетної до терористичної діяльності?
2. Як регламентований строк превентивного затримання осіб, причетних до терористичної діяльності?
3. Якими є юридичні підстави до превентивного затримання?
4. Як регламентується процесуальний порядок превентивного затримання?
5. Якими є процесуальні особливості превентивного затримання іноземних громадян?

Додаткові завдання

1. Надати визначення терористичній діяльності.
2. Обґрунтувати позицію про чинність норм, які регламентують превентивне затримання, щодо території проведення Операції Об'єднаних Сил.
3. Обґрунтувати, в якій послідовності співвідноситься можливість превентивного затримання із внесенням відомостей про початок досудового розслідування до Єдиного реєстру досудових розслідувань.
4. Перелічити суб'єктів, кому слід адресувати копії рішення про превентивне затримання особи.

3.2.6. Підстави та процесуальний порядок затримання особи на території дипломатичних представництв, консульських установ України, на повітряному, морському чи річковому судні, що перебуває за межами України під прапором або з розпізнавальним знаком України, якщо це судно приписано до порту, розташованого в Україні

Серед усіх видів затримання, найменш дослідженим в науковій літературі є затримання особи на території дипломатичних представництв, консульських установ України, на повітряному, морському чи річковому судні, що перебуває за межами України під прапором або з розпізнавальним знаком України, якщо це судно приписано до порту, розташованого в Україні.

Відмінними від інших видів затримання є його суб'єкти. Так, згідно зі ст. 519 КПК здійснювати цей захід забезпечення кримінального провадження уповноважені: 1) керівник дипломатичного представництва чи консульської установи України або визначена ним службова особа – у разі вчинення кримінального правопорушення на території дипломатичного представництва чи консульської установи за кордоном; 2) капітан судна України – у разі вчинення кримінального правопорушення на повітряному, морському чи річковому судні, що перебуває за межами України під прапором або з розпізнавальним знаком України, якщо це судно приписано до порту, розташованого в Україні. Проте, цей перелік суб'єктів, не є вичерпним, оскільки в ч. 2 цієї статті законодавець передбачив, що і керівник дипломатичного представництва чи консульської установи України і капітан судна України зобов'язані призначити іншу службову особу, уповноважену на вчинення процесуальних дій, у тому числі і на затримання, якщо вони є потерпілими внаслідок вчинення відповідного кримінального правопорушення. Надалі, ті службові особи, які здійснювали процесуальні дії, залучаються до кримінального провадження після його продовження на території України в процесуальному статусі свідка. Вони зобов'язуються надавати пояснення слідчому, прокурору щодо проведених процесуальних дій¹.

¹ Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#n384> (дата звернення: 26.11.2020).

Згідно з ч. 2 ст. 520 КПК, здійснення законного затримання особи повинно відбуватися в порядку, передбаченому КПК, тобто у відповідності до ст. 207 КПК, яка регламентує підстави та процесуальний порядок саме законного затримання.

Відповідно до цієї статті, кожен має право затримати без ухвали слідчого судді, суду, будь-яку особу, окрім судді та народного депутата України, за наявності підстав для затримання, а саме: 1) при вчиненні або замаху на вчинення кримінального правопорушення; 2) безпосередньо після вчинення кримінального правопорушення чи під час безперервного переслідування особи, яка підозрюється у його вчиненні¹.

Але для того, щоб таке затримання було законним, особа, яка здійснила затримання зобов'язана здійснити дії передбачені в розділі 3.2.1 зазначеного посібника, а саме:

1) згідно зі ст. 207 КПК України – негайно доставити затриману особу до уповноваженої службової особи або негайно повідомити уповноважену службову особу про затримання та місцезнаходження особи, яка підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення;

2) відповідно до ст. 168 КПК України – одночасно із доставленням затриманої особи до слідчого, прокурора, іншої службової особи, передати їм тимчасове вилучене майно, у разі такого вилучення. Строк звернення із клопотанням про арешт тимчасово вилученого майна встановлено в ст. 521 КПК, відповідно до якої таке клопотання повинно бути подане не пізніше наступного робочого дня після доставлення на територію України особи, затриманої в дипломатичному представництві, консульській установі, на судні України, інакше майно має бути негайно повернуто особі, у якій його було вилучено².

Жодних інших обов'язків до осіб, які здійснили законне затримання в ст. 207 КПК (складення протоколу затримання, роз'яснення підстав затримання та прав затриманій особі, сповіщення про затримання інших осіб, окрім уповноважених службових осіб,

¹ Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#n384> (дата звернення: 26.11.2020).

² Там само.

вручення пам'ятки про права затриманій особі) законом не встановлено, проте згідно з ч. 2 ст. 520 КПК, здійснення затримання як і проведення усіх інших процесуальних дій під час кримінального провадження, повинно бути докладно описано у відповідних процесуальних документах, а також фіксуватися за допомогою технічних засобів фіксування кримінального провадження, крім випадків, коли таке фіксування неможливе з технічних причин. Таким чином, вищезазначені службові особи під час кожного затримання зобов'язані складати протокол затримання та за можливості фіксувати усі дії за допомогою технічних засобів фіксування кримінального провадження.

Окрім того різниться і строк затримання та строк доставлення затриманої особи. Так, згідно зі ст. 209 КПК, особа є затриманою з моменту, коли вона силою або через підкорення наказу змушена залишатися поряд із уповноваженою службовою особою чи в приміщенні, визначеному уповноваженою службовою особою. Оскільки відповідно до ст. 207 КПК законне затримання здійснюється не уповноваженою службовою особою на затримання, то і строк затримання не відраховується, проте доставлення затриманого до уповноваженої службової особи або сповіщення про затримання повинно відбутися негайно. На відміну від ст. 207 КПК, в ст. 522 КПК ці строки більш конкретизовані. Так, керівник дипломатичного представництва чи консульської установи України має право затримати особу на необхідний строк, але не більше ніж на сорок вісім годин, і зобов'язаний надати затриманій особі доступ до отримання правової допомоги. Капітан судна України має право затримати особу на строк, необхідний для її доставлення на територію України. Вищезазначені службові особи, також зобов'язані згідно з ч. 2 ст. 522 КПК забезпечити доставлення затриманої особи до підрозділу органу державної влади на території України, уповноваженого на тримання затриманих осіб, і повідомлення про факт законного затримання слідчому органу досудового розслідування за місцем проведення досудового розслідування в Україні. Місце проведення досудового розслідування кримінальних правопорушень, вчинених на території дипломатичних представництв, консульських установ, суден України визначено в ст. 523 КПК, відповідно до якої досудове

розслідування кримінального правопорушення, вчиненого на території дипломатичного представництва чи консульської установи України за кордоном – здійснюється слідчим органу досудового розслідування, юрисдикція якого поширюється на територію місцезнаходження центрального органу виконавчої влади у сфері закордонних справ України, а досудове розслідування кримінального правопорушення, вчиненого на повітряному, морському чи річковому судні, що перебуває за межами України під прапором або з розпізнавальним знаком України, якщо це судно приписано до порту, розташованого в Україні – здійснюється слідчим органу досудового розслідування, юрисдикція якого поширюється на територію місцезнаходження порту приписки¹.

На сьогодні, проблема також полягає ще в тому, що на відміну від керівника дипломатичного представництва чи консульської установи, а також капітана повітряного судна, яких законодавець в Законі України «Про дипломатичну службу»² та Повітряному кодексі України³ не наділив правом на затримання осіб за вчинення кримінальних правопорушень, капітани суден України відповідно до ч. 2 ст. 67 Кодексу торговельного мореплавства України наділені повноваженнями на затримання осіб, які підозрюються у вчиненні кримінально караного діяння, до передачі їх відповідним правоохоронним органам у першому порту України⁴, отже відповідно до ч. 6 ст. 207 КПК вони є уповноваженими службовими особами на затримання. Відповідно і підстави та процесуальний порядок затримання таких осіб повинен бути зовсім іншим, а саме – таким, який наведений нами в підрозділі 3.2.2.

¹ Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#n384> (дата звернення: 26.11.2020).

² Про дипломатичну службу : Закон України від 07.06.2018 № 2449-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2449-19> (дата звернення: 26.11.2020).

³ Повітряний кодекс України : Кодекс України; Закон, Кодекс від 19.05.2011 № 3393-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3393-17> (дата звернення: 26.11.2020).

⁴ Кодекс торговельного мореплавства України : Кодекс України; Закон, Кодекс від 23.05.1995 № 176/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/176/95-вр#Text> (дата звернення: 10.10.2020).

Ми є прибічниками позиції, що до внесення відповідних змін до кримінального процесуального законодавства, яке регламентує вищезазначене питання, і керівник дипломатичного представництва чи консульської установи України і капітан судна України а також визначені ними службові особи повинні бути уповноважені лише на здійснення законного затримання в порядку ст. 207 КПК, проте з урахуванням положень глави 41 КПК, оскільки: по-перше вивчення слідчої та судової практики свідчить, про те, що у разі вчинення кримінального правопорушення на повітряному, морському чи річковому судні, що перебуває за межами України під прапором або з розпізнавальним знаком України, якщо це судно приписано до порту, розташованого в Україні, капітани суден України просто навіть не завжди в змозі виконати усі дії, що вимагає від уповноважених службових осіб на затримання законодавець в ст.ст. 208–213 КПК у строки, які для них передбачено; а по-друге: ст. 520 КПК є спеціальною нормою, отже має пріоритет в застосуванні над ст. 208 КПК.

Питання для самоконтролю

Обов'язкові завдання

1. Назвіть підстави затримання особи на території дипломатичних представництв, консульських установ України, на повітряному, морському чи річковому судні, що перебуває за межами України під прапором або з розпізнавальним знаком України, якщо це судно приписано до порту, розташованого в Україні.

2. Яким є процесуальний порядок затримання особи на території дипломатичних представництв, консульських установ України, на повітряному, морському чи річковому судні, що перебуває за межами України під прапором або з розпізнавальним знаком України, якщо це судно приписано до порту, розташованого в Україні?

3. Назвіть суб'єктів, які уповноважені здійснювати затримання на території дипломатичних представництв, консульських установ України, на повітряному, морському чи річковому судні, що перебуває за межами України під прапором або з розпізнавальним знаком України, якщо це судно приписано до порту, розташованого в Україні.

4. В чому полягають процесуальні особливості затримання особи на території дипломатичних представництв, консульських установ України, на повітряному, морському чи річковому судні, що перебуває за межами України під прапором або з розпізнавальним знаком України, якщо це судно приписано до порту, розташованого в Україні?

Додаткові завдання

1. Чим на Вашу думку зумовлені особливості регламентації затримання особи на території дипломатичних представництв, консульських установ України, на повітряному, морському чи річковому судні, що перебуває за межами України під прапором або з розпізнавальним знаком України, якщо це судно приписано до порту, розташованого в Україні?

2. Якими нормативно-правовими документами, окрім КПК регламентуються повноваження осіб, які уповноважені на затримання особи на території дипломатичних представництв, консульських установ України, на повітряному, морському чи річковому судні, що перебуває за межами України під прапором або з розпізнавальним знаком України, якщо це судно приписано до порту, розташованого в Україні?

3. Назвіть форми фіксації здійснення затримання особи на території дипломатичних представництв, консульських установ України, на повітряному, морському чи річковому судні, що перебуває за межами України під прапором або з розпізнавальним знаком України, якщо це судно приписано до порту, розташованого в Україні.

4. Якими є строки затримання та доставлення затриманої особи на території дипломатичних представництв, консульських установ України, на повітряному, морському чи річковому судні, що перебуває за межами України під прапором або з розпізнавальним знаком України, якщо це судно приписано до порту, розташованого в Україні?

Тестові завдання:

- 1. Протягом якого строку особа, що була затримана на підставі ухвали слідчого судді повинна бути звільнена або доставлена до суду?**
 - а) не пізніше 60 годин з моменту її затримання;
 - б) не пізніше 24 годин з моменту її затримання;
 - в) не пізніше 36 годин з моменту її затримання;
 - г) такий строк не визначено в законодавстві.
- 2. Який з перелічених видів розшуку на сьогодні не здійснюється?**
 - а) державний;
 - б) міждержавний;
 - в) міжнародний;
 - г) вірна відповідь відсутня.
- 3. Чи оскаржуються рішення слідчого судді, суду ухваленні за результатами розгляду клопотання про дозвіл на затримання підозрюваного, обвинуваченого з метою його приводу для участі в розгляді клопотання про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою?**
 - а) так;
 - б) ні;

- в) може бути оскаржена лише ухвала про відмову в наданні дозволу на затримання з метою приводу;
 - г) може бути оскаржена лише ухвала про дозвіл на затримання з метою приводу.
- 4. В які строки слідчий суддя, суд зобов'язаний розглянути клопотання про дозвіл на затримання підозрюваного, обвинуваченого з метою його приводу для участі в розгляді клопотання про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою?**
- а) негайно;
 - б) протягом трьох днів;
 - в) протягом семи днів;
 - г) протягом десяти днів.
- 5. Підставами для оголошення особи в розшук є:**
- а) під час досудового розслідування місцезнаходження підозрюваного невідоме;
 - б) особа перебуває за межами України та не з'являється без поважних причин на виклик слідчого, прокурора за умови його належного повідомлення про такий виклик;
 - в) під час досудового розслідування місцезнаходження підозрюваного невідоме; особа перебуває за межами України та не з'являється без поважних причин на виклик слідчого, прокурора за умови його належного повідомлення про такий виклик;
 - г) вірна відповідь відсутня.
- 6. Хто уповноважений приймати рішення про оголошення особи в розшук?**
- а) слідчий;
 - б) дізнавач;
 - в) слідчий суддя;
 - г) суд.
- 7. Строк затримання особи без ухвали слідчого судді не може перевищувати?**
- а) 72 годин;
 - б) 24 годин;

- в) 60 годин;
- г) 36 годин.

8. Уповноважена службова особа на затримання це?

- а) слідчий;
- б) особа, якій законом надано право здійснювати затримання;
- в) прокурор;
- г) слідчий, прокурор, оперативні підрозділи.

9. В яких випадках, уповноважена службова особа має право без ухвали слідчого судді затримати особу:

- а) якщо цю особу застали під час вчинення злочину або замаху на його вчинення;
- б) якщо безпосередньо після вчинення злочину очевидець, в тому числі потерпілий, або сукупність очевидних ознак на тілі, одязі чи місці події вказують на те, що саме ця особа щойно вчинила злочин;
- в) якщо є обґрунтовані підстави вважати, що можлива втеча з метою ухилення від кримінальної відповідальності особи, підозрюваної у вчиненні тяжкого або особливо тяжкого корупційного злочину, віднесеного законом до підслідності НАБУ;
- г) усі відповіді є вірними.

10. Протягом якого строку затримана без ухвали слідчого судді особа повинна бути звільнена або доставлена до суду?

- а) протягом 24 годин;
- б) не пізніше 36 годин;
- в) протягом 72 годин;
- г) не пізніше 60 годин.

11. Виберіть правильне твердження:

- а) уповноважена службова особа, слідчий, прокурор зобов'язана здійснити обшук затриманої особи;
- б) про затримання особи складається постанова про затримання;
- в) особа є затриманою з моменту складення протоколу про її затримання;
- г) уповноважена службова особа, слідчий, прокурор може здійснити обшук затриманої особи.

12. Що зобов'язана зробити особа, яка не є уповноваженою на затримання, після затримання?

- а) негайно доставити затриману особу до уповноваженої службової особи;
- б) негайно повідомити уповноважену службову особу про затримання та місцезнаходження особи, яка підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення;
- в) передати тимчасове вилучене майно під час затримання уповноваженій службовій особі;
- г) усі відповіді є вірними.

13. Уповноважена службова особа має право без ухвали слідчого судді, суду затримати особу, підозрювану у вчиненні кримінального проступку, у випадках?

- а) передбачених п.п. 1 і 2 ч. 1 ст. 208 КПК України;
- б) передбачених п.п. 1–3 ч. 1 ст. 208 КПК України;
- в) передбачених п. 1 ч. 1 ст. 208 КПК України;
- г) у будь яких випадках.

14. Виберіть правильне твердження:

- а) копія протоколу затримання особи невідкладно надсилається прокурору;
- б) копія протоколу затримання особи надсилається прокурору не пізніше наступного робочого дня;
- в) копія протоколу затримання особи не надсилається прокурору взагалі.

15. Виберіть правильне твердження:

- а) уповноважена службова особа, слідчий, прокурор зобов'язана здійснити обшук затриманої особи;
- б) про затримання особи складається постанова про затримання;
- в) особа є затриманою з моменту складення протоколу про її затримання;
- г) уповноважена службова особа, слідчий, прокурор може здійснити обшук затриманої особи.

16. Строк затримання особи без ухвали слідчого судді за вчинення кримінального проступку не може перевищувати?

- а) 72 годин;
- б) трьох діб;

- в) 60 годин;
- г) строк законодавством не передбачений.

17. Якщо затримання розшукуваної особи, яка оголошена в міжнародний розшук відбулося на території України, то така особа за вимогами законодавства:

- а) не пізніше ніж через 24 годин з моменту її затримання повинна бути доставлена до слідчого судді для розгляду відповідного клопотання;
- б) не пізніше ніж через 60 годин з моменту її затримання повинна бути доставлена до слідчого судді для розгляду відповідного клопотання;
- в) не пізніше ніж через 48 годин з моменту її затримання повинна бути доставлена до слідчого судді для розгляду відповідного клопотання;
- г) не пізніше ніж через 72 години з моменту її затримання повинна бути доставлена до слідчого судді для розгляду відповідного клопотання.

18. Якщо затримання розшукуваної особи, яка оголошена в міжнародний розшук відбулося на території України, то звернутися з клопотанням до слідчого судді щодо обрання даній особі передбаченого у рамках міжнародного співробітництва запобіжного заходу може лише:

- а) прокурор, в межах територіальної юрисдикції якого, і було здійснено затримання цієї особи;
- б) дізнавач;
- в) дізнавач, слідчий; прокурор;
- г) будь-який прокурор.

19. Згідно до ст. 208 КПК України уповноважена службова особа, що здійснила затримання особи, повинна:

- а) негайно повідомити затриманому зрозумілою для нього мовою підстави затримання та у вчиненні якого злочину він підозрюється;
- б) негайно доставити затриманого прокурору;
- в) негайно доставити затриманого до слідчого судді;
- г) негайно повідомити про це консульство чи посольство.

20. За нормами чинного КПК, після затримання особи, яка вчинила кримінальне правопорушення за межами України подає до слідчого судді:

- а) клопотання про тимчасовий арешт затриманої особи, здійсненого у рамках міжнародного співробітництва, або клопотання про здійснення екстрадиційного арешту затриманого;
- б) клопотання про здійснення екстрадиційного арешту затриманого;
- в) клопотання про тимчасовий арешт затриманої особи, здійсненого у рамках міжнародного співробітництва;
- г) клопотання про вирішення питання щодо обрання до підозрюваного, обвинуваченого запобіжного заходу у вигляді взяття під варту.

21. Клопотання про тимчасовий арешт, має бути розглянуте:

- а) слідчим суддею у найкоротший строк, але не пізніше сімдесяти двох годин з моменту затримання особи;
- б) слідчим суддею у найкоротший строк, але не пізніше двадцяти чотирьох годин з моменту затримання особи;
- в) слідчим суддею у найкоротший строк, але не пізніше сорока восьми годин з моменту затримання особи;
- г) слідчим суддею у найкоротший строк, але не пізніше тридцяти шести годин з моменту затримання особи.

22. Клопотання про екстрадиційний арешт має бути розглянуте:

- а) слідчим суддею у найкоротший строк, але не пізніше сімдесяти двох годин з моменту затримання особи;
- б) слідчим суддею у найкоротший строк, але не пізніше двадцяти чотирьох годин з моменту затримання особи;
- в) слідчим суддею у найкоротший строк, але не пізніше сорока восьми годин з моменту затримання особи;
- г) слідчим суддею у найкоротший строк, але не пізніше тридцяти шести годин з моменту затримання особи.

23. Які рішення може прийняти слідчий суддя за результатами розгляду клопотання про тимчасовий арешт затриманої особи:

- а) ухвалу про застосування тимчасового арешту чи ухвалу про відмову у задоволенні тимчасового арешту, або відмовляє у клопотанні та звільняє з під варті затриманого;

- б) ухвалу про відмову у задоволенні тимчасового арешту;
- в) ухвалу про застосування домашнього арешту, у випадках передбачених законом;
- г) ухвалу про застосування тимчасового арешту, ухвалу про відмову у задоволенні тимчасового арешту.

24. Затримана особа, яка вчинила кримінальне правопорушення за межами України негайно звільняється у разі, якщо:

- а) протягом 60 годин з моменту затримання вона не була доставлена до слідчого судді для розгляду клопотання про обрання стосовно неї запобіжного заходу тимчасового арешту, екстрадиційного арешту;
- б) протягом 24 годин з моменту затримання вона не була доставлена до слідчого судді для розгляду клопотання про обрання стосовно неї запобіжного заходу тимчасового арешту, екстрадиційного арешту;
- в) протягом 48 годин з моменту затримання вона не була доставлена до слідчого судді для розгляду клопотання про обрання стосовно неї запобіжного заходу тимчасового арешту, екстрадиційного арешту;
- г) протягом 72 годин з моменту затримання вона не була доставлена до слідчого судді для розгляду клопотання про обрання стосовно неї запобіжного заходу тимчасового арешту, екстрадиційного арешту.

25. До повідомлення прокурору про затримана особи, яка вчинила кримінальне правопорушення за межами України, додається:

- а) до такого повідомлення обов'язково додається копія протоколу затримання з докладною інформацією щодо його підстав та мотивів;
- б) до такого повідомлення обов'язково додається особисті документи, які засвідчують особу затриманого;
- в) копія протоколу затримання з докладною інформацією щодо підстав затримання;
- г) до такого повідомлення обов'язково додається копія протоколу затримання, з докладною інформацією щодо його підстав та мотивів.

26. Згідно ч. 2 ст. 7 Європейської конвенції про видачу правопорушників від 13.12.1957 року, якщо правопорушення, за яке вимагається видача особи, було вчинене за межами території запитувачої Сторони, у видачі може бути відмовлено, тільки якщо:

- а) законодавство запитуваної Сторони не передбачає переслідування за таку саму категорію правопорушень у випадку їх вчинення за межами території останньої Сторони або не передбачає видачі за правопорушення, у зв'язку з яким вимагається така видача;
- б) законодавство запитуваної Сторони не передбачає видачі за правопорушення, у зв'язку з яким вимагається така видача;
- в) законодавство запитуваної Сторони не передбачає переслідування за таку саму категорію правопорушень у випадку їх вчинення за межами території останньої Сторони або особа не погоджується на екстрадицію;
- г) законодавство запитуваної Сторони не передбачає переслідування за таку саму категорію правопорушень у випадку їх вчинення за межами території останньої Сторони або не передбачає видачі за правопорушення, у зв'язку з яким вимагається така видача, або особа не погоджується на екстрадицію.

27. Превентивне затримання може бути застосовано до:

- а) осіб, причетних до терористичної діяльності;
- б) осіб, причетних до діяльності, пов'язаної з незаконним обігом наркотиків;
- в) осіб, причетних до діяльності, пов'язаної з торгівлею людьми;
- г) осіб, причетних до незаконної торгівлі зброєю.

28. Превентивне затримання осіб може здійснюватися на строк понад:

- а) 72 години;
- б) 48 годин;
- в) 36 годин;
- г) 60 годин.

29. Граничний строк превентивного затримання не може перевищувати:

- а) 30 діб;
- б) 10 діб;

- в) 7 діб;
- г) 40 діб.

30. Підставою для превентивного затримання є наявність:

- а) обґрунтованої підозри у вчиненні особою терористичної діяльності;
- б) розумної підозри у вчиненні особою терористичної діяльності;
- в) достатньої підозри у вчиненні особою терористичної діяльності;
- г) серйозної підозри у вчиненні особою терористичної діяльності.

31. Превентивне затримання здійснюється за вмотивованим рішенням:

- а) голови місцевого суду;
- б) начальника Головного управління (управління) Служби безпеки України або начальника територіального органу Національної поліції;
- в) начальника відокремленого територіального підрозділу Служби безпеки України;
- г) начальника відокремленого територіального підрозділу Національної поліції України.

32. Превентивне затримання здійснюється:

- а) без згоди прокурора та за ухвалою слідчого судді;
- б) за згодою прокурора та за ухвалою слідчого судді;
- в) за згодою прокурора та без ухвали слідчого судді;
- г) без згоди прокурора та без ухвали слідчого судді.

33. В разі превентивного затримання особи залучення понятих для особистого обшуку:

- а) не проводиться;
- б) здійснюється відповідно до КПК;
- в) здійснюється за розсудом уповноваженої на затримання особи;
- г) здійснюється за клопотанням затриманого.

34. Повноваження щодо надання згоди на превентивне затримання виконуються:

- а) прокурорами прокуратур районного рівня;
- б) прокурорами прокуратур районного рівня, їх заступниками;
- в) прокурорами районного рівня, їх заступниками;
- г) прокурорами обласного рівня, їх заступниками.

35. Тримання затриманих осіб здійснюється відповідно до:

- а) ЗУ «Про превентивне ув'язнення»;
- б) ЗУ «Про попереднє затримання»;
- в) ЗУ «Про превентивне затримання»;
- г) ЗУ «Про попереднє ув'язнення».

36. Затримана особа негайно звільняється, якщо:

- а) протягом 30 діб з моменту затримання їй не вручено вмотивованого рішення суду про обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою;
- б) протягом 10 діб з моменту затримання їй не вручено вмотивованого рішення суду про обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою;
- в) протягом 7 діб з моменту затримання їй не вручено вмотивованого рішення суду про обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою;
- г) протягом 15 діб з моменту затримання їй не вручено вмотивованого рішення суду про обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою.

37. Який вид затримання можна застосувати до осіб, які вчинили кримінальне правопорушення на території дипломатичного представництва чи консульської установи за кордоном або на повітряному, морському чи річковому судні, що перебуває за межами України під прапором або з розпізнавальним знаком України, якщо це судно приписано до порту, розташованого в Україні відповідно до глави 41 КПК?

- а) превентивне затримання;
- б) законне затримання;
- в) адміністративне затримання;
- г) затримання на підставі ухвали слідчого судді, суду.

38. Хто уповноважений здійснювати затримання особи у разі вчинення кримінального правопорушення на території дипломатичного представництва чи консульської установи за кордоном?

- а) керівник дипломатичного представництва України;
- б) керівник консульської установи України;
- в) службова особа, що визначена керівник дипломатичного представництва чи консульської установи України;
- г) усі відповіді є вірними.

- 39. Хто не уповноважений здійснювати затримання особи у разі вчинення кримінального правопорушення на повітряному, морському чи річковому судні, що перебуває за межами України під прапором або з розпізнавальним знаком України, якщо це судно приписано до порту, розташованого в Україні?**
- а) капітан повітряного судна України;
 - б) службова особа, уповноважена капітаном судна України на вчинення процесуальних дій, у тому числі і на затримання, якщо він є потерпілим внаслідок вчинення відповідного кримінального правопорушення;
 - в) капітан морського судна України;
 - г) службова особа, уповноважена капітаном судна України.
- 40. На який строк можна законно затримати особу у разі вчинення нею кримінального правопорушення на повітряному, морському чи річковому судні, що перебуває за межами України під прапором або з розпізнавальним знаком України, якщо це судно приписано до порту, розташованого в Україні?**
- а) не більше ніж на 24 години;
 - б) не більше ніж на 36 годин;
 - в) не більше ніж на 48 годин;
 - г) на строк, необхідний для її доставлення на територію України.
- 41. На який строк можна законно затримати особу у разі вчинення нею кримінального правопорушення на території дипломатичного представництва чи консульської установи за кордоном?**
- а) не більше ніж на 24 години;
 - б) не більше ніж на 36 годин;
 - в) не більше ніж на 48 годин;
 - г) на строк, необхідний для її доставлення на територію України.
- 42. Чи зобов'язані службові особи, що здійснюють затримання фіксувати усі свої дії за допомогою технічних засобів фіксування кримінального провадження?**
- а) так, завжди;
 - б) ні;
 - в) так, крім випадків, коли таке фіксування неможливе з технічних причин;
 - г) у разі, якщо цього вимагає затримана особа.

- 43. Якщо під час обшуку особи, що була затримана в дипломатичному представництві, консульській установі, на судні України, застосовувався захід забезпечення кримінального провадження у вигляді тимчасового вилучення майна, протягом якого строку прокурор повинен звернутися із клопотанням про накладення на нього арешту?**
- а) не більше ніж на 24 години;
 - б) не більше ніж на 36 годин;
 - в) не більше ніж на 48 годин;
 - г) не пізніше наступного робочого дня після доставлення на територію України.
- 44. В якому статусі залучаються до кримінального провадження службові особи, які здійснювали затримання особи на території дипломатичних представництв, консульських установ України, на повітряному, морському чи річковому судні, що перебуває за межами України під прапором або з розпізнавальним знаком України, якщо це судно приписано до порту, розташованого в Україні, після його продовження на території України?**
- а) понятий;
 - б) свідок;
 - в) потерпілий;
 - г) не залучаються до кримінального провадження.

Розділ 4

ПРАВА ЗАТРИМАНОЇ ОСОБИ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ: ГАРАНТІЇ РЕАЛІЗАЦІЇ

Права будь-якої людини, в тому числі і затриманої особи мають природну основу і є невід'ємними для кожного індивіда, вони позанаціональні та позатериторіальні, існують незалежно від закріплення в законодавчих актах держави, виступають об'єктом міжнародно-правового регулювання і захисту. У разі ж закріплення прав людини в законодавчих актах конкретної держави вони стають і правами громадянина даної держави. Вступаючи у сферу кримінального судочинства, особа за загальним правилом, зберігає свій загальний (конституційний) правовий статус, що визначає міру її свободи у суспільстві, і, крім того, набуває спеціальний процесуальний статус, зокрема, підозрюваного (затриманого).

Усі права людини (залежно від можливості їх обмеження) можуть бути:

а) абсолютні, тобто такими що не підлягають обмеженням за будь-яких обставин (право на життя, право на громадянство, право на повагу до його гідності та інші;

б) відносні – можуть бути обмежені, якщо такі обмеження передбачені законом (право на свободу та особисту недоторканність, право на недоторканність житла, право власності).

УВАГА! Права затриманого, порівняно з правами інших учасників кримінального провадження піддаються більшому обмеженню, що пояснюється його особливим положенням. Реалізація прав затриманим може бути обмежена у зв'язку з необхідністю виконання завдань кримінального провадження. Іноді обмежується не одне право, а декілька.

Комплекс процесуальних прав затриманого можна класифікувати за формою правового закріплення. За даним критерієм права підозрюваного поділяють на:

а) міжнародно-правові – права, що закріплені у міжнародно-правових актах, ратифікованих Україною;

б) конституційні – права, що закріплені в Основному Законі України;

в) кримінальні процесуальні – права, що закріплені у КПК України, Законах та деяких підзаконних актах України.

Права затриманого, закріплені у міжнародно-правових актах

Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод¹ = Міжнародний пакт про громадянські і політичні права²:

Стаття 2 (6) – Право на життя;

Стаття 3 (7) – Заборона катування;

Стаття 5 (9) – Право на свободу та особисту недоторканість;

Стаття 6 (14) – Право на справедливий суд;

Стаття 8 (17) – Право на повагу до приватного і сімейного життя;

Стаття 10 – Право на гуманне поводження і поважання гідності, властивої людській особі.

Конституційні права³ затриманого

Стаття 3 Конституції України проголошує, що права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави, а утвердження та забезпечення таких прав є головним її обов'язком. Основний Закон України велику увагу приділяє питанню законодавчого закріплення прав і свобод людини і громадянина, оскільки вони є загальновизнаною найвищою соціальною цінністю.

¹ Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04 листоп. 1950 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата звернення: 26.11.2020).

² Міжнародний пакт про громадянські та політичні права. Міжнародний документ від 16.12.1966 р. Ратифікація від 19.10.1973. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_043 (дата звернення: 26.11.2020).

³ Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 26.11.2020).

Основний Закон України гарантує усім широкий набір особистих, політичних, соціальних і культурних прав і свобод. Відповідно до Конституції України, під час кримінального провадження затриманому належать, перш за все, такі права:

- право на повагу до його гідності та заборона катування, жорстокого, нелюдського поводження чи покарання (ст. 28);
- право на свободу та особисту недоторканність, заборона арешту та тримання під вартою інакше як за вмотивованим рішенням суду і тільки на підставах і у порядку, встановлених законом (ст. 29);
- недоторканність житла (ст. 30);
- таємниця листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції (ст. 31);
- заборона втручання в особисте і сімейне життя (ст. 32);
- право на судовий захист (ст. 55);
- право на відшкодування матеріальної чи моральної шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів державної влади, їх посадових осіб при здійсненні ними своїх повноважень (ст. 56);
- право на професійну правничу допомогу і вільний вибір захисника своїх прав (ст. 59);
- заборона двічі бути притягнутим до юридичної відповідальності одного виду за одне й те саме правопорушення (ст. 60);
- презумпція невинуватості (ст. 62);
- право на захист (ст. 63).

Процесуальні права затриманого¹

Процесуальні права затриманого, перш за все, закріплені у Кримінальному процесуальному кодексі України та Законах України.

У КПК України перелік прав затриманого визначено у ч. 3 ст. 42, ч. 4 ст. 208.

Згідно ч. 3 ст. 42 КПК України підозрюваний має право:

1) знати, у вчиненні якого кримінального правопорушення його підозрюють;

¹ Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#n384> (дата звернення: 26.11.2020).

2) бути чітко і своєчасно повідомленим про свої права, передбачені КПК, а також отримати їх роз'яснення;

3) на першу вимогу мати захисника і побачення з ним до першого допиту з дотриманням умов, що забезпечують конфіденційність спілкування, а також після першого допиту – мати такі побачення без обмеження їх кількості й тривалості; на участь захисника у проведенні допиту та інших процесуальних дій; на відмову від захисника в будь-який момент кримінального провадження; на отримання правової допомоги захисника за рахунок держави у випадках, передбачених КПК та/або законом, що регулює надання безоплатної правової допомоги, в тому числі у зв'язку з відсутністю коштів на її оплату;

4) не говорити нічого з приводу підозри проти нього, обвинувачення або у будь-який момент відмовитися відповідати на запитання;

5) давати пояснення, показання з приводу підозри, обвинувачення чи в будь-який момент відмовитися їх давати;

6) вимагати перевірки обґрунтованості затримання;

7) у разі затримання або застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою – на негайне повідомлення членів сім'ї, близьких родичів чи інших осіб про затримання і місце свого перебування згідно з положеннями статті 213 КПК;

8) збирати і подавати слідчому, прокурору, слідчому судді докази;

9) брати участь у проведенні процесуальних дій;

10) під час проведення процесуальних дій ставити запитання, подавати свої зауваження та заперечення щодо порядку проведення дій, які заносяться до протоколу;

11) застосовувати з додержанням вимог КПК технічні засоби при проведенні процесуальних дій, в яких він бере участь. Слідчий, прокурор, слідчий суддя, суд мають право заборонити застосовування технічних засобів при проведенні окремої процесуальної дії чи на певній стадії кримінального провадження з метою нерозголошення відомостей, які містять таємницю, що охороняється законом, чи стосуються інтимного життя особи, про що виноситься (постановляється) вмотивована постанова (ухвала);

12) заявляти клопотання про проведення процесуальних дій, про забезпечення безпеки щодо себе, членів своєї сім'ї, близьких родичів, майна, житла тощо;

13) заявляти відводи;

14) ознайомлюватися з матеріалами досудового розслідування в порядку, передбаченому статтею 221 КПК, та вимагати відкриття матеріалів згідно зі статтею 290 КПК;

15) одержувати копії процесуальних документів та письмові повідомлення;

16) оскаржувати рішення, дії та бездіяльність слідчого, прокурора, слідчого судді в порядку, передбаченому цим Кодексом;

17) вимагати відшкодування шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органу, що здійснює оперативно-розшукову діяльність, досудове розслідування, прокуратури або суду, в порядку, визначеному законом, а також відновлення репутації, якщо підозра не підтвердилася;

18) користуватися рідною мовою, отримувати копії процесуальних документів рідною або іншою мовою, якою він володіє, та в разі необхідності користуватися послугами перекладача за рахунок держави.

Згідно ч. 4 ст. 208 КПК України затриманий має право:

- мати захисника;
- отримувати медичну допомогу;
- давати пояснення, показання або не говорити нічого з приводу підозри проти нього;
- негайно повідомити інших осіб про його затримання і місце перебування відповідно до положень статті 213 КПК;
- вимагати перевірку обґрунтованості затримання.

Згідно ст. 9 Закону України «Про попереднє ув'язнення»¹ особи, взяті під варту, мають право:

- на захист своїх прав та інтересів особисто або за допомогою захисника з моменту затримання або взяття під варту, а також на повідомлення під час взяття під варту підстав та мотивів

¹ Про попереднє ув'язнення : Закон України від 30.06.1993. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3352-12> (дата звернення: 26.11.2020).

взяття під варту, оскаржувати їх у суді, отримати в друкованому вигляді роз'яснення положень статей 28, 29, 55, 56, 59, 62 та 63 Конституції України, цієї статті та інших прав затриманих або взятих під варту, встановлених законом, у тому числі права здійснювати захист своїх прав та інтересів особисто або за допомогою захисника з моменту затримання або арешту (взяття під варту) особи, права відмовитися від надання будь-яких пояснень або свідчень до прибуття захисника;

- знайомитися з правилами тримання під вартою;
- на щоденну прогулянку тривалістю одна година. Вагітним жінкам і жінкам, які мають при собі дітей, неповнолітнім, а також хворим з дозволу лікаря та за їх згодою тривалість щоденної прогулянки встановлюється до двох годин;
- одержувати передачі або посилки та грошові перекази і передачі;
- купувати протягом місяця за безготівковим розрахунком продукти харчування і предмети першої необхідності на суму до одного мінімального розміру заробітної плати та без обмежень письмове приладдя, газети, книги через торговельну мережу на замовлення;
- користуватися власним одягом і взуттям, мати при собі документи і записи, що стосуються кримінального провадження;
- користуватися телевізорами, одержаними від родичів або інших осіб, настільними іграми, газетами і книгами з бібліотеки місця попереднього ув'язнення та придбаними через торговельну мережу;
- на душпастирську опіку, що здійснюється священнослужителями (капеланами);
- відправляти в індивідуальному порядку релігійні обряди і користуватися релігійною літературою та властивими їх віруванню предметами релігійного культу, виготовленими з малоцінних матеріалів, якщо при цьому не порушується встановлений у місцях попереднього ув'язнення порядок, а також не обмежуються права інших осіб;
- на восьмигодинний сон в нічний час, під час якого не допускається залучення до участі в процесуальних та інших діях, за винятком невідкладних випадків;

- звертатись із скаргами, заявами та листами до Європейського суду з прав людини, а також інших відповідних органів міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна, до уповноважених осіб таких міжнародних організацій, державних органів і службових осіб у порядку, встановленому статтею 13 цього Закону.

Взяті під варту жінки вправі мати при собі дітей віком до трьох років.

Взяті під варту молоді громадяни (віком від 14 до 35 років) мають право на отримування психолого-педагогічної допомоги від спеціалістів центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді.

Згідно ст. 10 Положення про порядок короткочасного затримання осіб, підозрюваних у вчиненні злочину¹, особи, затримані за підозрінням у вчиненні злочину, мають право:

- знати, в чому їх підозрюють;
- вимагати перевірки прокурором правомірності затримання; про заявлену вимогу адміністрація місця тримання затриманих негайно повідомляє прокурора;
- оскаржити дії особи, яка провадить дізнання, слідчого або прокурора, давати пояснення і заявляти клопотання;
- звертатися зі скаргами і заявами в державні органи, громадські організації і до службових осіб у порядку, встановленому статтею 13 цього Положення;
- користуватися своїм одягом і взуттям, а також іншими необхідними предметами і речами, перелік яких визначається Правилами внутрішнього розпорядку в місцях тримання затриманих.

4.1. Забезпечення затриманій особі права на захист

Право на захист нормативно закріплено в ст.ст. 59, 63, 129 Конституції України відповідно до яких «кожен має право на професійну правничу допомогу. У випадках, передбачених законом, ця допомога надається безоплатно. Кожен є вільним у виборі

¹ Про попереднє ув'язнення : Закон України від 30 червня 1993 року. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3352-12> (дата звернення: 20.11.2021).

захисника своїх прав заарештованому чи затриманому має бути невідкладно повідомлено про мотиви арешту чи затримання, роз'яснено його права та надано можливість з моменту затримання захищати себе особисто та користуватися правовою допомогою захисника»¹.

Також це право нормативно врегульовано і в ст. 20 КПК України, в якій йдеться про те, що підозрюваний, обвинувачений, виправданий, засуджений має право у наданні йому можливості надати усні або письмові пояснення з приводу підозри чи обвинувачення, право збирати і подавати докази, брати особисту участь у кримінальному провадженні, користуватися правовою допомогою захисника, а також реалізовувати інші процесуальні права, передбачені КПК України. Слідчий, прокурор, слідчий суддя, суд зобов'язані роз'яснити підозрюваному, обвинуваченому його права та забезпечити право на кваліфіковану правову допомогу з боку обраного ним або призначеного захисника. У випадках, передбачених КПК України та/або законом, що регулює надання безоплатної правової допомоги, підозрюваному, обвинуваченому правова допомога надається безоплатно за рахунок держави. Участь у кримінальному провадженні захисника підозрюваного, обвинуваченого, представника потерпілого, представника третьої особи, щодо майна якої вирішується питання про арешт не звужує процесуальних прав підозрюваного, обвинуваченого, потерпілого, третьої особи, щодо майна якої вирішується питання про арешт. Про право на захист йдеться і в п. 3 ч. 3 ст. 42 КПК України, відповідно до якої підозрюваний, обвинувачений має право: на першу вимогу мати захисника і побачення з ним до першого допиту з дотриманням умов, що забезпечують конфіденційність спілкування, а також після першого допиту – мати такі побачення без обмеження їх кількості й тривалості; на участь захисника у проведенні допиту та інших процесуальних дій; на відмову від захисника в будь-який момент кримінального провадження; на отримання правової допомоги захисника за рахунок держави у випадках, передбачених КПК України та/або законом, що регулює надання

¹ Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 26.11.2020).

безоплатної правової допомоги, в тому числі у зв'язку з відсутністю коштів на її оплату¹. Оскільки затримана особа набуває процесуальний статус підозрюваного з моменту її затримання – усі вищезазначені права розповсюджуються і на неї.

Регламентований даний принцип і в міжнародних правових документах. Згідно з п. d ч. 3 ст. 14 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права кожен має право «захищати себе особисто або за посередництвом обраного ним самим захисника; якщо він не має захисника, бути повідомленим про це право і мати призначеного йому захисника в будь-якому разі, коли інтереси правосуддя того вимагають, безплатно для нього в усякому такому випадку, коли він не має достатньо коштів для оплати цього захисника»². Аналогічне положення міститься і п. c ч. 3 ст. 6 ЄКПЛ відповідно до якого, «кожний обвинувачений у вчиненні кримінального правопорушення має щонайменше такі права: бути негайно і детально поінформованим зрозумілою для нього мовою про характер і причини обвинувачення, висунутого проти нього; мати час та можливість, необхідні для підготовки свого захисту; захищати себе особисто чи використовувати юридичну допомогу захисника, вибраного на власний розсуд, або – за браком достатніх коштів для оплати юридичної допомоги захисника – одержувати таку допомогу безоплатно, коли цього вимагають інтереси правосуддя; допитувати свідків або вимагати, щоб їх допитали, а також вимагати виклику й допиту свідків захисту на тих самих умовах, що й свідків обвинувачення; якщо він не розуміє мови, яка використовується в суді, або не розмовляє нею – одержувати безоплатну допомогу перекладача»³.

¹ Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#n384> (дата звернення: 26.11.2020).

² Міжнародний пакт про громадянські та політичні права (Прийнятий резолюцією 2200 А (XXI) Генеральної Асамблеї від 16.12.1966 р.) // Права людини. Міжнародні договори України, декларації, документи. – К., 1992.

³ Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (Рим, 4 листопада 1950 р.). URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата звернення: 26.11.2020).

В національному законодавстві ця гарантія ще більш посилена, адже відповідно до ч. 4 ст. 213 КПК України, у разі фактичного затримання, уповноважені службові особи, які його здійснили зобов'язані негайно повідомити Регіональний центр з надання безоплатної вторинної правової допомоги, незалежно від бажання затриманого та наявності у нього власного захисника. Загальні вимоги щодо такого інформування та відповідний механізм визначені Порядком інформування центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги про випадки затримання осіб, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 28.12.2011 № 1363¹, відповідно до якого уповноважена особа на затримання:

1) *негайно після фактичного затримання особи повідомляє* за допомогою телефонного, факсимільного зв'язку на єдиний телефонний номер системи надання безоплатної правової допомоги (0-800-213103) (контактний центр системи надання безоплатної правової допомоги) та інші телефонні номери, електронної пошти або через комплексну інформаційно-аналітичну систему забезпечення надання безоплатної правової допомоги відповідному регіональному центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги, такі відомості:

– *прізвище, ім'я, по батькові та дата народження затриманої особи* (якщо вони відомі). У разі відмови особи надати відомості про себе уповноваженій службовій особі, останній все одно повинен повідомити про факт затримання, а після з'ясування анкетних даних правопорушника – надати цю інформацію до регіонального центру. Відсутність таких відомостей про особу або відмова особи їх надати не можуть бути підставами для відмови у розгляді повідомлення про затримання особи, реєстрації такого повідомлення чи наданні безоплатної вторинної правової допомоги;

– *час та підстави для затримання особи*. Відповідно до ч. 1 ст. 209 КПК України, особа є затриманою з моменту, коли вона

¹ Порядок інформування центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги про випадки затримання, адміністративного арешту або застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою: затв. постановою Кабінету Міністрів України від 28 грудня 2011 року № 1363. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1363-2011-п#Text> (дата звернення: 26.11.2020).

силою або через підкорення наказу змушена залишатися поряд із уповноваженою службовою особою чи в приміщенні, визначеному уповноваженою службовою особою. Підстави кримінально-процесуального визначені в ст. 208 КПК України;

- *точна адреса місця для конфіденційного побачення адвоката із затриманою особою* (у вказаному положенні розглядуваної постанови КМУ № 1363 слід розуміти надання уповноваженою службовою особою інформації про місце знаходження (юридичну адресу) органу досудового розслідування до якого буде доставлено затриману особу);

- *найменування (прізвище та ініціали) суб'єкта подання інформації, його поштова адреса, номери телефону та адреса електронної пошти (такими суб'єктами є – органи досудового розслідування, слідчі, дізнавачі, прокурори, службові особи, відповідальні за перебування затриманих, інші уповноважені службові особи, а також особи, затримані за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення, затримані на підставі ухвали слідчого судді, суду про дозвіл на затримання з метою приводу, особи, до яких обрано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою, близькі родичи та члени їх сімей, перелік яких визначено КПК, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, його представники чи регіональними представництвами);*

- *дата винесення постанови про постановлення ухвали про обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, найменування суду та/або прізвище та ініціали судді, що виніс постанову (постановив ухвалу) у відповідних випадках;*

- *прізвище, ім'я, по батькові та найменування посади особи, яка передала повідомлення, її номер телефону.*

Розгляд повідомлень від близьких родичей та членів сім'ї затриманого здійснюється регіональними центрами відповідно до їх компетенції та за умови отримання таких обов'язкових відомостей: ступінь родинного зв'язку із затриманою особою (чоловік, дружина, батько, мати, вітчим, мачуха, син, дочка, пасинок, падчерка, рідний брат, рідна сестра, дід, баба, прадід, прабаба, внук, внучка, правнук, правнучка, усиновлювач чи усиновлений, опікун чи піклувальник, особа, яка перебуває під опікою або піклуванням, а також особи, які спільно проживають, пов'язані спільним

побутом і мають взаємні права та обов'язки, у тому числі особи, які спільно проживають, але не перебувають у шлюбі), його прізвище, ім'я та по батькові, адреса зареєстрованого або фактичного місця проживання, номер контактного телефону; прізвище, ім'я та по батькові, дата народження затриманої особи; місце, дата і час затримання особи. Регіональний центр також може з'ясувати у вищезазначених осіб такі додаткові відомості, надання яких не є обов'язковим: підстави для затримання особи; найменування органу, службова особа якого здійснила затримання, його поштова адреса, найменування посади, звання, прізвище, ім'я та по батькові такої особи. Відсутність таких додаткових відомостей у чи відмова їх надати не можуть бути підставами для відмови у розгляді повідомлення про затримання особи, реєстрації такого повідомлення чи наданні безоплатної вторинної правової допомоги.

Уповноважений з прав людини у разі виявлення під час відвідування місць, в яких примусово тримаються за судовим рішенням або рішенням адміністративного органу відповідно до закону особи, про затримання яких суб'єктом подання інформації не було здійснено повідомлення згідно з вимогами Порядку, може повідомити про таке затримання відповідному регіональному центру за допомогою телефонного, факсимільного зв'язку на єдиний телефонний номер системи надання безоплатної правової допомоги (0-800-213103) (контактний центр системи надання безоплатної правової допомоги) та інші телефонні номери, електронної пошти або через систему. Розгляд повідомлень здійснюється регіональними центрами відповідно до їх компетенції за умови отримання таких відомостей: прізвище, ім'я та по батькові, дата народження затриманої особи; місце, дата і час затримання особи; місце перебування затриманої особи; прізвище та ініціали (найменування) уповноваженого з прав людини, його поштова адреса, номер телефону та адреса електронної пошти.

Суб'єкти подання інформації, державні органи (установи), де перебувають затримані особи несуть у порядку, встановленому законом, відповідальність за несвоєчасне повідомлення про затримання особи та перешкоджання наданню адвокатом, призначеним регіональним центром, такій особі безоплатної вторинної правової допомоги;

2) отримує відповідний реєстраційний номер повідомлення від регіонального центру. Повідомлення про затримання осіб приймаються та обробляються уповноваженою службовою особою регіонального центру цілодобово. Повідомлення суб'єктів подання інформації, які надходять до регіонального центру, реєструються в журналі реєстрації таких повідомлень в момент їх надходження та в системі. Повідомленню присвоюється відповідний реєстраційний номер, який за допомогою телефонного, факсимільного зв'язку, електронної пошти або через систему повідомляється суб'єкту подання інформації. У разі коли надання безоплатної вторинної правової допомоги затриманій особі вже розпочато на підставі іншого повідомлення, зареєстрованого в системі та/або відповідному журналі реєстрації, уповноважена службова особа регіонального центру інформує про це заявника із зазначенням номера доручення регіонального центру, прізвища, імені та по батькові адвоката і його номера телефону.

У разі неприбуття адвоката чи невчасного прибуття уповноважена службова особа повідомляє про це регіональний центр, який його призначив. Призначений регіональним центром адвокат повинен прибути за зазначеною адресою місця для конфіденційного побачення із затриманою особою *протягом години* з моменту видачі йому доручення для надання безоплатної вторинної правової допомоги, а у виняткових випадках – *не пізніше ніж протягом шести годин* з моменту видачі йому доручення. У разі коли призначений адвокат на підставах, визначених законом, або з інших незалежних від нього причин не може надати безоплатної вторинної правової допомоги, він негайно повідомляє про це регіональному центру, який протягом однієї години з моменту надходження повідомлення призначає іншого адвоката. Якщо призначений регіональним центром адвокат не прибув у встановлений строк за зазначеною адресою місця для конфіденційного побачення із затриманою особою, суб'єкт подання інформації негайно, але не пізніше ніж протягом 24-х годин, інформує про це Координаційний центр за телефоном або адресою електронної пошти, що оприлюднені на офіційних веб-сайтах Мініюсту, головних управлінь юстиції в Автономній Республіці Крим, областях, м. Києві і Севастополі,

а також на веб-сайті органу (установи), де перебувають затримані особи.

Право на захист реалізовується захисником, яким відповідно до ст. 45 КПК України може бути лише адвокат, що здійснює захист підозрюваного, обвинуваченого, засудженого, виправданого, особи, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру або вирішувалося питання про їх застосування, а також особи, стосовно якої передбачається розгляд питання про видачу іноземній державі (екстрадицію). Захисником не може бути адвокат, відомості про якого не внесено до Єдиного реєстру адвокатів України або стосовно якого у Єдиному реєстрі адвокатів України містяться відомості про зупинення або припинення права на зайняття адвокатською діяльністю.

Повноваження захисника на участь у кримінальному провадженні відповідно до ст. 50 КПК України підтверджуються: 1) свідоцтвом про право на зайняття адвокатською діяльністю; 2) ордером, договором із захисником або дорученням органу (установи), уповноваженого законом на надання безоплатної правової допомоги. Встановлення будь-яких додаткових вимог, крім пред'явлення захисником документа, що посвідчує його особу, або умов для підтвердження повноважень захисника чи для його залучення до участі в кримінальному провадженні не допускається¹. Більш конкретизована ця норма КПК України була в постанові Верховного Суду від 6 лютого 2018 року у справі № 752/11464/16-к (провадження № 51-355км17), де було зазначено, що в ч. 1 ст. 50 КПК України «була використана синтаксична конструкція, в якій однорідні члени речення з'єднані безсполучниковим зв'язком і між двома останніми членами речення стоїть розділовий сполучник «або». В усіх цих випадках вживання «або» для з'єднання однорідних членів речення створює альтернативний перелік. Якщо такий перелік перелічує умови для настання певного правового наслідку, це означає, що наслідок настає за наявності хоча б однієї з перелічених умов. Відповідно до ч. 1

¹ Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#n384> (дата звернення: 26.11.2020).

ст. 26 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» адвокатська діяльність здійснюється на підставі договору про надання правової допомоги, а документами, що посвідчують повноваження адвоката на надання правової допомоги, можуть бути: 1) договір про надання правової допомоги; 2) довіреність; 3) ордер; 4) доручення органу (установи), уповноваженого законом на надання безоплатної правової допомоги. Тобто ордер і договір є документами, які в рівній мірі посвідчують існування договірних відносин між адвокатом і його клієнтом. Отже, в п. 2 ч. 1 ст. 50 КПК визначено, що повноваження захисника мають вважатися підтвердженими, якщо на додаток до документа, передбаченого п. 1 (свідоцтво про право на зайняття адвокатською діяльністю), захисник надав хоча б один з документів, передбачених п. 2 ч. 1 цієї статті (ордер або договір із захисником або доручення органу (установи), уповноваженого законом на надання безоплатної правової допомоги)»¹. Аналогічну правову позицію Верховний Суд висловив у постанові від 13 грудня 2018 року у справі № 760/17411/17 (провадження № 51-6636км18)².

Захисник згідно зі ст. 48 КПК України може у будь-який момент бути залученим підозрюваним, обвинуваченим, їх законними представниками, а також іншими особами за проханням чи згодою підозрюваного, обвинуваченого до участі у кримінальному провадженні. Слідчий, прокурор, слідчий суддя, суд зобов'язані надати затриманій особі чи особі, яка тримається під вартою, допомогу у встановленні зв'язку із захисником або особами, які можуть запросити захисника, а також надати можливість використати засоби зв'язку для запрошення захисника. Слідчий, прокурор, слідчий суддя, суд зобов'язані утримуватися від надання рекомендацій щодо залучення конкретного захисника. Відповідно до ст. 54 КПК України, підозрюваний, обвинувачений має право відмовитися від захисника або замінити його. Відмова

¹ Постанова Верховного Суду від 6 лютого 2018 року у справі № 752/11464/16-к (провадження № 51-355км17). URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/72150999> (дата звернення: 26.11.2020).

² Постанова Верховного Суду від 13 грудня 2018 року у справі № 760/17411/17 (провадження № 51-6636км18). URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/78627281> (дата звернення: 26.11.2020).

від захисника або його заміна повинна відбуватися виключно в присутності захисника після надання можливості для конфіденційного спілкування. Така відмова або заміна фіксується у протоколі процесуальної дії. Відмова від захисника не приймається у випадку, якщо його участь є обов'язковою. У такому випадку, якщо підозрюваний, обвинувачений відмовляється від захисника і не залучає іншого захисника, захисник повинен бути залучений у порядку, передбаченому статтею 49 КПК, для здійснення захисту за призначенням. Відповідно до КПК України, захисник не має права взяти на себе захист іншої особи або надавати їй правову допомогу, якщо це суперечить інтересам особи, якій він надає або раніше надавав правову допомогу. Захисник користується процесуальними правами підозрюваного, обвинуваченого, захист якого він здійснює, крім процесуальних прав, реалізація яких здійснюється безпосередньо підозрюваним, обвинуваченим і не може бути доручена захиснику, з моменту надання документів, передбачених статтею 50 КПК, слідчому, прокурору, слідчому судді, суду. Захисник має право брати участь у проведенні допиту та інших процесуальних діяч, що проводяться за участю підозрюваного, обвинуваченого, до першого допиту підозрюваного мати з ним конфіденційне побачення без дозволу слідчого, прокурора, суду, а після першого допиту – такі ж побачення без обмеження кількості та тривалості. Такі зустрічі можуть відбуватися під візуальним контролем уповноваженої службової особи, але в умовах, що виключають можливість прослуховування чи підслуховування. Документи, пов'язані з виконанням захисником його обов'язків, без його згоди не підлягають огляду, вилученню чи розголошенню слідчим, прокурором, слідчим суддею, судом. Органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх службові особи зобов'язані виконувати законні вимоги захисника¹.

¹ Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#n384> (дата звернення: 26.11.2020).

4.2. Забезпечення затриманій особи права на інформування

Право на інформування кримінальному процесі хоча і не регламентовано експліцитно у ЄКПЛ, а лише визначено як змістовні елементи ч. 2 ст. 5 та ч. 3 ст. 6 ЄКПЛ¹ проте, його зміст розкривається в прецедентній практиці ЄСПЛ², положеннях Міжнародного пакту про громадянські і політичні права (ч. 2 ст. 9, п. «а» ч. 3 ст. 14)³; стандартах Європейського комітету з питань запобігання катувань (п. 37, п. 44)⁴ та інших міжнародних документах. Основним документом, який на сьогодні регламентує вищезазначене право в ЄС є Директива Європейського парламенту та Ради ЄС «Про право на інформування в кримінальному процесі» (№ 2012/13/EU від 22.05.2012 р.)⁵. В національному законодавстві право на інформування також не регламентовано в окремій статті. Нормативно закріплено лише його змістовні елементи та вимоги щодо здійснення такого інформування, які розміщені в окремих нормах Конституції України (ч. 3 ст. 29)⁶ та КПК України (п.п. 1, 2 ч. 3, ч. 8 ст. 42 КПК; ч. 4 ст. 208 КПК, п. 2 ч. 3 ст. 212 КПК,

¹ Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04 листоп. 1950 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата звернення: 26.11.2020).

² Fox, Campbell and Hartley v. the UK, рішення ЄСПЛ від 30 серпня 1990 року; Mattocchia v. Italy, рішення ЄСПЛ від 25 липня 2000 року, Shamayev and Others v. Georgia and Russia, рішення ЄСПЛ від 12 квітня 2005 року; Brozicek v. Italy, рішення ЄСПЛ від 19 грудня 1989 року, Mattocchia v. Italy, рішення ЄСПЛ від 25 липня 2000 року та ін. URL: <https://hudoc.echr.coe.int>; <https://hudoc.echr.coe.int>

³ Міжнародний пакт про громадянські та політичні права (Прийнятий резолюцією 2200 (XXI) Генеральної Асамблеї від 16.12.1966 р.). Права людини. Міжнародні договори України, декларації, документи. К., 1992. С. 36–62.

⁴ Мінімальні стандарти належного поводження: аналіз національного та міжнародного досвіду : практичний посібник. Ю. Л. Белоусов, М. М. Гнатовський, В. О. Гацелюк, А. Л. Федорова; за заг. ред. Ю. Л. Белоусова. К. : Ваіте. 2013. 170 с.

⁵ Directive 2012/13/EU of the European Parliament and the Council of 22 May 2012 on the right to information in criminal proceedings. OJ L 142, 1.6.2012, P. 1–10.

⁶ Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 26.11.2020).

ч. 2 та ч. 3 ст. 276 КПК)¹, а також інших нормативно-правових актах (Законі України «Про Національну поліцію», Законі України «Про попереднє ув'язнення» та ін.), але усі вони в майже в цілому дублюють норми міжнародного законодавства.

Зміст права на інформування полягає у: 1) праві бути поінформованим про підстави затримання; 2) праві бути поінформованим про характер і причини обвинувачення, висунутого проти особи; 3) праві особи, щодо якої здійснюється кримінальне переслідування, бути поінформованим про свої права. В межах нашого навчального посібника нами більш детально буде розглянуто перший змістовний елемент вищезазначеного права.

ЄСПЛ розмежує вищезазначені елементи в залежності від мети інформування. Так, відповідно до рішення ЄСПЛ «*Shamayev and Others v. Georgia and Russia*», метою інформування про підстави затримання є – надання можливості затриманій особі скористатися правом на ініціювання перевірки законності та обґрунтованості застосування такого запобіжного заходу². В рішенні «*Mattocchia v. Italy*», ЄСПЛ дійшов до висновку що інформування про причини та характер обвинувачення здійснюється з метою надання особам, щодо яких здійснюється кримінальне переслідування, можливостей підготовки адекватного захисту³. Мета інформування осіб, щодо яких здійснюється кримінальне переслідування про їх права полягає в ефективному забезпечення реалізації права на справедливий суд (рішення ЄСПЛ «*Airey v. Ireland*»)⁴. Інформування про право особи на доступ до доказів, на яких ґрунтується обвинувачення проти неї переслідує декілька цілей: на ранніх стадіях це – надання можливості затриманій особі ефективно оскаржити законність затримання (рішення ЄСПЛ

¹ Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#n384> (дата звернення: 26.11.2020).

² Рішення ЄСПЛ *Shamayev and Others v. Georgia and Russia*, від 12.04.05. URL: <https://hudoc.echr.coe.int> (дата звернення: 26.11.2020).

³ Рішення ЄСПЛ *Mattocchia v. Italy* від 25.07.2000. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_004 (дата звернення: 26.11.2020).

⁴ Рішення ЄСПЛ *Airey v. Ireland* від 09.10.1979. URL: <https://hudoc.echr.coe.int> (дата звернення: 26.11.2020).

«Shamayev and Others v. Georgia and Russia»¹; під час усього провадження – забезпечення справедливості провадження та підготовки захисту (рішення ЄСПЛ «Garcia Alva v. Germany»)².

Вимогами щодо здійснення інформування про підстави затримання є:

– *проактивна позиція сторони обвинувачення*. Повідомлення про причини затримання відповідно до ст. 5 ЄКПЛ є позитивним обов'язком для представників сторони обвинувачення, який вимагає активних дій від них і не може бути виконаний шляхом пасивного забезпечення доступності інформації без доведення її до відома захисту. Отже недостатньо надавати затриманому інформацію про підстави його затримання лише тоді, коли він її запитує. Від органів держави може знадобитися вживання додаткових заходів для привертання уваги затриманого до наявної інформації та забезпечення належного розуміння ним такої інформації (рішення ЄСПЛ «Brozicek v. Italy»³, «Mattoccia v. Italy»⁴);

– *негайність (терміновість)*. Інформування повинно відбуватись невідкладно – відразу після арешту, проте конкретний максимальний строк не визначено (в рішенні «Кабулов проти України» ЄСПЛ постановив що 40-хвилинна затримка в його інформуванні про підстави арешту сама по собі не означала можливого порушення ч. 2 ст. 5 ЄКПЛ, натомість у справі «Сааді проти Сполученого Королівства» ЄСПЛ постановив порушення ч. 2 ст. 5, коли заявника, який прагнув політичного притулку, поінформували про причини його затримання в центрі тимчасового перебування лише через 76 годин. Комітет ООН з прав людини у рішенні по справі «Краснова проти Киргизстану», визнав порушення ч. 2 ст. 9 МПГПП через те, що заявницю не сповістили про причини

¹ Рішення ЄСПЛ Shamayev and Others v. Georgia and Russia, від 12.04.05. URL: <https://hudoc.echr.coe.int> (дата звернення: 26.11.2020).

² Рішення ЄСПЛ Garcia Alva v. Germany від 13.02.2001. URL: <https://hudoc.echr.coe.int> (дата звернення: 26.11.2020).

³ Рішення ЄСПЛ Brozicek v. Italy від 09.12.1989. URL: <https://hudoc.echr.coe.int> (дата звернення: 26.11.2020).

⁴ Рішення ЄСПЛ Mattoccia v. Italy від 25.07.2000. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_004 (дата звернення: 26.11.2020).

її арешту протягом першої доби затримання)¹. Отже з вищезазначеного можна зробити висновок, що за загальним правилом представники сторони обвинувачення зобов'язані надавати затриманій особі інформацію про підстави її затримання одразу або в найкоротший термін після затримання;

– *зрозуміла та проста мова*. Сповіднення повинно бути надане зрозумілою для затриманої особи мовою. В своїх рішеннях ЄСПЛ робить більше акцент на доступності та простоті мови, аніж на тому, щоб таке сповіднення було на тій мові, яку особа достатньо розуміє і на якій може спілкуватися. Так, відповідно до рішення ЄСПЛ «Fox, Campbell and Hartley v. the UK» від 30 серпня 1990 р. інформація про причини арешту повинна бути надана в такий спосіб, щоб людина могла її зрозуміти, тобто «простою, не перевантаженою спеціальною термінологією мовою»². Проте не викликає жодних сумнівів, що таке сповіднення повинно відбуватися рідною або тією мовою, яку особа розуміє, оскільки права, які регламентовані в ст. 6 ЄКПЛ повинні існувати не лише в теорії, але й ефективно реалізуватися на практиці;

– *достатність та детальність*. Відповідно до рішення ЄСПЛ «Fox, Campbell and Hartley v. the UK» таке інформування повинно охоплювати «правові та фактичні підстави» затримання³. Комітет ООН з прав людини у справі «Дрешер Калдас проти Уругваю» ухвалив, що інформування заявника про його арешт у рамках вжитих Уругваєм «оперативних заходів безпеки» без будь-якого зазначення висунутих йому претензій було недостатньо. Так само у справі «Карбаллал проти Уругваю» Комітет вирішив, що було недостатньо просто повідомити особі про її арешт за «підривному діяльності» без пояснення масштабів і змісту тих

¹ Право на інформацію в кримінальному процесі: Порадник для адвокатів щодо здійснення захисту, гарантованого державою. Правова Ініціатива Відкритого Суспільства. URL: http://ulaf.org.ua/wp-content/uploads/2013/12/BPD_poradnyk_2.pdf (дата звернення: 26.11.2020).

² Рішення ЄСПЛ Fox, Campbell and Hartley v. The UK від 30.08.1990. URL: <https://hudoc.echr.coe.int> (дата звернення: 26.11.2020).

³ Рішення ЄСПЛ Fox, Campbell and Hartley v. the UK від 30.08.1990. URL: <https://hudoc.echr.coe.int> (дата звернення: 26.11.2020).

учинків, які становлять кримінальний злочин згідно з відповідним законодавством¹;

– *триваючий характер обов'язку інформувати*. Особа повинна інформуватися про причини свого арешту протягом всього часу перебування її під арештом, а не лише відразу після затримання. Так, у рішенні ЄСПЛ «Savenkova v. Russia», суд постановив, що державні органи не можуть просто надалі посилатися на ті причини, за яких здійснили первісне затримання; вони, натомість, мають пояснити, чому ці причини все ще мають нагальний характер з посиланнями на конкретні факти, що стосуються особистих обставин затриманої особи та її поведінки^{2, 3}.

Вимогами щодо інформування про характер і причини обвинувачення є:

– *розширена сфера застосування*. Усі підозрювані та обвинувачені, незалежно від того, чи було їх офіційно заарештовано або затримано, мають право на отримання інформації про обвинувачення проти них (ст. 6 Директиви)⁴;

– *проактивна позиція сторони обвинувачення*. Повідомлення підозрюваних про характер і причини обвинувачення є позитивним обов'язком, який вимагає активних дій від прокурора або поліції. Недостатньо надавати підозрюваному інформацію тоді, коли він її запитує: ЄСПЛ наголосив, що такий обов'язок «сповна лежить на органі обвинувачення і не може бути виконаний пасивним шляхом забезпечення доступності інформації без доведення її до відома захисту»

¹ Право на інформацію в кримінальному процесі: Порадник для адвокатів щодо здійснення захисту, гарантованого державою. Правова Ініціатива Відкритого Суспільства. URL: http://ulaf.org.ua/wp-content/uploads/2013/12/VPD_poradnyk_2.pdf (дата звернення: 26.11.2020).

² Рішення ЄСПЛ Savenkova v. Russia від 04.03.2010. URL: <https://hudoc.echr.coe.int> (дата звернення: 26.11.2020).

³ Регламентация та реалізація права на інформування осіб щодо яких здійснюється кримінальне переслідування в контексті забезпечення справедливого судочинства: окремі аспекти. Прикарпатський юридичний вісник. 2018. Випуск 2. Том 3. С. 123–127.

⁴ Directive 2012/13/EU of the European Parliament and the Council of 22 May 2012 on the right to information in criminal proceedings // OJ L 142, 1.6.2012, P. 1–10.

(рішення ЄСПЛ «Маточча проти Італії»¹). Від органів держави може знадобитися вживання додаткових заходів для привертання уваги підозрюваного до наявної інформації та забезпечення належного розуміння ним такої інформації (рішення ЄСПЛ «Brozicek v. Italy»²);

– *негайність*. Інформація повинна надаватися негайно, на попередніх етапах провадження (рішення ЄСПЛ «Маточча проти Італії»³) та не пізніше, ніж до першого офіційного опитування поліцією або іншим компетентним органом» (ст. 28 Директиви⁴);

– *детальність*. Сповідення має бути достатньо детальним для того, щоби забезпечувати справедливість провадження, і включати: «опис фактів, якщо це є відомим, час і місце та можливу правову кваліфікацію стверджуваного злочину» (ст. 28 Директиви)⁵; «причини арешту, час арешту цієї особи і час, коли цю особу було доставлено до місця утримання, а також час першого постановня перед судовим або іншим органом; прізвища відповідних посадових осіб правоохоронних органів; точні дані щодо місця утримання» (принципи 11 та 12 Зводу принципів захисту всіх осіб, які піддаються затриманню чи ув'язненню в будь-якій формі, що прийнятий Генеральною Асамблеєю ООН 9 грудня 1988 р.)⁶. Обсяг, рівень деталізації та точність інформації, яка повинна бути доведена до відома підозрюваних, а також той час, коли інформація має бути їм надана, залежить

¹ Рішення ЄСПЛ *Mattoccia v. Italy* від 25.07.2000. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_004 (дата звернення: 26.11.2020).

² Рішення ЄСПЛ *Brozicek v. Italy* від 09.12.1989. URL: <https://hudoc.echr.coe.int> (дата звернення: 26.11.2020).

³ Рішення ЄСПЛ *Mattoccia v. Italy* від 25.07.2000. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_004 (дата звернення: 26.11.2020).

⁴ Directive 2012/13/EU of the European Parliament and the Council of 22 May 2012 on the right to information in criminal proceedings // OJ L 142, 1.6.2012, P. 1–10.

⁵ Ibid.

⁶ Право на інформацію в кримінальному процесі: Порадник для адвокатів щодо здійснення захисту, гарантованого державою / Правова Ініціатива Відкритого Суспільства. URL: http://ulaf.org.ua/wp-content/uploads/2013/12/BPD_poradnyk_2.pdf (дата звернення: 26.11.2020).

від складності та характеру конкретної справи (рішення ЄСПЛ «Маточча проти Італії»¹).

– *достатність наданої інформації* має оцінюватися в світлі п. «b» ч. 3 ст. 6 ЄКПЛ, яка надає кожному право мати час і можливість, достатні для підготовки свого захисту, і в світлі більш загального права на справедливий судовий розгляд, гарантованого в ч. 1 ст. 6 ЄКПЛ (рішення ЄСПЛ «Vaudelle v. France»²);

– *зрозуміла мова та форма інформування*. Ст. 6 ЄКПЛ не містить жодних конкретних вимог щодо того, яким саме чином підозрюваний має бути поінформований про характер і причину обвинувачення, проте є цілком логічним, що таке сповіщення повинно відбуватися рідною або тією мовою, яку особа розуміє. Щодо форми інформування, то за деяких обставин може бути прийнятним усне сповіщення (рішення ЄСПЛ «Pélissier and Sassi v. France»), а в інших випадках ЄСПЛ доходив висновку, що обставини вимагали письмового повідомлення, зазначивши, зокрема, що іноземець може бути поставлений у невигідне становище, якщо не буде забезпечений письмовим перекладом обвинувального акта зрозумілою йому мовою («Kamasinski v. Austria»). Вважаємо найбільш прийнятною позицію Комітету ООН з прав людини, який пояснив, що «інформування підозрюваного про обвинувачення проти нього в усній формі прийнятне лише тоді, коли потім ця інформація підтверджується письмово (UN Doc. CCRP/C/GC/32, від 23 серпня 2007 р.)»³.

Вимогами щодо інформування про права є:

– *розширена сфера застосування*. Усі підозрювані та обвинувачені, незалежно від того, чи було їх офіційно заарештовано

¹ Рішення ЄСПЛ *Mattocchia v. Italy* від 25.07.2000. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_004 (дата звернення: 26.11.2020).

² Рішення ЄСПЛ *Vaudelle v. France* від 30.01.2001. URL: <https://hudoc.echr.coe.int> (дата звернення: 26.11.2020).

³ Право на інформацію в кримінальному процесі: Порадник для адвокатів щодо здійснення захисту, гарантованого державою / Правова Ініціатива Відкритого Суспільства. URL: http://ulaf.org.ua/wp-content/uploads/2013/12/BPD_poradnyk_2.pdf (дата звернення: 26.11.2020).

або затримано, мають право на отримання інформації про свої права (ст. 3 Директиви)¹;

– *проактивна позиція сторони обвинувачення*. ЄСПЛ неодноразово вказував на те, що органам держави належить вживати позитивних заходів для дотримання вимог справедливого судового розгляду згідно зі ст. 6 ЄКПЛ, у тому числі – шляхом активного забезпечення того, щоб підозрювані були обізнані щодо своїх прав. Хоча текст ЄКПЛ не містить чіткої вимоги, про те щоб судові та правоохоронні органи інформували підозрюваних про їхні права, цей обов'язок був визнаний ЄСПЛ таким, що передбачається правом на справедливий судовий розгляд, оскільки ЄКПЛ покликана гарантувати права, які є не теоретичними або ілюзорними, а є практичними та ефективними (рішення ЄСПЛ: «Airey v. Ireland»)². Окрім того, ЄСПЛ вимагає щоб державні органи були проактивними під час роз'яснення прав усім особам, щодо яких здійснюється кримінальне переслідування, незалежно від того чи відносяться вони до вразливих категорій осіб чи ні. В національному законодавстві (ч. 3 ст. 29 Конституції України; ч. 2 ст. 20; ч. 4 ст. 208; п. 2ч. 3 ст. 212 КПК) також нормативно закріплена вимога щодо необхідності органам державної влади бути проактивними та роз'яснювати підозрюванім та обвинуваченим, незалежно від наявності запиту про це, – право на захист, а затриманим особам – усі наявні у них права³;

– *визначений перелік прав, про які інформують особу, щодо якої здійснюється кримінальне переслідування*: ЄСПЛ уникає конкретного зазначення того, про які саме права обов'язково

¹ Directive 2012/13/EU of the European Parliament and the Council of 22 May 2012 on the right to information in criminal proceedings // OJ L 142, 1.6.2012, P. 1–10.

² Право на інформацію в кримінальному процесі: Порадник для адвокатів щодо здійснення захисту, гарантованого державою / Правова Ініціатива Відкритого Суспільства. URL: http://ulaf.org.ua/wp-content/uploads/2013/12/VPD_poradnyk_2.pdf (дата звернення: 26.11.2020).

³ Рогальська В. В. Проактивна позиція сторони обвинувачення щодо роз'яснення прав як одна з необхідних вимог забезпечення справедливого судочинства // Актуальні питання забезпечення публічного порядку та безпеки в сучасних умовах: вітчизняний та міжнародний досвід : матеріали II Міжнар. наук-практ конф (м. Дніпро, 25 жовтня 2019 року). Дніпро : ДДУВС, 2019. С. 200–204.

треба повідомляти обвинувачених, і зазначив, що форма і порядок повідомлення можуть змінюватися залежно від обставин справи. Як мінімум, органи держави мають забезпечити інформування обвинуваченої особи про її право зберігати мовчання (рішення ЄСПЛ «Pishchalnikov v. Russia»), окрім того, якщо підозрюваний перебуває в особливо вразливому становищі, в силу його віку або за особливими ознаками, ЄСПЛ вимагає від органів держави вжиття додаткових заходів з роз'яснення такому підозрюваному його прав, передусім права на допомогу адвоката (рішення ЄСПЛ: «Plonka v. Poland», «Panovits v. Surgrus»)¹. Про обов'язкове інформування про право на захист, із наголосом на необхідності інформування про право на адвоката йдеться і в МПГПП (ст. 14 (3)(d))². В ст. 3 Директиви визначено дещо розширений перелік прав, про які необхідно проінформувати осіб, щодо яких здійснюється кримінальне переслідування, а саме: право на юридичну допомогу, на безоплатну правову допомогу, на інформацію про обвинувачення, на усний та письмовий переклад, а також про право зберігати мовчання³. Відповідно до національного законодавства, особам, щодо яких здійснюється кримінальне переслідування, також необхідно повідомляти розширений перелік прав, а саме – усі права, які закріплені в ст. 42 КПК (ст. 276 КПК), серед яких містяться і права, про які йдеться у ст. 3 Директиви. Бланки пам'яток про права підозрюваних та обвинувачених, які використовують на сьогодні практичні працівники, містять перелік навіть більшої кількості прав, аніж це передбачено в КПК, оскільки до нього включено також права, що регламентовані в Конституції України та Законі України «Про попереднє ув'язнення»;

¹ Право на інформацію в кримінальному процесі: Порадник для адвокатів щодо здійснення захисту, гарантованого державою / Правова Ініціатива Відкритого Суспільства. URL: http://ulaf.org.ua/wp-content/uploads/2013/12/VPD_poradnyk_2.pdf (дата звернення: 26.11.2020).

² Міжнародний пакт про громадянські та політичні права (Прийнятий резолюцією 2200 А (XXI) Генеральної Асамблеї від 16.12.1966 р.) // Права людини. Міжнародні договори України, декларації, документи. – К., 1992. – С. 36–62.

³ Directive 2012/13/EU of the European Parliament and the Council of 22 May 2012 on the right to information in criminal proceedings // OJ L 142, 1.6.2012, P. 1–10.

– *додаткові гарантії для тих підозрюваних або обвинувачених, яких було арештовано або затримано.* Оскільки вищезазначені особи потребують більш детальної інформації про власні права, то така інформація повинна бути надана за допомогою письмового повідомлення про права, задля надання можливості прочитати його та зберігати при собі протягом всього часу позбавлення їх свободи. Окрім того, повідомлення про права для таких осіб також має містити додаткову інформацію про реалізацію наступних прав відповідно до національного законодавства: право на доступ до матеріалів справи; право на сповіщення консульських установ і однієї особи; права на доступ до невідкладної медичної допомоги; максимальну кількість годин або днів, на яку підозрювані та обвинувачувані можуть бути позбавлені волі, перш ніж постануть перед судовим органом (ст. 4 Директиви)¹. Як вже було зазначено, відповідно до ст. 208 КПК України, усі затримані, окрім отримання загальної пам'ятки про права (яка надається у письмовому вигляді усім підозрюваним, а не лише затриманим), також повинні бути додатково поінформованими про: підстави затримання та у вчиненні якого злочину він підозрюється; роз'яснити право мати захисника, отримувати медичну допомогу, давати пояснення, показання або не говорити нічого з приводу підозри проти нього; негайно повідомити інших осіб про його затримання і місце перебування відповідно до положень статті 213 КПК України; вимагати перевірку обґрунтованості затримання та інші процесуальні права, передбачені КПК. Окрім того, згідно з наказом МВС України від 23.05.2017 № 440 «Про затвердження Інструкції з організації діяльності чергової служби органів (підрозділів) Національної поліції України»² кожному затриманому після доставлення його до органу Національної поліції вручається окрема пам'ятка для затриманих осіб, яка містить окрім переліку прав, передбачених в ст. 42 КПК, також витяги з Конституції України, КПК, ЄКПЛ, Кодексу України про

¹ Directive 2012/13/EU of the European Parliament and the Council of 22 May 2012 on the right to information in criminal proceedings // OJ L 142, 1.6.2012, P. 1–10.

² Про затвердження Інструкції з організації діяльності чергової служби органів (підрозділів) Національної поліції України : наказ МВС України від 23.05.2017 № 440. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0750-17>

адміністративні правопорушення, Закону України «Про попереднє ув'язнення» та роз'яснення порядку звернення до ЄСПЛ;

- зрозуміла, проста та доступна мова інформування. Відповідно до Директиви, кожний, кого заарештовано в будь-якій країні ЄС, має бути повідомлений про його процесуальні права простою і доступною мовою якомога раніше після початку провадження. Для забезпечення однакового застосування положень Директиви на всій території ЄС в додатку до неї наводиться зразок Повідомлення про права, перекладений всіма офіційними мовами ЄС. Держави-учасниці мають надавати підозрюваному або обвинуваченому повідомлення про права на зрозумілій йому мові. В зразку Повідомлення про права міститься просте й доступне пояснення основних прав заарештованих, зокрема: «Якщо Вас заарештовано або затримано, Ви маєте такі права ... У Вас є право конфіденційно спілкуватися з адвокатом ... Ви маєте право знати, чому Вас було арештовано або затримано і в яких діях Ви підозрюється або обвинувачується ... Якщо Ви не говорите мовою або не розумієте мови, якою спілкується міліція або інші компетентні органи, Ви маєте право на безоплатну допомогу перекладача¹. В Україні, за ініціативи Національної поліції України спільно з Українською фундацією правової допомоги та Офісом Уповноваженого Верховної Ради з прав людини за підтримки Міжнародного фонду «Відродження» та Посольства США в Україні, у 2016 році в рамках проведення масштабного експерименту з раннього інформування поліцейськими затриманих, свідків і потерпілих, були розроблено пам'ятки для затриманих осіб, які перекладені на 12 мов і знаходяться у вільному доступі на сайті Української фундації правової допомоги – ulaf.org.ua^{2,3} (Додаток № 4);

¹ Directive 2012/13/EU of the European Parliament and the Council of 22 May 2012 on the right to information in criminal proceedings // OJ L 142, 1.6.2012, P. 1-10.

² Інтернет сторінка Української фундації правової допомоги. URL: <https://ulaf.org.ua/pam-yatka-zatrimanomu/>

³ Рогальська В. В. Здійснення інформування зрозумілою, простою та доступною мовою в контексті забезпечення справедливого судочинства // Актуальні питання кримінального права та процесу : матеріали V Всеукр. наук-практ конф (м.Кривий Ріг, 14 червня 2019 року). Ред. кол.: О.О.Волобуєва, Т.О.Лоскутов, А.С.Політова. Кривий Ріг : Поліграфічна компанія «Геліос-Принт», 2019. С. 73–76. 152 с.

– *невідкладність та своєчасність інформування про права*. Майже в усіх міжнародно-правових актах, які регламентують право на інформування йдеться про обов'язок посадових осіб якомога раніше проінформувати про процесуальні права осіб, щодо яких здійснюється кримінальне переслідування. Так, відповідно до Директиви кожний, кого заарештовано в будь-якій країні ЄС, має бути повідомлений про його процесуальні права якомога раніше після початку провадження, а держави-учасниці мають забезпечити, щоб підозрюваним або обвинуваченим особам, які були заарештовані чи затримані, негайно надавалося письмове повідомлення про їх права¹. Комітет ООН проти катувань у своїх доповідях також підкреслив важливість інформування підозрюваних про їх основні права та зазначив, що воно повинно відбуватися без зволікань та до проведення допиту². Відповідно до норм національного законодавства, особи щодо яких здійснюється кримінальне переслідування також мають право бути своєчасно повідомленими про свої права (п. 2 ч. 3 ст. 42 КПК), а слідчий, прокурор або інша уповноважена службова особа зобов'язані це зробити негайно під час затримання особи (ч. 4 ст. 208 КПК)^{3, 4}.

¹ Directive 2012/13/EU of the European Parliament and the Council of 22 May 2012 on the right to information in criminal proceedings // OJ L 142, 1.6.2012, P. 1–10.

² Мінімальні стандарти належного поведіння: аналіз національного та міжнародного досвіду : практичний посібник / Ю. Л. Белоусов, М. М. Гнатовський, В. О. Гацелюк, А. Л. Федорова; за заг. ред. Ю. Л. Белоусова. – К. : Ваіте. 2013. – 170 с.

³ Рогальська В. В. Процесуальні вимоги інформування осіб, щодо яких здійснюється кримінальне переслідування, про їх права, в контексті забезпечення справедливого судочинства. *Visegrad Journal on Human Rights*, 2019. № 6. С. 150–156.

⁴ Рогальська В. В. Інформування про права осіб, щодо яких здійснюється кримінальне переслідування, в контексті забезпечення справедливого судочинства: окремі аспекти. Кримінальна юстиція під час підготовки майбутніх суддів, прокурорів та слідчих в контексті європейських стандартів : збірник матеріалів першої міжнародної конференції. Львів, 2020. С. 223–229. 281 с.

4.3. Забезпечення затриманій особі права на переклад

Право на переклад хоча і не регламентовано експліцитно у ст. 6 ЄКПЛ, проте воно встановлено у прецедентному праві ЄСПЛ та у Директиві Європейського парламенту та Ради Європейського Союзу C2010/64/ЄС «Про право на усний та письмовий переклад в кримінальному процесі», системний аналіз яких дозволив визначити основні його положення: 1) право на переклад передбачає право особам, щодо яких здійснюється кримінальне переслідування на безоплатний усний та письмовий переклад в кримінальному процесі; 2) основне призначення – забезпечення права на справедливий судовий розгляд; 3) межі реалізації поширюються на усі етапи кримінального судочинства; 4) рішення про необхідність залучення перекладача та те, які саме документи потрібно перекладати, приймаються компетентними органи, проте адвокат підозрюваної особи може звернутися з клопотанням про переклад додаткових документів, а остаточною відповідальність за прийняте рішення покладається на суд; 5) усний та письмовий переклад повинен відповідати певним стандартам, достатнім для того, щоб підозрюваний розумів характер та мотив обвинувачення. Усний переклад повинен забезпечити «ефективну участь» підозрюваного у процесі. Письмового перекладу потребують лише ті документи, які підозрюваний «повинен розуміти для того, щоб мати справедливий суд»; 6) на державу покладається обов'язок забезпечити достатню кваліфікацію залучених письмових та усних перекладачів з метою надання правильного письмового та усного перекладу; 7) для перевірки правильності усного перекладу держава повинна забезпечити технічне фіксування процесуальних дій за участю перекладача; 8) усі витрати, пов'язані з реалізацією права на переклад покладаються на державу^{1, 2}.

¹ Directive 2010/64/EU of the European Parliament and the Council of 20 October 2010 on the right to interpretation and translation in criminal proceedings // OJ L 280, 26.10.2010, P. 1–7.

² Спокен Т., Аттінгер М. Процесуальні права в кримінальному судочинстві: рівень забезпечення гарантій в Європейському Союзі. URL: <http://arno.unimaas.nl/show.cgi?fid=3891> (дата звернення: 20.11.2020).

В національному законодавстві право на переклад не регламентується окремою статтею, а розглядається як складова засади, передбаченої ст. 29 КПК України – мова, якою здійснюється кримінальне провадження. Право осіб, щодо яких здійснюється кримінальне переслідування користуватися рідною мовою, а також обов'язок держави забезпечити залучення перекладача на безоплатній основі у разі необхідності передбачено і в п. 18 ч. 3 ст. 42 КПК України. Про необхідність негайного повідомлення затриманій особі на зрозумілій їй мові підстав затримання, у вчиненні якого злочину вона підозрюється, та роз'яснення її прав йдеться і у ст. 208 КПК України. Але основною статтею, яка визначає підстави та порядок залучення перекладача, його процесуальний статус – є ст. 68 КПК України. Так, відповідно до вищезазначеної статті, підставою залучення перекладача є необхідність у кримінальному провадженні перекладу пояснень, показань або документів. Суб'єктами які, мають право залучати перекладача згідно зі ст. 68 КПК України виступають сторони кримінального провадження або слідчий суддя чи суд¹.

Під час вирішення питання щодо необхідності залучення перекладача, вищезазначені учасники повинні пересвідчитися в тому, що відсутність перекладача не перешкоджає підозрюваному (обвинуваченому) брати повну участь в розв'язанні питання, яке для нього має вирішальне значення (рішення ЄСПЛ «Кускані проти Сполученого Королівства»), а в тих випадках, коли сторона захисту намагається довести, що підозрюваний чи обвинувачений не володіє належним чином мовою, якою ведеться процес, вищезазначеним учасникам питання доцільності залучення перекладача слід визначати з урахуванням детального аналізу попереднього мовного досвіду підозрюваного (обвинуваченого) (рішення ЄСПЛ: «Кускані проти Сполученого Королівства»; «L. N. P. проти Аргентини», «Лагерблом проти Швеції»)².

¹ Кримінальний процесуальний Кодекс України від 13 квітн. 2012 р. № 4651-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 20.11.2020).

² Гора А. В. Маніпуляції з перекладом в кримінальному процесі. URL: https://protocol.ua/ua/manipulyatsii_z_perekladom_v_kriminalnomu_protsezi_analiz_praktiki_espl_ta_natsionalnih_sudiv_vid_partnera_yuridichnoi_kompanii_ksg_partners_gori_a_v/ (дата звернення: 20.11.2020).

Для спрощення процедури залучення перекладача в Україні створено Довідково-інформаційний реєстр перекладачів, який затверджено наказом Міністерства внутрішніх справ України від 11 березня 2013 року № 228¹.

Обов'язок залучення перекладачів для осіб, які є суб'єктами права на безоплатну вторинну правову допомогу та не володіють державною мовою покладається на Центри з надання безоплатної правової вторинної допомоги відповідно до Порядку залучення перекладача, який визначається постановою Кабінету Міністрів України від 24 червня 2016 р. № 401 «Деякі питання залучення перекладачів (сурдоперекладачів) для забезпечення надання безоплатної вторинної правової допомоги» із змінами, внесеними згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 20 грудня 2017 року № 1048².

Центри з надання безоплатної правової вторинної допомоги, після отримання повідомлення про необхідність залучення перекладача особам, які мають право на безоплатну правову допомогу, повинні залучати необхідних перекладачів на підставі укладених договорів щодо надання послуг перекладу, у тому числі з фізичними особами-підприємцями / юридичними особами згідно з вимогами цивільного законодавства. Проте, слід констатувати, що такий механізм на сьогодні є абсолютно не дієвим щодо термінового та цілодобового забезпечення затриманої особи послугами перекладача, на відміну від порядку забезпечення таких осіб адвокатами через Центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги.

Відшкодування витрат перекладачу за участь у кримінальному провадженні здійснюється згідно з Інструкцією про порядок і розміри компенсації (відшкодування) витрат та виплати винагороди

¹ Про затвердження Порядку ведення Державною міграційною службою України Довідково-інформаційного реєстру перекладачів : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 11 бер. 2013 року № 228. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0801-13> (дата звернення: 20.11.2020).

² Про деякі питання залучення перекладачів (сурдоперекладачів) для забезпечення надання безоплатної вторинної правової допомоги : Постанова КМУ від 24 черв. 2016 р. № 401. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/401-2016> (дата звернення: 20.11.2020).

особам, що викликаються до органів досудового розслідування, прокуратури, суду або органів, у провадженні яких перебувають справи про адміністративні правопорушення, та виплати державним спеціалізованим установам судової експертизи за виконання їх працівниками функцій експертів і спеціалістів, яка затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 1 липня 1996 року № 710¹. Однак, розміри компенсації (відшкодування) витрат та виплати винагороди особам, зокрема перекладачам встановленні згідно пункту першого вказаної Інструкції, не відповідають фактичній вартості на сьогоднішній день цих послуг і понесеними перекладачами витрат, а враховуючи також наявність дефіциту фінансування судів і органів досудового розслідування, унеможлиблює їх залучення, що відповідно є невиконання гарантії дотримання прав і законних інтересів учасників кримінального провадження щодо мовного питання і в свою чергу є порушенням принципу незалежності судової влади^{2, 3, 4, 5}.

¹ Про затвердження Інструкції про порядок і розміри компенсації (відшкодування) витрат та виплати винагороди особам, що викликаються до органів досудового розслідування, прокуратури, суду або органів, у провадженні яких перебувають справи про адміністративні правопорушення, та виплати державним спеціалізованим установам судової експертизи за виконання їх працівниками функцій експертів і спеціалістів : постанова Кабінету Міністрів України від 1 лип. 1996 р. № 710. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/710-96> (дата звернення: 20.12.2020).

² Про залучення перекладачів у кримінальному провадженні : рішення РСУ від 09 червн. 2016 р. № 48. URL: <http://www.rsu.gov.ua/ua/events/risenna-rsuno-48-vid-09062016-pro-zalucenna-perekkladaciv-u-kriminalnomu-provadženni> (дата звернення: 20.11.2020).

³ Рогальська В. В. Регламентация та реалізація права на переклад в контексті забезпечення справедливого судочинства. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2019. № 2. С. 150–157.

⁴ Рогальська В. В. Затримання осіб, які підозрюються у вчиненні злочинів, пов'язаних з наркозлочинністю: окремі аспекти. Актуальні проблеми досудового розслідування злочинів, пов'язаних з наркозлочинністю та торгівлею людьми : матер. Міжнар. наук-практ.конф. (25 квітн. 2019 р., м. Одеса). Одеса : ОДУВС, 2019. С. 103–108.

⁵ Рогальська В. В. Окремі аспекти реалізації права на переклад в контексті забезпечення справедливого судочинства. Використання сучасних досягнень криміналістики у боротьбі зі злочинністю : матеріали XVI Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Кривий Ріг, 12 квітня 2019 року). Кривий Ріг : Поліграфічна компанія «Геліос-Принт», 2019. С. 112–116.

4.4. Забезпечення затриманій особи права на повідомлення третіх осіб

Про затримання повинен повідомляться той родич, на якого вкаже сам підозрюваний¹. Цей принцип знайшов свій прояв у статті 29 Конституції України, де міститься пряма норма, згідно з якою про арешт або затримання людини має бути негайно повідомлено родичів заарештованого чи затриманого. У КПК України зазначене право згадується неодноразово. Так, відповідно до ч. 3 ст. 12 КПК України про затримання особи, взяття її під варту або обмеження в праві на вільне пересування в інший спосіб, а також про її місце перебування має бути негайно повідомлено її близьких родичів, членів сім'ї чи інших осіб за вибором цієї особи в порядку, передбаченому КПК. Частина четверта статті 208 КПК України зазначає, що уповноважена службова особа, що здійснила затримання особи, повинна негайно повідомити затриманому зрозумілою для нього мовою в тому числі й про право негайно повідомити інших осіб про його затримання і місце перебування відповідно до положень статті 213 КПК України (ч. 4 ст. 208). В частині першій статті 213 зазначається, що уповноважена службова особа, що здійснила затримання, зобов'язана надати затриманій особі можливість негайно повідомити про своє затримання та місце перебування близьких родичів, членів сім'ї чи інших осіб за вибором цієї особи. Якщо уповноважена службова особа, що здійснила затримання, має підстави для обґрунтованої підозри, що при повідомленні про затримання ця особа може зашкодити досудовому розслідуванню, вона може здійснити таке повідомлення самотійно, проте без порушення вимоги щодо його негайності.

Проте, законодавець встановив певні особливості під час сповіщення інших осіб про затримання деяких категорій осіб, а саме – у разі затримання неповнолітньої особи, уповноважена службова особа зобов'язана негайно повідомити про це його батьків або усиновителів, опікунів, піклувальників, орган опіки та піклування, про що зазначається в протоколі, а також час, дата повідомлено, кого

¹ Звід принципів захисту всіх осіб, що піддаються затриманню чи ув'язненню, затвердженого Резолюцією Генеральної Асамблеї ООН від 09.12.1988 (принцип 16).

і в який спосіб. Також певні відмінності існують і під час затримання співробітника кадрового складу розвідувального органу України при виконанні ним службових обов'язків, оскільки в цьому випадку уповноважена службова особа зобов'язана негайно повідомити про це відповідний розвідувальний орган.

Також певні особливості законодавцем встановлено щодо інформування державних та інших органів чи службових осіб про затримання окремої категорії осіб, що перераховані в ст. 480 КПК України: 1) народного депутата України; 2) судді, судді Конституційного Суду України, судді Вищого антикорупційного суду, а також присяжного на час виконання ним обов'язків у суді, Голови, заступника Голови, члена Вищої ради правосуддя, Голови, заступника Голови, члена Вищої кваліфікаційної комісії суддів України; 3) кандидата у Президенти України; 4) Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини; 5) Голови, іншого члена Рахункової палати; 6) депутата місцевої ради; 7) адвоката; 8) Генерального прокурора, його заступника, прокурора Спеціалізованої антикорупційної прокуратури; 9) Директора та працівників Національного антикорупційного бюро України; 10) Голови Національного агентства з питань запобігання корупції, його заступника. Відповідно до ст. 483 КПК про здійснення затримання повідомляються щодо адвокатів – відповідні органи адвокатського самоврядування; щодо інших категорій осіб – органи і службові особи, які їх обрали або призначили чи відповідають за заміщення їхніх посад¹.

4.5. Забезпечення затриманій особі права на медичну допомогу

Доступ до лікаря, в тому числі до альтернативного запропонованому правоохоронними органами, є частиною так званого «мінімального стандарту доброго поводження», який розроблено і підтримується Європейським Комітетом

¹ Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#n384> (дата звернення: 26.11.2020).

з питань запобігання катуванням чи нелюдському або такому, що принижує гідність поводженню чи покаранню. Відповідно до Мінімальних стандартів правил поводження з в'язнями¹ медичне обслуговування передбачає:

1) усі заклади повинні мати у своєму розпорядженні принаймні одного кваліфікованого медичного працівника, досвідченого в галузі психіатрії. Медичне обслуговування слід організувати в тісному зв'язку з місцевими або державними органами охорони здоров'я. Воно повинно охоплювати психіатричні діагностичні служби і там, де це потрібно, лікування психічно хворих в'язнів;

2) хворих в'язнів, які потребують послуг спеціаліста, слід переводити до особливих закладів або ж у цивільні лікарні. Тюремні лікарні повинні мати обладнання, установки і ліки, необхідні для належного медичного догляду за хворими та для їх лікування, а також достатньо кваліфікований персонал;

3) кожен в'язень повинен мати можливість користуватися послугами кваліфікованого зубного лікаря (п. 22).

Також кожен в'язень підлягає медичному оглядові, коли його приймають, а також пізніше, в міру потреби, з тим щоб установити, чи не хворий він фізично або розумово; вжити необхідних заходів; ізолювати в'язнів, коли можна запідозрити, що вони хворі на яку-небудь інфекційну або заразну хворобу; виявити фізичні або розумові вади, які можуть перешкодити їхньому перевихованню; визначати, яка є фізична здатність їх до праці (п. 24).

Європейський Комітет з попередження катувань, інших форм жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність поводження чи покарання чітко висловлює свою позицію про те, що прохання затриманих про зустріч з лікарем мають задовольнятися в усіх випадках, що взяті під варту затримані мають обстежуватись лікарем за їхнім власним вибором, а також що всі медичні обстеження мають проводитися поза межами чутності і поза полем зору поліції, якщо

¹ Мінімальні стандартні правила поводження з в'язнями, ухвалені Генеральною Асамблеєю ООН 30 серпня 1955 р. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_212 (дата звернення: 10.09.2020).

сам лікар не вимагає протилежного¹. Право на соціальну та медичну допомогу також закріплено у ст. 13 Європейської соціальної хартії². Дотримуючись цієї норми, Україна взяла на себе зобов'язання забезпечити, щоб будь-якій особі, яка не може власними зусиллями отримати достатніх коштів або з інших джерел, зокрема за рахунок допомоги із соціального забезпечення, надавалась належна допомога, а у разі захворювання забезпечувалися догляд та увага, яких вимагає стан її здоров'я. Така міжнародна норма має значний вплив на формування національних гарантій, що покликані забезпечити кожній людині в Україні отримання медичної допомоги належної якості, вона відтворена у ст. 49 Основного Закону³, яка розкриває право кожного на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування. Крім Конституції України, право на медичну допомогу закріплено в Цивільному кодексі України⁴ (ст. 284 «Право на медичну допомогу»), Основах законодавства України про охорону здоров'я⁵ (п. (д) ст. 6), Законі України «Про попереднє ув'язнення»⁶) тощо.

¹ Рада Європи, Європейський комітет з питань запобігання катуванням чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню (КЗК). Розвиток стандартів КЗК щодо тримання під вартою співробітниками правоохоронних органів : Витяг з Дванадцятієї Загальної доповіді, опубліковано 2002 року. URL: <https://rm.coe.int/16806cd1ec> (дата звернення: 20.11.2020).

² Європейська соціальна хартія : Хартія Ради Європи від 18.10.1961. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_300/print1518091139482732 (дата звернення: 20.11.2020).

³ Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 черв. 1996 р. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 20.11.2020).

⁴ Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. (з наст. змінами і доповненнями). Відомості Верховної Ради України, 2003. № 40–44. Ст. 356. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 20.11.2020).

⁵ Основи законодавства України про охорону здоров'я : Закон України від 19 листопада 1992 р. № 2801. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2801-12> (дата звернення: 20.11.2020).

⁶ Про попереднє ув'язнення: Закон України від 30 червня 1993 року. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3352-12> (дата звернення: 20.11.2020).

Загальний обов'язок правоохоронців щодо забезпечення невідкладного надання медичної допомоги затриманій особі у разі виникнення такої необхідності встановлений статтею 37 Закону України «Про Національну поліцію»¹, де зазначено, що поліцейські повинні негайно викликати медичних працівників до місця фактичного знаходження таких осіб (затриманих).

У кримінальному процесуальному кодексі², у статті 212 також передбачено що службова особа, відповідальна за перебування затриманих, зобов'язана: забезпечити невідкладне надання належної медичної допомоги та фіксацію медичним працівником будь-яких тілесних ушкоджень або погіршення стану здоров'я затриманого. До складу осіб, що надають затриманому медичну допомогу, за його бажанням може бути допущена конкретна особа, що має право на зайняття медичною діяльністю.

У разі якщо затриманий потребує медичної допомоги, посадова особа органу поліції викликає швидку медичну допомогу. Факт надання медичної допомоги особам, які перебувають в органі (підрозділі) поліції фіксується в журналі реєстрації надання медичної допомоги особам, які перебувають в органі (підрозділі) поліції³.

Черговий органу Національної поліції зобов'язаний забезпечити надання медичної допомоги для більш широкого кола осіб через заборону їх доставляння і затримання до надання їм допомоги медичними працівниками або після лікування їх у медичних закладах охорони здоров'я, про що свідчить такий припис: Рішення про можливість утримання осіб, які знаходяться в непридатному стані, мають небезпечні для життя чи здоров'я тілесні ушкодження, симптоми гострих захворювань внутрішніх органів,

¹ Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. Дата оновлення: 14.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 20.11.2020).

² Кримінальний процесуальний Кодекс України від 13 квітн. 2012 р. № 4651-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 20.11.2020).

³ Інструкція з організації діяльності чергової служби органів (підрозділів) Національної поліції України, затвердженої наказом МВС України від 23.05.2017 № 440. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0750-17#Text> (дата звернення: 20.11.2020).

видимі ознаки отруєння алкоголем або сильнодіючими речовинами, заражені небезпечними для здоров'я оточуючих інфекційними хворобами, втратили здатність самостійно пересуватися внаслідок важкого ступеню сп'яніння, жінок з ознаками вагітності чи близьких пологів, або осіб, які є пацієнтами замісної підтримувальної терапії, хворих з опіоїдною залежністю, оперативний черговий приймає залежно від висновку лікаря, що фіксується в журналі реєстрації надання медичної допомоги особам, які перебувають в органі (підрозділі) поліції, та письмового доручення начальника органу (підрозділу) поліції. Заходи реагування до таких осіб можуть уживатися лише після надання їм невідкладної медичної допомоги або з дозволу лікаря за результатами проведеного ним огляду затриманої особи¹.

Додатковою правовою гарантією доступу до медичної допомоги затриманим особам є Наказ МВС України № 638 від 12.02.2008 року «Про затвердження Правил внутрішнього розпорядку в ізоляторах тимчасового тримання органів внутрішніх справ України»². Даний наказ передбачає:

1) екстрена медична допомога утримуваним особам надається бригадами швидкої допомоги лікувально-профілактичних закладів місцевих органів охорони здоров'я за викликом чергового по ІТТ чи ОВС (п. 9.1);

2) затриманим та особам, стосовно яких обрано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою, перед доставлянням в ІТТ проводиться первинний медичний огляд у закладах охорони здоров'я системи Міністерства охорони здоров'я України державної або комунальної форми власності з метою виявлення осіб, яким заподіяно тілесні ушкодження та які становлять епідемічну загрозу для оточення або потребують невідкладної медичної

¹ Інструкція з організації діяльності чергової служби органів (підрозділів) Національної поліції України, затвердженої наказом МВС України від 23.05.2017 № 440. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0750-17#Text> (дата звернення: 20.11.2020).

² Про затвердження Правил внутрішнього розпорядку в ізоляторах тимчасового тримання органів внутрішніх справ України, затверджені наказом МВС України від 12.02.2008, № 638. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0137-09#Text> (дата звернення: 20.11.2020).

допомоги. У разі виявлення у них тілесних ушкоджень необхідно негайно, але не пізніше доби, письмово повідомляти органи прокуратури (п. 9.3);

3) якщо за висновком медпрацівника бригади швидкої і невідкладної медичної допомоги затримана або взята під варту особа потребує стаціонарного лікування, її направляють під охороною у відповідний лікувально-профілактичний заклад місцевих органів охорони здоров'я (п. 9.5);

4) працівники міліції у необхідних випадках надають першу медичну допомогу затриманим і взятим під варту особам, у тому числі тим, які одержали травми чи намагалися покінчити життя самогубством (через повішання, розрізування вен, уживання отруйних речовин тощо) (п. 9.8).

При затриманні осіб, які є пацієнтами замісної підтримувальної терапії (ЗПТ), з метою забезпечення безперервності лікування препаратами ЗПТ або проведення детоксикації затриманому, черговий підрозділу, який здійснив затримання, протягом трьох годин повинен проінформувати найближчий за місцем знаходження заклад охорони здоров'я¹.

¹ Наказ Міністерства охорони здоров'я України, Міністерства юстиції України, Міністерства внутрішніх справ України від 22.10.2012 р. № 821/937/1549/5/156 «Про затвердження порядку взаємодії закладів охорони здоров'я, органів внутрішніх справ, слідчих ізоляторів і виправних центрів щодо забезпечення безперервності лікування препаратами замісної підтримувальної терапії». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1868-12#Text> (дата звернення: 20.11.2020).

Питання для самоконтролю

Обов'язкові завдання

1. Надайте класифікацію прав затриманої особи за формою правового закріплення.
2. Перерахуйте права затриманої особи, що закріплені у міжнародно-правових актах.
3. Перерахуйте права затриманої особи, що закріплені у Конституції України.
4. Перерахуйте права затриманої особи, що закріплені у Кримінальному процесуальному кодексі України.
5. Розкрийте сутність права на захист затриманої особи.
6. В чому полягає сутність права на інформування затриманої особи.
7. Розкрийте сутність права на переклад затриманої особи.
8. Що означає право затриманої особи на повідомлення третіх осіб.
9. Розкрийте сутність права на медичну допомогу затриманої особи.

Додаткові завдання

1. Забезпечення права на захист та правову допомогу у кримінальному провадженні.
2. Що включає в себе «право на захист» затриманої особи.
3. Що є гарантіями права на захист затриманої особи.
4. Яким вимогам повинно відповідати право затриманої особи на інформування.
5. Сучасні проблеми права на переклад затриманої особи.

Тестові завдання:

1. **Обов'язок надати затриманій особі допомогу у встановленні зв'язку із захисником або особами, які можуть запросити захисника, а також надати можливість використати засоби зв'язку для запрошення захисника:**
 - а) покладається на слідчого, прокурора, слідчого суддю, суд;
 - б) покладається лише на сторону обвинувачення;
 - в) не передбачений законом;
 - г) покладається на уповноважену особу місця ув'язнення.

2. **Хто уповноважений негайно повідомити затриманому зрозумілою для нього мовою підстави затримання, та, у вчиненні якого злочину він підозрюється, а також роз'яснити його права:**
 - а) прокурор;
 - б) слідчий суддя;
 - в) уповноважена службова особа, що здійснила затримання;
 - г) слідчий, який входить до складу чергової слідчо-оперативної групи.

3. **Уповноважена службова особа, що здійснила затримання, зобов'язана надати затриманій особі можливість повідомити про своє затримання та місце перебування близьких родичів, членів сім'ї чи інших осіб за вибором цієї особи:**
 - а) протягом 24 годин з моменту затримання;
 - б) негайно;
 - в) не пізніше наступного робочого дня після затримання;
 - г) не пізніше трьох годин з моменту затримання.

4. **Протягом якого строку уповноважена службова особа, що здійснила затримання, зобов'язана повідомити орган (установу), уповноважений законом на надання безоплатної правової допомоги:**
 - а) не пізніше трьох годин з моменту затримання;
 - б) не пізніше наступного робочого дня після затримання;
 - в) негайно;
 - г) протягом доби з моменту затримання.

- 5. До конституційних прав затриманої особи відноситься:**
- а) участь у проведенні процесуальних дій;
 - б) одержувати копії процесуальних документів та письмові повідомлення;
 - в) давати пояснення з приводу затримання;
 - г) право на захист.
- 6. Основним документом, який на сьогодні регламентує право на інформування є:**
- а) Директива Європейського парламенту та Ради Європейського Союзу;
 - б) Міжнародний пакт про громадянські і політичні права;
 - в) Стандарти Європейського комітету з питань запобігання катувань;
 - г) Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод.

ПРЕДМЕТНИЙ ПОКАЖЧИК

— В —

Види затримання особи – 18, 22, 23
Відповідальність за незаконне
затримання – 22

— Д —

Департамент міжнародно-правово-
го співробітництва Генеральної
прокуратури України – 79, 80

— З —

Забезпечення затриманій особі
права на захист – 114
Забезпечення затриманій особі
права на інформування – 42,
124, 125, 128
Забезпечення затриманій особі
права на медичну допомогу –
141
Забезпечення затриманій особі
права на переклад – 136, 139
Забезпечення затриманій особі
права на повідомлення третіх
осіб – 140
Затримання на повітряному,
морському чи річковому судні,
що перебуває за межами
України під прапором або
з розпізнавальним знаком
України, якщо це судно припи-
сано до порту, розташованого
в Україні – 23, 90
Затримання особи без ухвали слід-
чого судді, суду – 44, 58

Затримання особи на підставі
ухвали слідчого судді, суду про
дозвіл на затримання з метою
приводу – 34

Затримання особи на території
дипломатичних представництв,
консульських установ України –
23, 90

Затримання особою, що
не є уповноваженою службо-
вою особою – 45

Затримання уповноваженою
службовою особою без ухвали
слідчого судді, суду, особи, яка
підозрюється у вчиненні зло-
чину – 44

— М —

Міжнародний розшук особи – 36,
72

Міжнародні стандарти затри-
мання – 10

— Н —

Національні стандарти затриман-
ня – 17

— О —

Оголошення особи в розшук – 35,
36, 75, 78, 79

Особи, щодо яких існують обме-
ження щодо їх затримання – 30

— П —

Підстави затримання особи, яка вчинила кримінальний проступок – 15

Поняття затримання особи – 22

Превентивне затримання – 84, 85, 86, 87, 88

— Р —

Район проведення антитерористичної операції – 23, 25, 84, 85, 87

Район проведення Операції Об'єднаних Сил – 84

— С —

Службові особи, які уповноважені на затримання осіб – 42, 46, 54, 117

Стандарти правомірного обмеження свободи та особистої недоторканності – 12

— Т —

Терористична діяльність – 86

— Ц —

Центральний орган України з питань міжнародної правової допомоги у кримінальному провадженні – 81

— Ч —

«Червоне» повідомлення – 72, 73

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК

Нормативно-правові акти та судова практика

1. Декларація про захист усіх осіб від насильницького зникнення: ухвалена резолюцією 47/33 Генеральної Асамблеї ООН від 18 грудня 1992 року. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_225 (дата звернення: 26.11.2020).

2. Європейська конвенція про видачу правопорушників від 13.12.1957 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_033#Text

3. Загальна декларація прав людини: прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_015 (дата звернення: 26.11.2020).

4. Звід принципів захисту осіб, підданих затриманню або позбавленню волі у будь-якій формі: ухвалений резолюцією 43/173 Генеральної Асамблеї ООН від 09.12.1988 року. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_206 (дата звернення: 26.11.2020).

5. Кодекс торговельного мореплавства України : Кодекс України; Закон, Кодекс від 23.05.1995 № 176/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/176/95-вр#Text> (дата звернення: 26.11.2020).

6. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (Рим, 4 листопада 1950 р.). URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата звернення: 26.11.2020).

7. Кримінальний кодекс України : Кодекс України; Кодекс, Закон від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/conv#n2656> (дата звернення: 26.11.2020).

8. Кримінальний процесуальний Кодекс України від 13 квітн. 2012 р. № 4651-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 07.11.2020).

9. Митний кодекс України від 13.03.2012 р. № 4495-VI. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4495-17> (дата звернення: 26.11.2020).

10. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права: Прийнятий Генеральною Асамблеєю ООН 16 грудня 1966 року. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_043 (дата звернення: 26.11.2020).

11. Повітряний кодекс України : Кодекс України; Закон, Кодекс від 19.05.2011 № 3393-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3393-17> (дата звернення: 26.11.2020).

12. Податковий кодекс України: від 01.12.2010 р. № 2755-VI. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення: 26.11.2020).

13. Положення про дипломатичні представництва та консульські установи іноземних держав в Україні, затверджене Указом Президента України від 10.06.1993 року № 198/93. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/198/93> (дата звернення: 26.11.2020).

14. Порядок інформування центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги про випадки затримання, адміністративного арешту або застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою: затв. постановою Кабінету Міністрів України від 28 грудня 2011 року № 1363. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1363-2011-p#Text> (дата звернення: 26.11.2020).

15. Постановление Европейского Суда по правам человека по делу «Мюррей против Соединенного Королевства» (Murray v. the United Kingdom), жалоба 14310/88, 28.10.1994 г. URL: http://europeancourt.ru/uploads/ECHR_Murray_v_Royaume_Uni_28_10_1994.pdf (дата звернення: 26.11.2020).

16. Про безоплатну правову допомогу : Закон України від 02.06.2011. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3460-17> (дата звернення: 26.11.2020).

17. Про боротьбу з тероризмом : Закон України від 20 березня 2003 року № 638-IV (Дата оновлення: 03.07.2020). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/638-15#Text> (дата звернення: 14.11.2020).

18. Про вихід з Угоди про обмін інформацією у сфері боротьби зі злочинністю : Постанова Кабінету Міністрів України

від 04.02.2015 № 44. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/44-2015-п#Text> (дата звернення: 26.11.2020).

19. Про Військову службу правопорядку у Збройних Силах України : Закон України від 07.03.2002 № 3099-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3099-14> (дата звернення: 26.11.2020).

20. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень : Закон України від 22 листопада 2018 р. № 2617-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2617-19>

21. Про внесення змін до Закону України «Про боротьбу з тероризмом» щодо превентивного затримання у районі проведення антитерористичної операції осіб, причетних до терористичної діяльності, на строк понад 72 години : Закон України від 12 серпня 2014 року № 1630-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1630-18#Text> (дата звернення: 14.11.2020).

22. Про Державне бюро розслідувань : Закон України від 12.11.2015 № 794-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-19> (дата звернення: 26.11.2020).

23. Про державний кордон України : Закон України від 04.11.1991 р. № 1777-XII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1777-12> (дата звернення: 26.11.2020).

24. Про Державну кримінально-виконавчу службу України : Закон України від 23.06.2005 № 2713-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2713-15> (дата звернення: 26.11.2020).

25. Про державну охорону органів державної влади України та посадових осіб : Закон України від 04.03.1998 № 160/98-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/160/98-вр#Text> (дата звернення: 26.11.2020).

26. Про Державну прикордонну службу України : Закон України від 03.04.2003 р. № 2229-XII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/661-15> (дата звернення: 26.11.2020).

27. Про деякі питання залучення перекладачів (сурдоперекладачів) для забезпечення надання безоплатної вторинної правової допомоги : постанова КМУ від 24 черв. 2016 р. № 401.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/401-2016> (дата звернення: 26.11.2020).

28. Про дипломатичну службу : Закон України від 07.06.2018 № 2449-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2449-19> (дата звернення: 26.11.2020).

29. Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні : наказ МВС України від 07.07.2017 № 575. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0937-17> (дата звернення: 26.11.2020).

30. Про затвердження Інструкції з організації діяльності чергової служби органів (підрозділів) Національної поліції України : наказ МВС України від 23.05.2017 № 440. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0750-17> (дата звернення: 26.11.2020).

31. Про затвердження Інструкції про порядок використання правоохоронними органами України інформаційної системи Міжнародної організації кримінальної поліції – Інтерпол : наказ МВС України, Офісу Генерального прокурора, Національного антикорупційного бюро України, Служби безпеки України, Державного бюро розслідувань, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України від 17 серпня 2020 року № 613/380/93/228/414/510/2801/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0849-20> (дата звернення: 26.11.2020).

32. Про затвердження Інструкції про порядок здійснення міжнародного співробітництва з питань взаємної правової допомоги, видачі правопорушників (екстрадиції), передачі (прийняття) засуджених осіб, виконання вироків та інших питань міжнародного судового співробітництва у кримінальному провадженні під час судового провадження : Наказ Міністерства юстиції № 2599/5 від 19.08.2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0956-19#Text>

33. Про затвердження Інструкції про порядок превентивного затримання у районі проведення антитерористичної операції осіб, причетних до терористичної діяльності, та особливого режиму досудового розслідування в умовах воєнного,

надзвичайного стану або у районі проведення антитерористичної операції : наказ МВС України, Генеральної прокуратури України, Служби безпеки України від 26 серпня 2014 року № 872/88/537. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1038-14#Text> (дата звернення: 14.11.2020).

34. Про затвердження Порядку ведення Державною міграційною службою України Довідково-інформаційного реєстру перекладачів : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 11 бер. 2013 року № 228. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0801-13> (дата звернення: 26.11.2020).

35. Про затвердження Порядку дій уповноважених службових осіб органів Державної прикордонної служби України під час затримання осіб, підозрюваних у вчиненні злочину, без ухвали слідчого судді або суду : Наказ МВС України № 386 від 10.05.2018 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0834-18#Text>

36. Про Збройні Сили України : Закон України від 06.12.1991 № 1934-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1934-12> (дата звернення: 26.11.2020).

37. Про Національне антикорупційне бюро України : Закон України від 14.10.2014 р. № 1698-VII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1698-18> (дата звернення: 26.11.2020).

38. Про Національну гвардію України : Закон України від 13.03.2014 р. № 876-VII. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/876-18> (дата звернення: 26.11.2020).

39. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 26.11.2020).

40. Про організацію роботи органів прокуратури України у галузі міжнародного співробітництва : Наказ Генеральної прокуратури України № 223 від 18.09.2015 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0223900-15#Text>

41. Про попереднє ув'язнення : Закон України від 30 червня 1993 року № 3352-XII (Дата оновлення: 11.09.2020). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3352-12#Text> (дата звернення: 14.11.2020).

42. Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів

№ 2, 4, 7 та 11 до Конвенції : Закон України від 17.11.1997 р. № 475/97-ВР. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/475/97-вр#Text> (дата звернення: 26.11.2020).

43. Про Службу безпеки України : Закон України від 25.03.1992 р. № 2229-XII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2229-12/page> (дата звернення: 26.11.2020).

44. Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини : Закон України від 23.12.1997 № 776/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/776/97-вр#Text> (дата звернення: 26.11.2020).

45. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Броган та інші проти Сполученого Королівства» (Brogan and Others v. the United Kingdom), заяви 11209/84; 11234/84; 11266/84; 11386/85 // Джеремі Макбрайд Європейська конвенція з прав людини та кримінальний процес / Джеремі Макбрайд. – К. : «К.І.С.», 2010. – С. 53. 54 с.

46. Рішення Конституційного Суду України від 10.12.2003 № 19-рп/2003 у справі за конституційним поданням 47 народних депутатів України про офіційне тлумачення положень частини першої статті 105, частини першої статті 111 Конституції України (справа щодо недоторканності та імпідменту Президента України). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v019p710-03> (дата звернення: 26.11.2020).

47. Рішення Конституційного суду України від 17 березня 2020 року № 5-р/2020 у справі за конституційною скаргою Татькова В. І. щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень частини п'ятої статті 190, пункту 1 частини першої, частини третьої статті 309 КПК України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v005p710-20#Text> (дата звернення: 26.11.2020).

48. Справа ЄСПЛ: «Ничипорук і Йонкало проти України» 21.04.2011. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/974_683 (дата звернення: 26.11.2020).

49. Справа ЄСПЛ: «Доронін проти України», заява № 16505/02 URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/974_663 (дата звернення: 26.11.2020).

50. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 26.11.2020).

51. Постанова ККС ВС від 31.03.2020 у справі № 753/20985/17 (провадження № 51-248км19). URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/88570876> (дата звернення: 26.11.2020).

52. Порядок внесення коштів на спеціальний рахунок у разі застосування застави як запобіжного заходу, що затверджений: постанова КМУ від 11.01.2012 № 15. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/15-2012-п#Text> (дата звернення: 26.11.2020).

53. Постанова ККС ВС від 8 лютого 2018 року, у справі № 754/5978/16-к. URL: <https://verdictum.ligazakon.net/document/72243400> (дата звернення: 26.11.2020).

54. Постанова ККС ВС від 12 квітня 2018 р. у справі № 758/13581/15-к. URL: https://protocol.ua/ru/postanova_kks_vp_vid_12_04_2018_roku_u_spravi_758_13581_15_k/ (дата звернення: 26.11.2020).

55. Постанова ВС від 1 березня 2018 року у справі № 760/13866/15-к (провадження № 51-927км18). URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/72642008> (дата звернення: 26.11.2020).

56. Постанова ККС ВС від 30 липня 2019 року, у справі № 127/20981/17. URL: https://protocol.ua/ua/postanova_kks_vp_vid_30_07_2019_roku_u_spravi_127_20981_17 (дата звернення: 26.11.2020).

57. Про організацію діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України МВС України; Наказ МВС України від 06.07.2017 № 570. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0918-17#Text> (дата звернення: 26.11.2020).

58. Рішення ЄСПЛ у справі «Осипенка проти України» (Заява № 4634/04, 9 листопада 2010 р.). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_871#Text (дата звернення: 26.11.2020).

59. Ухвала Колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 16 лютого 2021 року в справі № 204/6541/16-к (провадження № 51-2172км19). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95533196> (дата звернення: 26.11.2020).

60. Ухвала ВС від 5 березня 2019 року у справі № 296/105/12-к (провадження № 51-2346км18). URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/80427423> (дата звернення: 26.11.2020).

61. Ухвала ВС від 28 лютого 2019 року у справі № 1309/3314/12 (провадження № 51-141км18). URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/80304968> (дата звернення: 26.11.2020).

62. Постанова Колегії суддів ККС ВС від 20 лютого 2019 року у справі № 703/5746/14-к (провадження № 51-703км18). URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/80235371>

63. Постанова ВС від 21 січня 2020 року у справі № 381/2316/17 (провадження № 51-2344км19). URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/87179214> (дата звернення: 26.11.2020).

64. Постанова ВС від 27 червня 2018 року у справі № 759/14909/15-к. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/75068755> (дата звернення: 26.11.2020).

65. Постанова ВС від 4 грудня 2019 року у справі № 752/13790/15-к (провадження № 51-5283км18). URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/86162498> (дата звернення: 26.11.2020).

66. Постанова ВС від 18 лютого 2020 року у справі № 756/2548/16-к (провадження № 51-9922км19). URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/88048326> (дата звернення: 26.11.2020).

67. Постанова ВС від 8 квітня 2020 року у справі № 447/1765/16-к (провадження № 51-4968км19). URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/88749363> (дата звернення: 26.11.2020).

68. Постанова ВС від 21.01.2020 у справі № 753/3689/15-к (провадження № 51-2036км19). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/87179247> (дата звернення: 26.11.2020).

69. Постанова ВС від 6 лютого 2018 року у справі № 752/11464/16-к (провадження № 51-355км17). URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/72150999> (дата звернення: 26.11.2020).

70. Постанова ВС від 13 грудня 2018 року у справі № 760/17411/17 (провадження № 51-6636км18). URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/78627281> (дата звернення: 26.11.2020).

71. Directive 2012/13/EU of the European Parliament and the Council of 22 May 2012 on the right to information in criminal proceedings. OJ L 142, 1.6.2012, P. 1–10.

72. Рішення ЄСПЛ *Mattocchia v. Italy* від 25.07.2000. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_004 (дата звернення: 26.11.2020).

73. Рішення ЄСПЛ *Airey v. Ireland* від 09.10.1979. URL: <https://hudoc.echr.coe.int> (дата звернення: 26.11.2020).

74. Рішення ЄСПЛ *Shamayev and Others v. Georgia and Russia*, від 12.04.05. URL: <https://hudoc.echr.coe.int> (дата звернення: 26.11.2020).

75. Рішення ЄСПЛ *Garcia Alva v. Germany* від 13.02.2001. URL: <https://hudoc.echr.coe.int> (дата звернення: 26.11.2020).

76. Рішення ЄСПЛ *Fox, Campbell and Hartley v. the UK* від 30.08.1990. URL: <https://hudoc.echr.coe.int> (дата звернення: 26.11.2020).

77. Рішення ЄСПЛ *Savenkova v. Russia* від 04.03.2010. URL: <https://hudoc.echr.coe.int> (дата звернення: 26.11.2020).

78. Рішення ЄСПЛ *Brozicek v. Italy* від 09.12.1989. URL: <https://hudoc.echr.coe.int> (дата звернення: 26.11.2020).

79. Directive 2010/64/EU of the European Parliament and the Council of 20 October 2010 on the right to interpretation and translation in criminal proceedings // OJ L 280, 26.10.2010, P. 1–7.

80. Рішення ЄСПЛ *Vaudelle v. France* від 30.01.2001. URL: <https://hudoc.echr.coe.int> (дата звернення: 26.11.2020).

81. Про затвердження Інструкції про порядок і розміри компенсації (відшкодування) витрат та виплати винагороди особам, що викликаються до органів досудового розслідування, прокуратури, суду або органів, у провадженні яких перебувають справи про адміністративні правопорушення, та виплати державним спеціалізованим установам судової експертизи за виконання їх працівниками функцій експертів і спеціалістів: постанова Кабінету Міністрів України від 1 лип. 1996 р. № 710. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/710-96> (дата звернення: 20.12.2020).

82. Про залучення перекладачів у кримінальному провадженні : рішення РСУ від 09 червн. 2016 р. № 48.

URL: <http://www.rsu.gov.ua/ua/events/risenna-rsu-no-48-vid-09062016-pro-zalucenna-perekladaciv-u-kriminalnomu-provadženni> (дата звернення: 20.11.2020).

83. Про затвердження Порядку ведення Державною міграційною службою України Довідково-інформаційного реєстру перекладачів : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 11 бер. 2013 року № 228. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0801-13> (дата звернення: 20.11.2020).

84. Мінімальні стандартні правила поводження з в'язнями, ухвалені Генеральною Асамблеєю ООН 30 серпня 1955 р. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_212 (дата звернення: 10.09.2020).

85. Рада Європи, Європейський комітет з питань запобігання катуванням чинелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню (КЗК). Розвиток стандартів КЗК щодо тримання під вартою співробітниками правоохоронних органів : Витяг з Дванадцятої Загальної доповіді, опубліковано 2002 року. URL: <https://rm.coe.int/16806cd1ec> (дата звернення: 20.11.2020).

86. Європейська соціальна хартія : Хартія Ради Європи від 18.10.1961. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_300/print1518091139482732 (дата звернення: 20.11.2020).

87. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. (з наст. змінами і доповненнями). Відомості Верховної Ради України, 2003. № 40–44. Ст. 356. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 20.11.2020).

88. Основи законодавства України про охорону здоров'я : Закон України від 19 листопада 1992 р. № 2801. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2801-12> (дата звернення: 20.11.2020).

89. Про затвердження Правил внутрішнього розпорядку в ізоляторах тимчасового тримання органів внутрішніх справ України, затверджені наказом МВС України від 12.02.2008, № 638. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0137-09#Text> (дата звернення: 20.11.2020).

90. Наказ Міністерства охорони здоров'я України, Міністерства юстиції України, Міністерства внутрішніх справ України від 22.10.2012 р. № 821/937/1549/5/156 «Про затвердження порядку взаємодії закладів охорони здоров'я, органів внутрішніх справ,

слідчих ізоляторів і виправних центрів щодо забезпечення безперервності лікування препаратами замісної підтримувальної терапії»). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1868-12#Text> (дата звернення: 20.11.2020).

Спеціальна література

1. Аналітичний звіт за результатами дослідження «Оцінка ефективності функціонування інституту службових осіб, відповідальних за перебування затриманих, як механізму попередження неналежного поведження в діяльності поліції». Рада Європи. 2017. URL: <http://espl.com.ua> (дата звернення: 26.11.2020).

2. Белоусов Ю., Венгер В., Орлеан А., Крапивін Є., Шапутько С., Яворська В. Резюме та інфографіка дослідження «Роль слідчого судді у кримінальному провадженні». Київ, 2020. URL: https://www.irf.ua/wp-content/uploads/2020/06/infograf_ukr.pdf?fbclid=IwAR3koe7XC2ea99hFrVPG5hrKxU7Z33kCwf8_gb-4xHlOcl7luBXh0_JG0T4 (дата звернення: 26.11.2020).

3. Гаркуша А. Г. Проблемні аспекти затримання особи в порядку 298-2 КПК України. Всеукраїнський науково-практичний семінар «Протидія економічній злочинності: теоретичний, методичний та практичний аспекти» 4 грудня 2020 р. ДДУВС м. Дніпро. С. 45–49.

4. Гаркуша А. Г., Солдатенко О. А. Безоплатна вторинна правова допомога, як спосіб реалізації конституційного права людини в рамках кримінального процесу. Науковий вісник ДДУВС. 2020 № 2. С. 48–56.

5. Гаркуша А. Г., Шишкіна К. О. Аналіз зарубіжного досвіду щодо закріплення процесуального становища дізнавача та здійснення ним досудового розслідування кримінальних проступків : матеріали регіонального круглого столу «Актуальні проблеми діяльності органів досудового розслідування» (25 лютого 2021 року ДДУВС м. Дніпро).

6. Гора А. В. Маніпуляції з перекладом в кримінальному процесі. URL: https://protocol.ua/ua/manipulyatsii_z_perekladom_v_kriminalnomu_protsesi_analiz_praktiki_espl_ta_natsionalnih_sudiv

vid_partnera_yuridichnoi_kompanii_ksg_partners_gori_a_v/ (дата звернення: 20.11.2020).

7. Деніс Ненов. Екстрадиція та міжнародний розшук: як це працює? URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/kriminalne-pravo-ta-proces/ekstraditsiya-ta-mizhнародniy-rozshuk-yak-ce-pracyue.html>

8. Досудове розслідування кримінальних проступків [Текст] : метод. рек. / [С. С. Чернявський, М. С. Цуцкірідзе, Р. М. Дударець та ін.]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2019. 160 с.

9. Інтернет сайт Української фундації правової допомоги. URL: <https://ulaf.org.ua/ram-yatka-zatrimanomu/> (дата звернення: 26.11.2020).

10. Кримінальний процес : підруч. / Бойко О. П., Гаркуша А. Г., Захарко А. В., Литвинов В. В., Рогальська В. В., Сербін М. М., Солдатенко О. А., Федченко В. М., Черняк Н. П. / кер. авт. кол. д-р юрид. наук, доц. О. Ф. Кобзар. У 2-х ч. Ч. 1. Досудове провадження Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ ; Ліра ЛТД, 2017. 337 с.

11. Лобойко Л. М. Кримінальний процес : підручник / Л. М. Лобойко. – К. : Істина, 2014. – С. 432. 667 с.

12. Міжнародне співробітництво у сфері кримінального провадження за законодавством України та Республіки Молдова : навчальний посібник / [В. С. Березняк, Н. В. Павлова, Н. К. Паустовська, В. М. Федченко, Л. А. Філяніна]. Київ : Алерта, 2020. 310 с.

13. Мінімальні стандарти належного поведіння: аналіз національного та міжнародного досвіду : практичний посібник. Ю. Л. Белоусов, М. М. Гнатівський, В. О. Гацелюк, А. Л. Федорова; за заг. ред. Ю. Л. Белоусова. К. : Ваіте, 2013. 170 с.

14. Питання екстрадиції в Україні. URL: <https://prikhodko.com.ua/ua/pitannya-ekstraditsiyi-v-ukrayini/>

15. Право на інформацію в кримінальному процесі: Порадник для адвокатів щодо здійснення захисту, гарантованого державою. Правова Ініціатива Відкритого Суспільства. URL: http://ulaf.org.ua/wp-content/uploads/2013/12/BPD_poradnyk_2.pdf (дата звернення: 26.11.2020).

16. Проблеми затримання та взяття під варту на досудовому провадженні по кримінальній справі / В. І. Борисов, Н. В. Глинська,

В. С. Зеленецький, О. Г. Шило. – Х. : Східно-регіональний центр гуманітарно-освітніх ініціатив, 2005. – С. 9. 352 с.

17. Рогальська В. В. Регламентація та реалізація права на переклад в контексті забезпечення справедливого судочинства. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2019. № 2. С. 150–157.

18. Рогальська В. В. Застосування практики Європейського суду з прав людини слідчим суддею місцевого загального суду під час здійснення судового контролю : монографія / І. С. Шаповалова, В. В. Рогальська. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2020. 274 с.

19. Рогальська В. В. Затримання осіб, які підозрюються у вчиненні злочинів, пов'язаних з наркозлочинністю: окремі аспекти. Актуальні проблеми досудового розслідування злочинів, пов'язаних з наркозлочинністю та торгівлею людьми : матер. Міжнар. наук-практ. конф. (25 квітн. 2019 р., м. Одеса). Одеса, ОДУВС, 2019. С. 103–108.

20. Рогальська В. В. Затримання уповноваженою службовою особою без ухвали слідчого судді: процесуальні аспекти. Порівняльно-аналітичне право-електронне наукове фахове видання юридичного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет». 2017. № 2. С. 198–201.

21. Рогальська В. В. Здійснення інформування зрозумілою, простою та доступною мовою в контексті забезпечення справедливого судочинства // Актуальні питання кримінального права та процесу : матеріали V Всеукр. наук-практ. конф. (м. Кривий Ріг, 14 червня 2019 року). Ред. кол.: О. О. Волобуєва, Т. О. Лоскутов, А. С. Політова. Кривий Ріг : Поліграфічна компанія «Геліос-Принт», 2019. С. 73–76. 152 с.

22. Рогальська В. В. Інформування про права осіб, щодо яких здійснюється кримінальне переслідування, в контексті забезпечення справедливого судочинства: окремі аспекти. Кримінальна юстиція під час підготовки майбутніх суддів, прокурорів та слідчих в контексті європейських стандартів : збірник матеріалів першої міжнародної конференції. Львів, 2020. С. 223–229. 281 с.

23. Рогальська В. В. Окремі аспекти реалізації права на переклад в контексті забезпечення справедливого судочинства. Використання сучасних досягнень криміналістики у боротьбі

зі злочинністю : матеріали XVI Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Кривий Ріг, 12 квітня 2019 року). Кривий Ріг : Поліграфічна компанія «Геліос-Принт», 2019. С. 112–116.

24. Рогальська В. В. Право на переклад в контексті забезпечення справедливого судочинства: проблемні питання реалізації // Актуальні проблеми діяльності органів досудового розслідування : матер. Всеукр. науково-практична конференції (м. Дніпро, 07 червня 2019 р.). Дніпро, ДДУВС. 2019. С. 161–164.

25. Рогальська В. В. Проактивна позиція сторони обвинувачення щодо роз'яснення прав як одна з необхідних вимог забезпечення справедливого судочинства // Актуальні питання забезпечення публічного порядку та безпеки в сучасних умовах: вітчизняний та міжнародний досвід : матеріали II Міжнар. наук-практ. конф. (м. Дніпро, 25 жовтня 2019 року). Дніпро : ДДУВС, 2019. С. 200–204.

26. Рогальська В. В. Процесуальні вимоги інформування осіб, щодо яких здійснюється кримінальне переслідування, про їх права, в контексті забезпечення справедливого судочинства. *Visegrad Journal on Human Rights*, 2019. № 6. С. 150–156.

27. Рогальська В. В. Регламентація та реалізація права на інформування осіб щодо яких здійснюється кримінальне переслідування в контексті забезпечення справедливого судочинства: окремі аспекти. Прикарпатський юридичний вісник. 2018. Випуск 2. Том 3. С. 123–127.

28. Рогальська В. В. Розшук особи: регламентація, види та процесуальний порядок оголошення. Гласність та таємниця у кримінальному процесі : матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Дніпро, 31 травня 2017 року). Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017. С. 87–89.

29. Рогальська В. В., Пархоменко О. А. Процесуальний порядок застосування запобіжних заходів у вигляді затримання та тримання під вартою : методичні рекомендації. Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2014. 43 с.

30. Рогальська В. В., Солдатенко О. А., Лазарева Д. В., Черняк Н. П., Черненко А. П. Затримання особи без ухвали слідчого судді працівниками національної поліції : методичні рекомендації. Дніпро : ДДУВС, 2018. 61 с.

31. Романюк А. Дізнання як форма досудового слідства щодо кримінальних проступків: суть і проблеми правозастосування. Адвокатське об'єднання «Вдовичен та партнери»: *офіційний веб-сайт*. URL: <https://ov-partners.com/diznannya-yak-forma-dosudovogo-slidstva-shhodo-kryminalnyh-prostupkiv-sut-i-problemy-pravozastosuvannya/>

32. Сироткіна А. О. Превентивне затримання неповнолітнього. Право і суспільство. № 4, ч. 2 / 2018. С. 264–268.

33. Спокен Т., Аттінгер М. Процесуальні права в кримінальному судочинстві: рівень забезпечення гарантій в Європейському Союзі. URL: <http://arno.unimaas.nl/show.cgi?fid=3891> (дата звернення: 20.11.2020).

34. Трехсель С. Стаття 5 Європейської конвенції з прав людини / Стефан Трехсель // Європейська конвенція з прав людини: основні положення, практика застосування, український контекст / За ред. О. Л. Жуковської. – К. : ЗАТ «ВІПОЛ», 2004. – С. 123. 162 с.

35. Усенко І., Ромінський Є. Превентивне затримання v.2.0 Недомислення чи рецидив репресивної ментальності? Закон і бізнес. 06.05.2014. URL: https://zib.com.ua/ua/print/83968-preventivne_zatrimannya_v20_nedomislennya_chi_recidiv_repres.html (дата звернення: 14.11.2020).

36. Фаринник В., Мірковець Д. Затримання особи в новому Кримінальному процесуальному кодексі України: окремі питання відповідності міжнародним стандартам і практиці Європейського суду з прав людини. Підприємництво, господарство і право. 6 / 2017. С. 192–196.

37. Шнипко О. А. Кримінально-правове дослідження злочину «завідомо незаконні затримання, привід, домашній арешт або тримання під вартою» (ст. 371 КК України) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 «Кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право». Київ : ВНЗ «Національна академія управління», 2017. 282 с.

38. Стандарти досудового розслідування / Белоусов Ю., Венгер В., Грига Р., Гюльмагомедов Д., Деркач С., Козлієва З., Крапівін Є., Орлеан А., Пархоменко П., Петраковський В., Пірогова О., Семак І., Яворська В.; Міжнародний фонд «Відродження». – К., 2020. – 372 с.

ДОДАТКИ

Додаток № 1

ПЕРЕЛІК ОКРЕМИХ РІШЕНЬ ЄСПЛ ПРОТИ УКРАЇНИ В ЯКИХ КОНСТАТОВАНО ПОРУШЕННЯ ПРАВ ЗАТРИМАНИХ ОСІБ, ЩО ГАРАНТУЮТЬСЯ ЄКПЛ¹

1. **«Ус проти України»:** ЄСПЛ визнав первинне, незадокументоване затримання Заявника, під час якого він як свідок дав зізнавальні показання, що стали підставою для обвинувачення, незаконним (ст. 5 Конвенції, заява № 41467/11, від 09.01.2020).

2. **«Мазур проти України»:** Незадокументоване затримання, поява тілесних ушкоджень та зізнавальні покази у сукупності можуть свідчити про порушення статей 3 та 6 Конвенції (заява № 59550/11, від 31 жовтня 2019 р.).

3. **«Горковлюк та Кагановський проти України»:** ЄСПЛ констатував неефективність розслідування жорстокого поводження щодо Заявниці під час незаконного затримання (ст.ст. 3, 6 Конвенції, ст. 1 Першого протоколу, заява № 49785/06, від 04.10.2018).

4. **«Бекетов проти України»:** Факт огляду особи лікарем та призначення лікування ще не означає, що надана особі медична допомога була адекватною (ст. 3, ст. 13 Конвенції, заява № 44436/09, від 19.02.2019 р.).

5. **«Іванко проти України»:** Медичні огляди осіб, які перебувають під вартою, є важливою гарантією захисту від жорстокого поводження (ст. 3 Конвенції, заява № 46850/13, від 05.03.2020).

6. **«Гукович проти України»:** Національне законодавство, яке дає змогу позбавляти особу свободи, повинне бути доступним, чітким та передбачуваним (ст. 5 Конвенції, заява № 2204/07, від 20.10.2016 р.).

7. **«Грубник проти України»:** Затримання без дозволу суду: підстава «безпосередньо після» злочину не може вимірюватися тижнями (ст. 5 Конвенції, заява № 58444/15 від 17.09.2020).

¹ Всі рішення, що наведені у переліку, розміщено на електронному ресурсі: <http://hudoc.echr.coe.int/>

8. **«Савін проти України»:** Адміністративне затримання заявника використовувалось з метою підтвердження підозри щодо його причетності до вчинення злочину, і, відповідно, заявнику не було забезпечено його процесуальні права як підозрюваного. Крім того, зважаючи на те, що у подальшому протокол адміністративного затримання заявника був визнаний таким, що містить завідомо неправдиві відомості, заявник фактично був затриманий без відповідної підстави (ст. 5 Конвенції, заява № 34725/08 від 16.02.2012).

9. **«Смолик проти України»:** Нероз'яснення особі при затриманні її процесуальних прав та нескладання протоколу про затримання (ст. 5 Конвенції, заява № 11778/05 від 19.01.2012).

10. **«Макаренко проти України»:** Позбавлення заявника свободи протягом 3 год 20 хв без належного документування (протоколу затримання) та без рішення суду. При цьому, підстави для затримання заявника були відсутні, оскільки таке затримання через півтора року з дня події злочину не може вважатись нагальною необхідністю, як, наприклад, затримання на місці вчинення злочину (ст. 5 Конвенції, заява № 622/11, від 30.01.2018).

11. **«Белей проти України»:** Незаконне позбавлення заявника свободи з огляду на незадокументоване тримання його під вартою у відділку міліції більше однієї доби (ст. 5 Конвенції, заява № 34199/09 від 20.06.2019).

12. **«Квашко проти України»:** Адміністративний арешт заявника з метою його допиту в кримінальній справі – є свавільним позбавленням свободи (ст. 5 Конвенції, заява № 40939/05 від 26.09.2014).

13. **«Доронін проти України»:** Застосування адміністративного затримання для забезпечення доступності особи для подальшого кримінального провадження становить свавільне позбавлення свободи (ст. 5 Конвенції, заява № 16505/02 від 19.02.2009).

14. **«Нечипорук та Йонкало проти України»:** Застосування адміністративного затримання для забезпечення доступності особи для подальшого кримінального провадження становить свавільне позбавлення свободи (ст. 5 Конвенції, заява № 42310/04 від 21.04.2011).

15. **«Акопян проти України»:** Вимога щодо затримання відповідно до «процедури, встановленої законом» вимагає наявності

в національному законодавстві «справедливих та належних процедур» і відповідного правового захисту від свавільного позбавлення свободи (ст. 5 Конвенції, заява № 12317/06 від 05.06.2014 р.).

16. **«Яременко проти України»:** Право на захист особи порушувалось, шляхом вимоги відмовитись від юридичної допомоги та штучним заниженням кваліфікації злочину, при якій участь захисника не буде обов'язковою (ст. 6 Конвенції, заява № 32092/02 від 12.06.2008).

17. **«Новік проти України»:** Суд пов'язав затримання особи із принципом правової визначеності, вказавши на необхідності забезпечення якості закону, у тому випадку, коли закон передбачає можливість позбавлення свободи, то такий закон повинен бути доступним, чітко сформульованим і передбачуваним з метою унеможливлення будь-якого свавілля (ст. 5 Конвенції, заява № 48068/06 від 18.12.2008).

18. **«Корбан проти України»:** Суд встановив, що у працівників органу досудового розслідування не було законних підстав затримувати заявника в порядку ст. 208 КПК (без ухвали слідчого судді), так як події, у зв'язку з якими він був затриманий мали місце понад рік тому, а отже це не може вважатись затриманням «безпосередньо після вчинення злочину» (ст. 5 Конвенції, заява № 26744/16 від 04.07.2019).

19. **«Кабулов проти України»:** Суд встановив будь-яка затримана особа повинна бути повідомлена простою, доступною мовою, яку вона розуміє, про основні правові та фактичні підстави її затримання, щоб бути в змозі оскаржити до суду його законність. Ця інформація повинна бути доведена до особи «негайно», в цілому, вона не повинна надаватись саме працівником міліції, що здійснює затримання, та саме у момент затримання. Ця інформація повинна надаватись затриманим особам в адекватний спосіб з тим, щоб особа знала причини позбавлення її свободи (ст. 5 Конвенції, заява № 41015/04 від 19.11.2009).

20. **«Ливада проти України»:** Застосування адміністративного затримання для забезпечення доступності особи для подальшого кримінального провадження становить свавільне позбавлення свободи (ст. 5 Конвенції, заява № 21262/06, від 26.06.20214).

**ДОБІРКА ОКРЕМИХ ПРАВОВИХ ПОЗИЦІЙ
ВЕРХОВНОГО СУДУ ЩОДО ЗАСТОСУВАННЯ НОРМ
КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА
ПІД ЧАС ЗАТРИМАННЯ ОСІБ**

Відсутність складеного протоколу затримання під час здійснення законного затримання в порядку ст. 207 КПК, особами які не є уповноваженими службовими особами не є порушенням КПК.

Таку правову позицію ВС виклав у постанові від 31.03.2020, у справі № 753/20985/17, в якій було зазначено наступне: «Не можна визнати прийнятними й твердження в касаційній скарзі про те, що 21 вересня 2017 року при огляді місця події від 21 вересня 2017 року не було залучено законного представника неповнолітнього ОСОБА_1, а також про порушення вимог ст. 208 вказаного Кодексу. За приписами ч. 3 ст. 207 КПК кожен, хто не є службовою уповноваженою особою (особою, якій законом надано право здійснювати затримання) і затримав відповідну особу в порядку, передбаченому ч. 2 цієї статті, зобов'язаний негайно доставити її до уповноваженої службової особи або негайно повідомити таку особу про затримання та місцезнаходження особи, яка підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення. У цій справі суд установив, що після зупинення засудженого та виявлення у нього непроплаченого товару, охоронці магазину (котрі за законом не є уповноваженими службовими особами) сповістили матір ОСОБА_1, а також на виконання приписів ст. 207 КПК негайно повідомили працівникам поліції про наведені обставини та місцезнаходження неповнолітнього. Надалі слідчий, керуючись ст. 223 зазначеного Кодексу, у присутності понятих, за участю бабусі та матері ОСОБА_1 провів огляд місця події, а за його результатами склав відповідний протокол. При цьому матір засудженого ОСОБА_2 не вважала порушеними права її сина та у числі інших учасників слідчої дії підписала згаданий процесуальний документ без жодних зауважень. Потім неповнолітній ОСОБА_1 пішов додому. З урахуванням викладеного він не був затриманою

особою в розумінні ст. 209 КПК. Звідси, й відсутні підстави для оформлення протоколу про затримання»¹.

Термін «уповноважена службова особа» охоплює інших осіб, яким відповідно до закону надані повноваження проводити затримання, але які не є «слідчим», «прокурором» або «дізнавачем».

Колегія суддів Першої судової палати Касаційного кримінального Верховного суду в своїй ухвалі від 16 лютого 2021 року в справі № 204/6541/16-к (провадження № 51-2172км19) дійшла висновку, що зазначений термін включає поліцейських патрульної або іншої служби поліції, яким таких повноважень надано статтею 37 Закону «Про Національну поліцію», військовослужбовців Служби правопорядку, уповноважених на затримання Законом «Про Військову службу правопорядку у Збройних Силах України», службових осіб органів Державної прикордонної служби України тощо².

Затримання особи та особистий обшук затриманої особи до внесення відомостей до ЄРДР не є порушенням норм кримінального процесуального законодавства.

Так ВС в своїй ухвалі від 16 лютого 2021 року у справі № 204/6541/16-к (провадження № 51-2172км19) зазначив «що затримання і особистий обшук затриманої особи може відбуватися до внесення відомостей у ЄРДР... адже затримання без дозволу суду є непередбачуваною подією, тому вимога до органу правопорядку внести відомості до ЄРДР до такої події є нереалістичною... Особистий обшук затриманої особи є необхідним, крім фіксації доказів правопорушення, також для забезпечення безпеки як осіб, що затримують, так і інших осіб, включаючи саму затриману особу. Тому проведення особистого обшуку не може відкладатися до внесення відомостей до ЄРДР... Внесення чи невнесення відомостей до ЄРДР на час затримання та особистого обшуку особи не може бути умовою законності затримання і, відповідно, фактором, який визначає допустимість доказів, отриманих під час такого обшуку»³.

¹ <http://reyestr.court.gov.ua/Review/88570876>

² <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95533196>

³ <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95533196>

Умисні дії поліцейських щодо надання завідомо невірної правової оцінки вчиненого правопорушення та здійснення в подальшому адміністративного затримання особи замість кримінального процесуального є незаконними. Оскільки адміністративне затримання особи може бути використано для забезпечення її перебування під вартою як підозрюваного у кримінальному провадженні, то суд має надати оцінку допустимості доказів, здобутих під час адміністративного затримання, та забезпеченню реалізації затриманим його процесуальних прав.

Таку позицію ВС висловив в ухвалі від 5 березня 2019 року у справі № 296/105/12-к (провадження № 51-2346км18), в якій зокрема було зазначено, що «Вироком суду першої інстанції ОСОБА_1 визнано винуватим та засуджено за ч. 2 ст. 27, п.п. 11, 6, 13 ч. 2 ст. 115 КК, а ОСОБА_5 та ОСОБА_2 засуджено за ч. 3 ст. 27, п. 11 ч. 2 ст. 115 КК. Ухвалою апеляційного суду вирок суду першої інстанції змінено в частині кваліфікації дій ОСОБА_1. 42 Практика ККС у складі ВС Огляд судової практики ККС ВС. У касаційній скарзі засуджений ОСОБА_1 посилається на застосування щодо нього фізичного та психічного насильства з боку працівників правоохоронних органів. ВС скасував ухвалу апеляційного суду та призначив новий розгляд в суді апеляційної інстанції. ВС констатував, що суд апеляційної інстанції належним чином не перевіряв доводи апеляційних скарг обвинуваченого та його захисника, не навів на їх спростування обґрунтованих мотивів, зокрема в частині застосування до засудженого адміністративного затримання. Зокрема, апеляційним судом не було перевірено, що адміністративне затримання могло відбутися фактично для забезпечення можливості допиту ОСОБА_1 в якості підозрюваного у кримінальній справі, що може становити свавільне позбавлення волі і, в такому випадку, може свідчити про порушення п. 1 ст. 5 Конвенції. Про аналогічні обставини зазначено в рішеннях ЄСПЛ у справах «Нечипорук і Йонкало проти України», «Квашко проти України» та «Рудніченко проти України». Так, згідно з постановою про закриття кримінального провадження від 27 травня 2013 року слідчого прокуратури міста Житомира, що міститься у матеріалах справи, 27 квітня 2011 року ОСОБА_1 було затримано працівниками СКР Корольовського РВ за скоєння правопорушень,

передбачених статтями 173, 185 КУпАП, визнано винним у скоєнні цих правопорушень та призначено йому покарання у виді 10 діб адміністративного арешту. Цього ж дня ОСОБА_1 поміщено до спецприймальника при УМВС України в Житомирській області, а 29 квітня 2011 року ОСОБА_1 був затриманий у порядку ст. 115 КПК. Проаналізувавши вищенаведене та співставивши це з доводами, викладеними у касаційній скарзі та доповненнях до неї засудженого до довічного позбавлення волі ОСОБА_1, Суд приходить до висновку, що апеляційним судом не було перевірено обставини адміністративного затримання ОСОБА_1 та проведення у цей час з ним будь-яких слідчих дій. Також зі змісту ухвали апеляційного суду вбачається, що апеляційним судом не було надано оцінки допустимості доказів, які були здобуті під час адміністративного затримання, не перевірено той факт, що затримання ОСОБА_1 могло бути використано для забезпечення перебування його під вартою, як підозрюваного у кримінальній справі, а також чи забезпечувався він при цьому процесуальними правами. Крім того, ЄСПЛ у своїй практиці неодноразово звертав увагу на неприпустимість адміністративного арешту заявника, як засобу перебування підозрюваного у кримінальній справі в розпорядженні слідчих органів. Отже, проаналізувавши вищенаведене, вивчивши доводи касаційної скарги та доповнення, Суд дійшов висновку, що апеляційний суд формально розглянув справу щодо ОСОБА_1, чим порушив гарантоване право на об'єктивний, неупереджений розгляд справи в апеляційному суді. Крім того, апеляційний суд 43 Практика ККС у складі ВС. Огляд судової практики ККС ВС не надав належну оцінку факту адміністративного затримання ОСОБА_1 під час досудового розслідування цієї кримінальної справи. Вказані порушення вимог КПК на підставі ч. 1 ст. 377 КПК 1960 року слід визнати істотними і такими, що перешкодили суду повно і всебічно розглянути справу та постановити законне, обґрунтоване та справедливе рішення»¹. Аналогічну позицію Верховний Суд висловив також в ухвалі від 28 лютого 2019 року у справі № 1309/3314/12 (провадження № 51-141км18)².

¹ <http://reyestr.court.gov.ua/Review/80427423>

² <http://reyestr.court.gov.ua/Review/80304968>

Відсутність передбачених в КПК України підстав для затримання особи є однією з ознак вчинення незаконного затримання.

До такого висновку дійшов ВС у постанові колегії суддів ККС від 20 лютого 2019 року у справі № 703/5746/14-к (провадження № 51-703км18), якій зазначено «що згідно зі ст. 208 КПК України уповноважена службова особа має право без ухвали слідчого судді, суду затримати особу, підозрювану у вчиненні злочину, за який передбачене покарання у виді позбавлення волі, лише у випадках: якщо цю особу застали під час вчинення злочину або замаху на його вчинення; якщо безпосередньо після вчинення злочину очевидець, у тому числі потерпілий, або сукупність очевидних ознак на тілі, одязі чи місці події вказують на те, що саме ця особа щойно вчинила злочин; якщо є обґрунтовані підстави вважати, що можлива втеча з метою ухилення від кримінальної відповідальності особи, підозрюваної у вчиненні тяжкого чи особливо тяжкого корупційного злочину, віднесеного законом до підслідності Національного антикорупційного бюро України. У свою чергу, відсутність передбачених КПК України підстав для затримання особи є однією з ознак вчинення незаконного затримання. Як правильно встановив місцевий суд, начальник відділення слідчого відділу вчинив дії, які призвели до завідомо незаконного затримання особи: в порядку ст. 40 КПК України надав доручення оперативному підрозділу УБОЗ про встановлення місця знаходження особи, доставлення її до службового приміщення УМВС України в одній з областей. При цьому жодних даних, передбачених ст. 208 КПК України, для затримання особи не було. З урахуванням займаної правоохоронцем посади, яка передбачала наявність відповідної освіти та досвіду роботи, немає підстав вважати, що, даючи зазначене доручення, а згодом складаючи протокол про затримання особи, начальник відділення не усвідомлював протиправності своїх дій, не передбачав настання суспільно небезпечних наслідків у виді незаконного затримання особи, та що ці дії не були спрямовані на досягнення саме такого результату. Адже згідно зі ст. 209 КПК України з моменту, коли особа силою чи через підкорення наказу змушена залишатися поряд з уповноваженою службовою особою чи в приміщенні, визначеному уповноваженою службовою особою, вона є затриманою.

Даючи доручення про доставку особи до службового приміщення, начальник відділення не міг не усвідомлювати, що воно може бути виконане тільки в один із способів, зазначених у згаданій нормі закону, що фактично і відбулося згодом. Пізніше на підтвердження цього незаконного затримання правоохоронець склав протокол за відсутності жодної з підстав, передбачених ст. 208 КПК України. Отже, наведене свідчить про правильність кваліфікації дій засудженого за ч. 1 ст. 371 КК України. Водночас ВС погодився, що доводи прокурора та захисника про наявність підстав для звільнення особи від покарання у зв'язку із закінченням строків давності є слушними. ВС змінив вирок місцевого та ухвалу апеляційного судів, звільнивши особу від покарання у зв'язку із закінченням строків давності. У решті зазначені судові рішення були залишені без зміни»¹.

Фактичне здійснення особистого обшуку під виглядом огляду місця події та складання в подальшому протоколу огляду місця події замість протоколу обшуку становить істотне порушення прав людини і основоположних свобод, що має наслідком недопустимість отриманих доказів.

Таку позицію ВС висловив у постанові від 21 січня 2020 року у справі № 381/2316/17 (провадження № 51-2344км19), де зазначено «Вироком місцевого суду ОСОБА_1 виправдано у вчиненні злочину, передбаченого ч. 2 ст. 309 КК, за недоведеністю наявності в його діях складу кримінального правопорушення. Ухвалою апеляційного суду зазначений вирок залишено без змін. У касаційній скарзі прокурора ставиться питання про безпідставність виправдання ОСОБА_1, у тому числі, у зв'язку із визнанням недопустимими протоколу огляду місця події та похідних від нього доказів. ВС залишив оскаржувані судові рішення без змін. Суд першої інстанції встановив, що слідчий у присутності понятих ОСОБА_5 та ОСОБА_4 у приміщенні службового кабінету відділення поліції на станції «Фастів» провів огляд місця події, у ході якого під час поверхневого огляду ОСОБА_1 у нього у присутності двох понятих було виявлено згорток із фольги, в якому змістився поліетиленовий пакетик із порошкоподібною речовиною

¹ <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/80235371>

білого кольору, ззовні схожою на амфетамін. Як пояснив ОСОБА_1, цей згорток він знайшов у смт Борова біля залізничної платформи та зберігав для власного вживання без мети збуту. Суд проаналізував у вирокі вимоги ч. 1 ст. 237 КПК, за змістом якої огляд місцевості, приміщення, речей та документів проводиться з метою виявлення та фіксації відомостей щодо обставин вчинення кримінального правопорушення. Проведення огляду особи положеннями цієї статті не передбачено. Відповідно до ст. 209 КПК особа є затриманою з моменту, коли вона силою або через підкорення наказу змушена залишатися поряд із уповноваженою службовою особою чи в приміщенні, визначеному уповноваженою службовою особою. Згідно з вимогами частин 1, 3, 4 ст. 208 КПК уповноважена особа має право затримати особу, підозрювану у вчиненні злочину, якщо цю особу застали на місці вчинення злочину, та може здійснити обшук затриманої особи з дотриманням правил, передбачених ч. 7 ст. 223 і ст. 236 КПК. Уповноважена службова особа, що здійснила затримання особи, повинна негайно повідомити затриманому зрозумілою для нього мовою підстави затримання та у вчиненні якого злочину він підозрюється, а також роз'яснити право мати захисника, отримувати медичну допомогу, давати пояснення, показання або не говорити нічого з приводу підозри проти нього, негайно повідомити інших осіб про його затримання і місце перебування відповідно до положень ст. 213 КПК, вимагати перевірку обґрунтованості затримання та інші процесуальні права, передбачені КПК. Згідно зі ст. 86 КПК доказ визнається допустимим, якщо він отриманий у порядку, встановленому цим Кодексом. Недопустимий доказ не може бути використаний при прийнятті процесуальних рішень, на нього не може посилатися суд при ухваленні судового рішення. У пунктах 3, 4 ч. 2 ст. 87 КПК передбачено, що суд зобов'язаний визнати істотними порушеннями прав людини і основоположних свобод, зокрема, порушення права особи на захист та отримання показань чи пояснень від особи, яка не була повідомлена про своє право відмовитися від давання показань та не відповідати на запитання, або їх отримання з порушенням цього права. Таким чином, суд першої інстанції з'ясував, що слідчий під виглядом проведення огляду місця події фактично здійснив особистий обшук ОСОБА_1, під час якого в нього було вилучено речовину білого

кольору, ззовні схожу на амфетамін, чим порушив вимоги процесуального закону, якими не передбачено можливості проведення такої слідчої дії до внесення до ЄРДР відомостей про скоєне кримінальне правопорушення. Крім того, суд першої інстанції врахував показання обвинуваченого ОСОБА_1, який у судовому засіданні пояснив, що працівники поліції після того, як він показав їм знайдений згорток, одягли на нього кайданки, посадили до автомобіля та повезли до лінійного відділу поліції на станції «Фастів», де завели його до кабінету слідчого. Упродовж усього часу ОСОБА_1 залишався поруч з працівниками поліції спочатку в автомобілі, а потім у кабінеті слідчого і не міг вільно пересуватись. При цьому суд установив, що затримання ОСОБА_1 у порядку ст. 208 КПК не проводилося, протокол його затримання не складався, процесуальні права не роз'яснювалися, а отже фактичний обшук був проведений з грубим порушенням вимог кримінального процесуального закону. За таких обставин суд першої інстанції дійшов обґрунтованого висновку про те, що протокол огляду місця події, в якому відображено вилучення у ОСОБА_1 порошкоподібної речовини білого кольору, здобуто з істотним порушенням вимог кримінального процесуального закону, встановлених нормами статей 208 і 214 КПК, у зв'язку з чим такий доказ належить визнати недопустимим»¹. Аналогічну позицію Верховний Суд висловив також у постановках: *від 27 червня 2018 року у справі № 759/14909/15-к²*; *від 1 березня 2018 р. у справі № 760/13866/15-к³*; *від 4 грудня 2019 року у справі № 752/13790/15-к (провадження № 51-5283км18)⁴*; *від 18 лютого 2020 року у справі № 756/2548/16-к (провадження № 51-9922км19)⁵*; *від 8 квітня 2020 року у справі № 447/1765/16-к (провадження № 51-4968км19)⁶*; *від 21.01.2020 у справі № 753/3689/15-к (провадження № 51-2036км19)⁷*.

¹ <http://reyestr.court.gov.ua/Review/87179214>

² <http://reyestr.court.gov.ua/Review/75068755>

³ <http://reyestr.court.gov.ua/Review/72642008>

⁴ <http://reyestr.court.gov.ua/Review/86162498>

⁵ <http://reyestr.court.gov.ua/Review/88048326>

⁶ <http://reyestr.court.gov.ua/Review/88749363>

⁷ <https://reyestr.court.gov.ua/Review/87179247>

Фактичне здійснення особистого обшуку під виглядом поверхневої перевірки та складання в подальшому протоколу огляду місця події замість протоколу обшуку суперечить положенням КПК та становить істотне порушення прав людини і основоположних свобод, що має наслідком недопустимість отриманих доказів.

Таку позицію ВС висловив у постанові від 8 лютого 2018 року, справа № 754/5978/16-к, де зазначено «Зокрема, як убачається з матеріалів провадження, обвинувальний вирок щодо *Особи 1* обґрунтовано даними, які містяться в протоколі огляду місця події від 20.11.2015, висновку експерта від 20.11.2015, показаннями свідків *Особи 3* та *Особи 4*. Разом з тим, оцінюючи як доказ протокол огляду місця події з огляду на його допустимість, суд першої інстанції не врахував, що речовина, яка в подальшому виявилась наркотичним засобом – канабісом, вилучена з лівої внутрішньої кишені куртки обвинуваченого працівником поліції. Однак у протоколі міститься посилання, що вона вилучена під час поверхового огляду. При проведенні вказаної слідчої дії не враховані вимоги ст. 34 закону «Про Національну поліцію», якими передбачено, що поверхова перевірка як превентивний поліцейський захід є здійсненням візуального огляду особи, проведенням по поверхні вбрання особи рукою, спеціальним приладом або засобом, візуальним оглядом речі або транспортного засобу. Поліцейський для здійснення поверхової перевірки особи може зупиняти осіб та/або оглядати їх, якщо існує достатньо підстав вважати, що особа має при собі річ, обіг якої заборонено чи обмежено або яка становить загрозу життю чи здоров'ю такої особи або інших осіб. Крім того, поза увагою суду залишилися ті обставини, що зазначений огляд місця події був проведений у кімнаті поліції на станції м. Лісова, до якої *Особа 1* був запрошений працівником правоохоронного органу. Таким чином, з огляду на вимоги ст. 209 КПК *Особа 1* був особою, яку фактично затримала уповноважена службова особа. Однак у матеріалах провадження відсутній протокол затримання *Особи 1*, складений відповідно до вимог ст. 208 КПК. Разом з тим суд не оцінив законність проведення обшуку затриманого відповідно до вимог ч. 3 вказаної норми закону»¹.

¹ <http://reyestr.court.gov.ua/Review/72243400>

Схожу позицію Верховний Суд висловив також у постанові ККС ВС від 12 квітня 2018 р. справа № 758/13581/15-к, де було зазначено «Зокрема, оцінюючи як доказ протокол огляду місця події, згідно з яким у ОСОБА_2 вилучено психотропну речовину, суди першої та апеляційної інстанцій встановили, що були істотно порушені вимоги кримінального процесуального закону. Так, при проведенні вказаної слідчої дії не дотримані вимоги статті 34 ЗУ «Про національну поліцію», якими передбачено, що поверхнева перевірка, як превентивний поліцейський захід є здійсненням візуального огляду особи, проведенням по поверхні вбрання особи рукою, спеціальним приладом або засобом, візуальним оглядом речі або транспортного засобу. Поліцейський для здійснення поверхневої перевірки особи може зупиняти осіб та/або оглядати їх, якщо існує достатньо підстав вважати, що особа має при собі річ, обіг якої заборонено чи обмежено або яка становить загрозу життю чи здоров'ю такої особи або інших осіб. Під час проведення огляду місця події психотропну речовину слідчий виявив та вилучив з-під внутрішньої сторони поясу шортів ОСОБА_2, що не узгоджується з зазначеними вище вимогами закону щодо порядку проведення поверхневого огляду особи. Крім того, до ОСОБА_2 під час слідчої дії були застосовані спеціальні засоби, а в подальшому він був доставлений працівниками правоохоронних органів до відділу поліції, що з огляду на вимоги ст.ст. 209, 210 КПК України, свідчить про те, що ОСОБА_2 фактично був затриманий уповноваженою службовою особою. Однак, у матеріалах провадження відсутній відповідний протокол затримання ОСОБА_2, складений згідно зі ст. 208 КПК України. Доводи прокурора про те, що обшук ОСОБА_2, не зважаючи на відсутність протоколу затримання, був проведений на законних підставах як затриманої особи за підозрою у причетності до незаконного обігу наркотичних засобів, є непереконливими. Так, щодо підстав затримання ОСОБА_2 допитаний як свідок слідчий ОСОБА_4 пояснив суду, що в ході розслідування іншого кримінального провадження він отримав від співробітників відділу ВБНОН Голосіївського РУ ГУ МВС України в місті Києві інформацію про причетність ОСОБА_2 до злочину у сфері обігу психотропних речовин і такі відомості в свою чергу ними були отримані від свідка ОСОБА_3. Однак останній під час безпосереднього допиту в суді вказав, що ОСОБА_2 він не знає і бачить

його вперше, психотропні речовини або наркотичні засоби він йому не збував, а його пояснення щодо джерела придбання наркотичної речовини, зафіксовані у протоколі допиту свідка під час досудового розслідування, були продиктовані йому працівником поліції після затримання за зберігання канабісу. Цим спростовуються твердження прокурора, що для затримання ОСОБА_2 були наявні передбачені ч. 3 ст. 208 КПК України підстави. Отже, встановлені судом фактичні обставини справи свідчать про те, що психотропна речовина була вилучена у ОСОБА_2 не під час огляду, а саме під час його затримання та обшуку, які проведено з порушенням вимог ст.ст. 207, 208, 223, 236 КПК України. За таких обставин, пославшись на вимоги ст.ст. 86, 87 КПК України, суд обґрунтовано визнав протокол огляду місця події недопустимим доказом, а використання фактичних даних, отриманих під час цієї слідчої дії неприпустимим. При цьому не залишилось поза увагою суду і те, що зазначений протокол оформлений без дотримання вимог ст. 104 КПК України. Зокрема слідчим не внесено відомості щодо всіх осіб, які були присутні при проведенні слідчої дії, а також щодо характеристики пристрою, за допомогою якого здійснювався відеозапис. Крім того, у протоколі зазначено, що огляд ОСОБА_2 проведено на відкритій місцевості, тоді як судом встановлено, що слідча дія фактично була проведена в салоні автомобіля»¹. Аналогічну позицію Верховний Суд висловив також у постанові ККС ВС від 30 липня 2019 року, *Справа № 127/20981/17*².

¹ <http://reyestr.court.gov.ua/Review/73469622>

² <http://reyestr.court.gov.ua/Review/83509542>

АНАЛІТИЧНА ДОВІДКА
за результатами вивчення окремих вироків, ухвал
та постанов, які знаходяться в Єдиному державному реєстрі
судових рішень стосовно приписів статті 371 КК України¹

Категорія справи № 755/7224/13-К.

Дніпровський районний суд м. Києва розглянув справу Особи 2 раніше не судимого у вчиненні кримінальних правопорушень, передбачених ч. 1 ст. 366, ч. 1 ст. 371 КК України. Суд встановив, що Особа 2, будучи оперуповноваженим відділу по боротьбі з незаконним обігом наркотиків Дніпровського РУГУ МВС України в м. Києві, будучи службовою особою, склав та видав завідомо неправдивий офіційний документ – рапорт про затримання Особи 6. 26 вересня 2012 року приблизно о 15 год 30 хв Особа 2 на вулиці Польовій на території Солом'янського району м. Києва затримали Особу 6, у якого було виявлено мілко подрібнену речовину зеленого кольору рослинного походження. Після чого затриманого Особу 6 без оформлення затримання та вилучення наркотичного засобу, автомобілем доставили в приміщення ТВМ № 4 Дніпровського району, з метою схиляння його до зізнавальних показів, відібрано пояснення при затриманні на вул. Празькій Дніпровського району і в рапорті зазначено, що Особа 6 затримана о 19.00 по вулиці Празькій, 1 та вилучено з правої кишені порошок темно-зеленого кольору за підписом Особи 2 в присутності понятих, і передано рапорт до чергової частини про вчинення злочину в Дніпровському районі. 30.09.2012 р. слідчим винесено постанову про порушення кримінального провадження та пред'явлено обвинувачення за частиною першою статті 309 КК. 24.12.2012 р. за дорученням слідчого – встановити Особу 4 та зобов'язати її з'явитися до слідчого. Але Особа 2 наділа кайдани на Особу 4 і доставила її

¹ Шнипко О. А. Кримінально-правове дослідження злочину «завідомо незаконні затримання, привід, домашній арешт або тримання під вартою» (ст. 371 КК України) : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право». Київ : ВНЗ «Національна академія управління», 2017. С. 266–275. 282 с.

до Дніпровського РУГУ УМВС в м. Києві без ухвали слідчого судді, суду (ст. 207 КПК), а Особа 2 могла затримати Особу 4 (при вчиненні злочину, за який передбачено покарання у виді позбавлення волі, лише під час вчинення злочину, або безпосередньо після вчинення злочину, або якщо на місце події або на потерпілому видно сліди злочину). Згідно ст. 209 КПК особа є затриманою з моменту, коли вона силою або через підкорення наказу змушена залишитися поряд з уповноваженою службовою особою чи в приміщенні, визначеному уповноваженою службовою особою. Осіб, які порушили правила обігу наркотичних засобів, може бути затримано на строк до трьох годин, а в необхідних випадках для з'ясування особи, медичного огляду – до трьох діб з повідомленням до 24 годин прокурору з моменту затримання. Особа 4 була затримана більше 7 годин і відпущена без складання протоколу. Особа 7 була визнана винною за ч. 1 ст. 371 КК і ч. 1 ст. 366 КК.

Категорія справи № 592/2136/14-К; Оприлюднено: 18.06.2014 р. Дата набрання законної сили 26.08.2014.

Особа 2 оперуповноважений УМВС України в Сумській області обвинувачується у вчиненні кримінальних правопорушень, передбачених ч. 2 ст. 162, ч. 1 ст. 365, ч. 3 ст. 371 КК України. Особа 3 помічник оперуповноваженого оперативнорозшукового відділу карного розшуку цього ж управління обвинувачується за ч. 2 ст. 162, ч. 1 ст. 365, ч. 3 ст. 371 КК України. Вони є службовими особами правоохоронного органу – представниками влади, тобто наділені правом пред'являти вимоги, а також приймати рішення, обов'язкові для виконання юридичними та фізичними особами, та рядом інших владних повноважень, у разі ухилення без поважних причин від явки за викликом надавати приводу в установленому законом порядку, за попередньою змовою із неустановленою особою вчинили ряд злочинів. Відповідно до ст. 214 КПК досудове розслідування у кримінальному провадженні розпочинається з моменту внесення відомостей до ЄДРСР. Здійснення досудового розслідування до внесення відомостей до ЄДРСР не допускається і тягне відповідальність. Згідно ст. 41 КПК передбачено, що оперативні підрозділи слідчі (розшукові) дії можуть здійснювати лише за дорученням слідчого, прокурора. Особа 1, Особа 2,

Особа 3, не маючи доручення слідчого, прокурора, маючи інформацію про можливе вчинення одним із працівників кафе злочину в сфері обігу наркотичних засобів, не зареєструвавши відповідну інформацію та не вживши заходів щодо її перевірки, прибули до кафе. За фактом вчинення правопорушень у кафе інформація до ЄДРСР не вносилася, досудове розслідування щодо них будь-яким органом не проводилося, не маючи доручення слідчого і прокурора, слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій, за відсутності будь-яких підстав для проведення перевірки в кафе, не маючи на виконанні будь-якої оперативно-розшукової справи. Особи перевищили свої повноваження, провели обшуки, оглянули одяг, тобто почали проводити документування, фіксацію та викриття злочину стосовно Особи 9 без понять, протоколу про хід обшуку не склали, застосували насилля щодо Особи 9, посадили її у свій автомобіль, утримуючи більше двох годин, погрожували розправою, змушували її дати показання щодо вчинення злочину, вимагали 2 500 грн, а потім, отримавши 500 грн, відпустили після двох годин затримання. Особа 1 визнана винним у вчиненні злочинів, передбачених ч. 2 ст. 162, ч. 1 ст. 365, ч. 3 ст. 371 КК України. Особа 2 визнана винною у вчиненні злочинів, передбачених ч. 2 ст. 162, ч. 1 ст. 365, ч. 3 ст. 371 КК України. Особа 3 визнана винною у вчиненні злочинів, передбачених ч. 2 ст. 162, ч. 1 ст. 365, ч. 3 ст. 371 КК України.

Категорія справи № 605/422/13-К. Оприлюднено: 19.10.2015 р.

Особа 3, працюючи слідчим слідчого відділу Підгаєцького РВ управління МВС України в Тернопільській області, будучи службовою особою, наділений правом відповідно до вимог КПК проводити розслідування кримінальних проваджень про кримінальні правопорушення, вчиненні неповнолітніми. 27 березня 2013 року за дорученням в. о. начальника зазначеного СВ цього ж відділу розпочав досудове розслідування у кримінальному провадженні, внесеного до ЄДРСР про відкрите викрадення майна (ч. 1 ст. 186 КК), встановивши, що Особа 2 неповнолітній, після вчинення злочину не переховувався від органів слідства, 28.03.2013 р. добровільно з'явився до слідчого, та достовірно знаючи, що відповідно до вимог ч. 2 ст. 492 КПК затримання та тримання під вартою

застосовуються до неповнолітнього лише у разі, якщо він підозрюється або обвинувачується у вчиненні тяжкого чи особливо тяжкого злочину, затримав неповнолітнього. У порушення ч. 5 ст. 208 КПК Особа 3 не надіслав негайно прокурору копію протоколу про затримання Особи 2, а 29.03.2013 року звернувся до прокурора у кримінальному провадженні з клопотанням до слідчого судді про обрання стосовно неповнолітнього застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою. Суд визнав Особу 3 винуватим у вчиненні злочину, передбаченого ч. 1 ст. 371 КК за незаконне затримання особи.

Категорія справи № 592/2136/14-К. Оприлюднено: 20.08.2015 р. Провадження № 1-кп/592/391/15.

Особа 3, Особа 4 помічники оперуповноваженого оперативно-пошукового відділу УМВС України в Сумській області та Особа 2 оперуповноважений цього ж відділу, які наділені правом пред'являти вимоги а також приймати рішення обов'язкові для виконання юридичними та фізичними особами, в разі ухилення без поважних причин від явки за викликом піддавати їх приводу в установленому законом порядку. У той же час, ці особи, за попередньою змовою з не встановленою в ході слідства особою, вчинили ряд умисних злочинів за наступних обставин. Особа 2 05.08.2013 року отримав інформацію про можливе вчинення одним із працівників кафе злочину в сфері обігу наркотичних засобів. Ним вказана інформація зареєстрована не була та не було вжито будь-яких законних заходів щодо її перевірки в установленому законом порядку. Знаючи, що за даною інформацією до ЄДРСР це правопорушення не вносилось, досудове слідство щодо нього будь-яким правоохоронним органом не проводилося, не маючи доручення слідчого чи прокурора на проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій за відсутності будь-яких підстав для проведення перевірки в кафе, не маючи на виконанні будь-якої оперативнорозшукової справи, перевищуючи свої службові повноваження, не дотримуючись порядку документування, фіксації, почав дії з викриттям злочину, викликав на допомогу Осіб 3 і 4. Ці особи також узнали, що це правопорушення не було внесене до ЄДРСР тощо, почали проводити дії із документування, фіксації та викриття злочину, без згоди

володільця кафе незаконно провели обшук кафе та огляд особистих речей, протокол про хід і результати обшуку не склали, понятих не залучали, почали звинувачувати Особу 1 у вчиненні злочину. Запропонували сісти Особі 1 до їх автомобіля і завезли в двір приватного будинку, де наносили удари Особі 1, та з 20 год 30 хв до 22 год 00 хв утримували Особу 1. Отримавши 500 грн, відпустили Особу 1. Суд визнав Особу 2 винною у вчиненні злочинів, передбачених ч. 2 ст. 162, ч. 2 ст. 365, ч. 3 ст. 371 КК України, такі ж звинувачені пред'явлені Особам 3 і 4.

Категорія справи № 404/7685/13-К. Оприлюднено: 26.08.2015 р. Провадження № 11-кп/781/82/15.

Встановлено, що Особа 6 та Особа 8, будучи в посадах оперативного уповноваженого сектору карного розшуку УМВС України в Кіровоградській області, всупереч інтересам служби тримали Особу 4 в службовому кабінеті із застосуванням фізичного і морального впливу, з метою схиляння потерпілого до давання показань щодо визнання вини у вчиненні злочину, одягнув останньому кайдани, спричинивши останньому тілесні ушкодження. Дії Особи 6 та Особи 8 кваліфіковані за ч. 2 ст. 365 КК та ч. 1 ст. 371 КК, оскільки знали, що Особа 4 не зареєстрована в журналі затриманих та доставлених, безпідставно одягнули на руки останнього кайдани, чим обмежили його право на волю в своєму службовому кабінеті, завдавши тілесні ушкодження.

Категорія справи № 703/5746/14-К. Оприлюднено: 8.06.2016 р. Провадження № 703/5746/14-Кр1-п/703/5/16р.

Особа 3, обіймаючи посаду начальника відділення розслідування злочинів, пов'язаних з обігом наркотичних засобів слідчого РВ в місті Черкаси, будучи службовою особою і носієм влади, будучи уповноваженою службовою особою, якій законом надано право здійснювати затримання, знаючи, що станом на дев'яту годину 27.01.2014 р. злочини, передбачені ч. 1 ст. 294, ч. 2 ст. 341 КК, у яких проводилось досудове розслідування і закінчилося, діючи умисно, маючи на меті затримати Особу 2 в порядку ст. 208 КПК як особу, підозрювану у вчиненні злочинів, передбачених ч. 1 ст. 294, ч. 2 ст. 341 КК, – склав та видав доручення порядку ст.ст. 40, 41 КПК, яким доручив працівникам УБОЗ встановити

місцезнаходження Особи 2, в разі встановлення останнього, доставити для проведення слідчих дій. Останні його доставили, і Особа 2 перебувала до 12 години, а потім до 15 годин у приміщенні УБОЗ, а потім конвойована була до Сміли, а потім її етапували до Катеринопольського районного суду, де утримувався затриманий до винесення судом ухвали про обрання Особі 2 запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту. Винна Особа 3 свою вину не визнав вказавши, що об'єднав справи, а тому про Особу 2 два дізнався по другій справі про заворушення. Суд визнав Особу 3 винуватим у вчиненні злочину за ч. 1 ст. 371 КК. Категорія справи № 1522/29985/12; Злочини проти правосуддя; Завідомо незаконні затримання, привід, арешт або тримання під вартою. Провадження № 1-КП/1522/284/17. Оперуповноважений сектору карного розшуку ВМ. Малинського РВ ОМУ ГУМВС України в Одеській області по розшуку обвинувачених, підсудних, які переховуються від слідства і суду (Особа 3). Суддею м. Одеси був оголошений в розшук підсудний за ч. 1 ст. 309 КК Особа 4. Співробітниками карного розшуку була винесена постанова про заведення оперативно-розшукової справи і Особа 4 була поставлена на облік в Управління інформаційно-аналітичного забезпечення. Особа 3, з метою покращення показників, підготував завідомо неправдивий документ – лист до судді, що Особа 4 розшукана та підписав цей лист обманним шляхом у першого заступника Хмельницького В. М., а потім заповнив інформаційно-статистичну картку, зазначивши, що Особа 4 розшукана та затримана, а також підписав інформаційно-статистичну картку про припинення розшуку. Потім передав картку УІАЗ, і тоді Особа 4 була знята з розшуку як затримана. Крім того, він також підписав протокол огляду Особи 9 на наявність тілесних ушкоджень і поставив підписи двох понятих замість останніх, які були вилучені органом досудового розслідування. Відповідно до обвинувального акту Особа 3 обвинувачується за ч. 2 ст. 365, ч. 2 ст. 366, ч. 2 ст. 382, ч. 1 ст. 366, ч. 3 ст. 371 КК. Проте прокурор, згідно статті 338 КПК, виключив з обвинувачення ч. 3 ст. 371 КК та ч. 2 ст. 365 КК. Разом з тим потерпіла Особа 12 скористалася своїм правом, передбаченим ст. 340 КПК та висловила бажання на підтримання обвинувачення в суді. 19.07.2012 року оперуповноважений Особа 3 незаконно затримав Особу 9, особу без певного місця проживання

і без достатніх підстав зробив привід у справі за умисне вбивство, бажаючи поліпшити свої показники і не зареєстрував його в книзі обліку відвідувачів, запрошених і доставлених у відділ, та вимагав визнати його себе винним у вбивстві, застосовуючи фізичне насилля – побиття, залишивши Особу 9 на ніч у своєму кабінеті, який потім упав та від крововиливу помер. Особу 3 визнано винним у вчиненні злочину за ч. 1 ст. 366, за ч. 2 ст. 365, ч. 3 ст. 371 і ч. 2 ст. 382 КК України, але постановлено виправдати в зв'язку з недоведеністю в його діях зазначених кримінальних правопорушень.

Категорія справи № 712/4072/15-к; Оприлюднено: 17.01.2018. Провадження № 1-КП/712/22/18.

Згідно статті 29 Конституції України. Кожна людина має право на свободу та особисту недоторканність. Ніхто не може бути заарештований або триматися під вартою інакше як за вмотивованим рішенням суду і тільки на підставах та в порядку, встановлених законом. У разі нагальної необхідності запобігти злочинові чи його припинити уповноважені на те законом органи можуть застосувати тримання особи під вартою як тимчасовий запобіжний захід, обґрунтованість якого протягом сімдесяти двох годин має бути перевірена судом. Згідно статті 25 Закону «Про прокуратуру» прокурор здійснює нагляд за додержанням законів органами, які проводять оперативно-розшукову діяльність, досудове розслідування, запобігає незаконному притягнення особи до кримінальної відповідальності. У відповідності до статті 17 КПК підозра, обвинувачення не можуть ґрунтуватися на доказах, отриманих незаконним шляхом. Статтею 131 КПК передбачено види забезпечення кримінального провадження, зокрема п. 8 – затримання особи. Згідно ч. 3 ст. 132 КПК застосування заходів забезпечення кримінального провадження не допускається, якщо слідчий, прокурор не доведе що: 1) існує обґрунтована підозра щодо вчинення кримінального правопорушення такого ступеня тяжкості, що може бути підставою для застосування заходів забезпечення кримінального провадження; 2) потреби досудового розслідування виправдовують такий ступінь втручання у права і свободи особи, про який ідеться в клопотанні слідчого, прокурора; 3) може бути виконане завдання, для виконання якого слідчий, прокурор звертається із клопотанням.

У ч. 2 ст. 176 КПК передбачено, що тимчасовим запобіжним заходом є затримання особи. За ч. 1 ст. 208 КПК уповноважена службова особа має право затримати особу, підозрювану у вчиненні злочину, за який передбачене покарання у виді позбавлення волі, лише у випадках: 1) якщо цю особу застали під час вчинення злочину або замаху на його вчинення; 2) якщо безпосередньо після вчинення злочину очевидець, в тому числі потерпілий, або сукупність очевидних ознак на тілі, одязі чи місці події вказують на те, що саме ця особа щойно вчинила злочин. Досудовим розслідуванням установлено, що Особа 3 старший прокурор прокуратури м. Черкаси Черкаської області, будучи службовою особою, працівником правоохоронного органу, на якого покладено здійснення процесуального керівництва у даному кримінальному провадженні, і який у відповідності до вимог статті 25 Закону України «Про прокуратуру» повинен забезпечувати законність у ході досудового розслідування, вчинив службове підроблення та злочин проти правосуддя. 22.11.2013 р. були розпочати безстрокові мирні збори на підтримку вектора Європейської зовнішньої політики України. Проте, на виконання незаконної вказівки слідчим розпочате досудове розслідування за ч. 1 статті 294, ч. 2 ст. 341 КК. Визначено керівництво за досудовим розслідуванням Особу 3. Виконувалася вказівка затримання невинних учасників мирної акції, затримали Особу 8 та примусово доставили до приміщення Соснівського РВ в Черкаській області. Знаючи про відсутність підстав Особи 8 всупереч вимогам ч. 3 ст. 132 і ч. 1 ст. 208 КПК, Особа 3 склав протокол затримання особи 8 та вніс до протоколу завідомо неправдиві відомості, що Особа 8 затримана за вчинення злочину, передбаченого ч. 1 ст. 294, ч. 2 ст. 341 КК, хоча таких даних не було, були лише списки доставлених, але рапортів працівників міліції про доставку не було. Особа 8 незаконно отримувалася в ізоляторі тимчасового утримання. Особу 3 визнано невинуватою за ч. 1 ст. 364 та ч. 1 ст. 366, ч. 3 ст. 371 КК за недоведеністю в його діях злочину.

ПАМ'ЯТКА ПРО ПРАВА ЗАТРИМАНОГО ЗА ВЧИНЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВOPOPУШЕННЯ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

ПАМ'ЯТАЙТЕ:

- ▶ особа вважається затриманою не з моменту складання протоколу про затримання, а з моменту, коли вона силою або через підкорення наказу змушена залишатись поряд із уповноваженою службовою особою (чи в приміщенні, визначеному правоохоронцем)
- ▶ поведінкя з затриманим має відповідати поведінню з невинуватою особою
- ▶ відмова від адвоката не допоможе пришвидшити Ваше звільнення. Відмова від адвоката, наданого за рахунок держави, можлива лише у його присутності
- ▶ Ви маєте право радитись із Вашим адвокатом у будь-який час

**ВИ ЗOBОВ'ЯЗАНІ
ПОВЕДИТИСЯ ГІДНО,
БУТИ ВВІЧЛИВИМИ
З ПОЛІЦЕЙСЬКИМ**

За підтримки Державного Департаменту США

**ЩО ТРЕБА ЗНАТИ,
ЯКЩO ВАС
ЗАТРИМАЛИ**

ПАМ'ЯТКА
затриманому

ТВОЯ ДУМКА ВАЖЛИВА
<http://udaf.org.ua/en/>

ВАС ЗАТРИМАЛИ
Що потрібно:

**Стримати емоції,
заспокоїтись**

**Уважно прочитати
текст:**

- ▶ Ви маєте право мати адвоката за рахунок держави не пізніше ніж через 2 години після затримання (на весь час затримання)
- ▶ Для встановлення Вашої особи можете назвати працівнику поліції Ваші прізвище, ім'я, по батькові та дату народження
- ▶ Ви маєте право подати клопотання про ознайомлення з матеріалами досудового розслідування самостійно або через адвоката, а також клопотатись про збір доказів у справі та перевірку підстав для затримання за рішенням суду ▶▶

- ▶ Ви маєте право до бесіди з адвокатом відмовитись від розмови з працівником поліції (не давати свідчення, не відповідати на запитання, не підписувати ніяких документів)
- ▶ назвати прізвище, ім'я, адресу або телефон члена сім'ї, близького родича або іншої особи (за Вашим вибором), який має бути негайно поінформованим про Ваше затримання
- ▶ Ви маєте право бути негайно повідомленим зрозумілою мовою про підстави затримання (у вчиненні якого право порушення Вас підозрюють)
- ▶ Ви маєте право на сповіщення консульської установи про Ваше затримання, якщо Ви є громадянином іншої держави. Повідомте поліції номер телефону консульства (якщо він Вам відомий)

ВАЖЛИВО:
Оцініть свій стан здоров'я!

Пам'ятайте: якщо Вам зле або у Вас є хронічні захворювання, Ви маєте право отримати допомогу лікаря (у тому числі за Вашим вибором).

Ви маєте право обрати стать лікаря, який Вас оглядатиме.

Повідомте працівнику поліції контакти Вашого лікаря у разі потреби.

ПАМ'ЯТКА ПРО ПРАВА ЗАТРИМАНОВОГО ЗА ВЧИНЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ

PLEASE NOTE:

- ▶ A person is considered as detained not from the moment of compiling the protocol of detention, but from the moment when (s)he, by force or complying with an order, was forced to remain next to an authorized officer (or in the premises determined by the law enforcement officer)
- ▶ the detained person shall be handled same as a person who is not guilty
- ▶ your refusal from a lawyer will not help to accelerate your release. Refusal from a lawyer provided at the expense of the state may be possible only in his/her presence
- ▶ You have the right to consult with your lawyer at any time

**YOU MUST BEHAVE
WITH DIGNITY, BE
POLITE TO POLICE
OFFICERS**

With support from the U.S. State Department

**WHAT YOU
SHOULD KNOW
IF YOU HAVE
BEEN DETAINED**

A LEAFLET
for the detained person

YOUR FEEDBACK IS IMPORTANT!
<http://ulaf.org.ua/np/>

YOU HAVE BEEN DETAINED

What should you do:

**Get hold of your emotions,
calm down**

**Read the following text
with attention:**

- ▶ You are entitled to have a lawyer at the state's expense not later than 2 hours after being detained (for the entire term of your detention)
- ▶ To identify yourself you may inform the police officer about your last name, first name, patronymic and date of birth.
- ▶ You have the right to request to read the pre-trial investigation materials yourself or through a lawyer, as well as request for collection of evidence in the matter and verification of the grounds for being detained upon a court decision ▶▶

- ▶ You have the right to refuse to talk to a police officer before you talk to a lawyer (not to testify, not to reply to questions), right not to sign any documents
- ▶ provide last name, first name, address or phone number of a family member, close relative or another person (upon your choice) who must be immediately informed about you being detained
- ▶ You have the right to be immediately informed, in the language known to you, of the grounds for being detained (what is the crime in which you are suspected)
- ▶ You have the right to inform a consular mission about your detention if you are a citizen of another country. Please tell the police a phone number of the consular mission (if known to you)

IT IS IMPORTANT:

Consider your health condition!

Please remember: if you do not feel well or if you have chronic illness, you have the right to medical aid (including from a doctor of your choice).

You have the right to choose a gender of a doctor who will examine you.

Please give to the police officer contact details of your doctor if needed.

ПАМ'ЯТКА ПРО ПРАВА ЗАТРИМАНОВОГО ЗА ВЧИНЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВOPУРШЕННЯ ФРАНЦУЗЬКОЮ МОВОЮ

Comment se comporter si vous avez été

arrêté par la police:

- Contrôler vos émotions, vous calmer
- Vous êtes obligé de vous comporter avec dignité, d'être poli avec l'agent de police
- Faites-vous savoir à l'avocat auprès du centre de l'assistance juridique secondaire gratuite de Votre arrestation
Numéro d'appel d'urgence - 0 800 213 103 (24 heures sur 24).

Important:

- Évaluez l'état de votre santé!
- Rappelez-vous: si vous êtes malade ou souffrez d'une maladie chronique, vous avez le droit de recevoir une assistance médicale (y compris votre droit de choisir le médecin).
- Vous avez le droit de choisir le sexe du médecin qui va vous examiner.
- Informer l'agent de police sur le contact de votre médecin si nécessaire.
- Si vous avez de questions supplémentaires, téléphonez-vous à la ligne de permanence (hotline) de la Police Nationale de l'Ukraine, 0 800 500 202 (de vingt-quatre heures)

Mémento!

à propos des droits du détenu pour avoir commis
une infraction criminelle

(la remise du memento ne détermine pas
votre statut procédural de détenu)

Toute personne a droit au respect de sa dignité. Nul ne sera soumis à la torture ni à des peines ou traitements cruels, inhumains ou dégradants (article 28 de la Constitution de l'Ukraine).

Toute personne a droit à la liberté et à l'intégrité personnelle. Nul ne peut être arrêté ou détenu sauf par une décision judiciaire motivée et uniquement pour les motifs et de la manière prescrits par la loi (article 29 de la Constitution de l'Ukraine).

Toute personne a droit à une assistance juridique professionnelle. Dans les cas prévus par la loi, cette assistance est gratuite. Toute personne est libre de choisir le défenseur de ses droits (article 59 de la Constitution de l'Ukraine).

Nul n'est tenu de démontrer son innocence en cas d'être accusé d'un crime.

La poursuite ne peut pas être fondée sur des preuves obtenues illégalement, ainsi que sur des hypothèses. Tous les doutes sur la preuve de la faute de la personne sont interprétés en sa faveur (article 62 de la Constitution de l'Ukraine).

Nul ne porte pas responsabilité de refus de témoigner ou donner une explication concernant lui-même, les membres de sa famille ou proches parents dans le degré déterminé par la loi. Le suspect, accusé ou défendeur a le droit à la protection (article 63 de la Constitution de l'Ukraine).

ПАМ'ЯТКА ПРО ПРАВА ЗАТРИМАНОВОГО ЗА ВЧИНЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ ІСПАНСЬКОЮ МОВОЮ

Cómo comportarse si fue arrestado por la policía:

- Contener las emociones, calmarse
- Usted está obligado a comportarse con dignidad, ser amable con la policía
- Informe al abogado del centro de asistencia jurídica secundaria gratuita acerca de Su detención
Número de la línea directa: 0 800 213 103 (durante todo el día).

Importante:

- Evalúe su salud!
- Recuerde, si usted está enfermo o sufre de una enfermedad crónica, usted tiene el derecho a recibir asistencia médica (incluyendo la de su elección).
- Usted tiene el derecho de escoger el sexo del médico que le va a examinar.
- Notifique al oficial de policía los contactos de su médico, si es necesario.
- Si usted tiene alguna pregunta adicional, por favor llame a la línea directa de la Policía Nacional de Ucrania a través del teléfono: 0 800 500 202 (de veinticuatro horas)

Instrucción

sobre los derechos del detenido por cometer un delito

(la entrega de la instrucción no determina su condición de testigo en el proceso)

Cada persona tiene el derecho al respeto de su dignidad. Nadie será sometido a torturas ni a penas o tratos crueles, inhumanos o degradantes (artículo 28 de la Constitución de Ucrania).

Cada persona tiene el derecho a la libertad y la integridad personal. Nadie será arrestado o detenido más que por una decisión judicial motivada y únicamente por los motivos y en la forma prescritos por la ley (artículo 29 de la Constitución de Ucrania).

Cada persona tiene el derecho a una asistencia legal profesional. En los casos previstos por la ley tal asistencia se proporciona de forma gratuita. Cada persona es libre de elegir al defensor de sus derechos (artículo 59 de la Constitución de Ucrania).

Nadie será obligado a demostrar que no ha cometido el delito.

La acusación no puede basarse en pruebas obtenidas ilegalmente ni en suposiciones. Todas las dudas sobre la prueba de la culpa de la persona se interpretarán a su favor (artículo 62 de la Constitución de Ucrania).

La persona no será responsable por su negación a dar testimonio o explicación sobre sí misma, miembros de su familia o familiares cuyo grado es determinado por la ley. El sospechado, acusado o demandado tiene derecho a la protección (Artículo 63 de la Constitución de Ucrania).

ПАМ'ЯТКА ПРО ПРАВА ЗАТРИМАНОГО ЗА ВЧИНЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВOPУРШЕННЯ РОСІЙСЬКОЮ МОВОЮ

Как себя вести, если Вас задержали

полицейские:

- Сдерживать эмоции, успокоиться
- Вы обязаны вести себя достойно, быть вежливым с полицейским
- Сообщите адвокату регионального центра бесплатной вторичной правовой помощи о Вашем задержании: номер горячей линии – 0 800 213 103 (круглосуточно).

Важно:

- Оцените состояние своего здоровья!
- Помните: если Вам стало плохо, или у Вас есть хронические заболевания, Вы имеете право на оказание медицинской помощи врачом (в том числе по Вашему выбору)
- Вы имеете право выбрать пол доктора, который будет Вас осматривать.
- При необходимости сообщите сотруднику полиции контакты Вашего врача.
- Если есть дополнительные вопросы, звоните на горячую линию Национальной полиции Украины по номеру 0 800 500 202 (круглосуточно)

Памятка!

о правах задержанного за совершение
уголовного правонарушения

(вручение памятки не определяет Ваш
процессуальный статус задержанного)

Каждый имеет право на уважение его достоинства. Никто не может быть подвергнут пыткам, жестокому, нечеловеческому или унижающему его достоинство обращению либо наказанию (ст. 28 Конституции Украины).

Каждый человек имеет право на свободу и личную неприкосновенность. Никто не может быть арестован или содержаться под стражей иначе как по мотивированному решению суда и только на основаниях и в порядке, установленных законом (ст. 29 Конституции Украины).

Каждый имеет право на правовую помощь. В предусмотренных законом случаях эта помощь предоставляется бесплатно. Каждый свободен в выборе защитника своих прав (ст. 59 Конституции Украины).

Никто не обязан доказывать свою невиновность в совершении преступления.

Обвинение не может основываться на доказательствах, полученных незаконным путем, а также на предположениях. Все сомнения относительно доказанности вины лица истолковываются в его пользу (ст. 62 Конституции Украины).

Лицо не несет ответственности за отказ давать показания или объяснения в отношении себя, членов семьи или близких родственников, круг которых определяется законом. Подозреваемый, обвиняемый или подсудимый имеет право на защиту (ст. 63 Конституции Украины).

ПАМ'ЯТКА ПРО ПРАВА ЗАТРИМАНОГО ЗА ВЧИНЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ НІМЕЦЬКОЮ МОВОЮ

MERKEN SIE:

- ▶ Eine Person gilt als vorläufig festgenommenen nicht ab Aufnahme des Festnahmeprotokolls, sondern ab dem Zeitpunkt, als sie zwanghaft oder sich einem Befehl unterverfend mit der bevollmächtigten Person zu bleiben gezwungen war (oder in einem Raum, der vom Beamten der Strafverfolgungsbehörde bestimmt wurde)
- ▶ Jede vorläufig festgenommene Person ist während der gesamten Dauer des Strafverfahrens als unschuldig behandelt zu werden
- ▶ Eine Ausschließung des Verteidigers wird nicht behilflich sein, Ihre Freilassung zu beschleunigen; Eine Ablehnung des Pflichtverteidigers auf Kosten des Staates darf nur in seinem Beisein erfolgen
- ▶ Sie können jederzeit Ihren Verteidiger befragen

SIE MÜSSEN SICH MIT ANSTAND VERHALTEN UND HÖFFLICH MIT POLIZISTEN SEIN

* Sofern in diesem Merkblatt
Personenbezeichnungen in männlicher Form verwendet werden, sind
mit diesen stets jeweils männliche als weibliche Personen gemeint.

Unter Mitwirkung des Außenministeriums der Vereinigten Staaten

WAS MUSS MAN WISSEN, WENN SIE FESTGENOMMEN WURDEN

MERKBLATT
für eine vorläufig
festgenommene Person

DEINE MEINUNG IST WICHTIG
<http://ulaf.org.ua/nip/>

SIE WURDEN FESTGENOMMEN

Was ist zu tun:

**Emotionen zu meistern,
sich zu beruhigen**

**Den unteren Text
aufmerksam zu lesen:**

- ▶ Sie haben das Recht auf einen Pflichtverteidiger auf Kosten des Staates, der Ihnen innerhalb von spätestens 2 Stunden ab Festnahme (für die ganze Zeit der Festnahme) zu bestellen ist.
- ▶ Zur Feststellung Ihrer Personalien können Sie dem Polizeibeamten Ihren Namen, Vor- und Vatersnamen sowie Geburtsdatum nennen.
- ▶ Sie sind berechtigt, eine Einsicht in die Ermittlungsakten alleine oder über Ihren Verteidiger zu beantragen, sowie die Aufnahme von Beweisen in der Sache zu beantragen und Festnahmegründe auf Anordnung oder Anwesenheit des Gerichts prüfen zu lassen. ▶▶

- ▶ Bevor Sie mit Ihrem Verteidiger gesprochen haben, können Sie Ihr Aussageverweigerungsrecht (keine Aussage tätigen, keine Fragen beantworten) nutzen, sowie keine vorgelegten Schreiben unterschreiben
- ▶ den Namen, Vor- und Vatersnamen, die Adresse und Telefon Ihres Familienangehörigen, nahen Verwandten oder einer sonstigen Person (Ihrer Wahl) zu nennen, der bzw. die sofort von Ihrer Festnahme informiert werden sollte.
- ▶ Sie haben das Recht in der Sprache, der Sie hinreichend mächtig sind, sofort informiert zu werden, aus welchem Grund Sie festgenommen wurden (welcher Tat Sie verdächtigt werden)
- ▶ Haben Sie eine ausländische Staatsangehörigkeit, können Sie zudem die Benachrichtigung des zuständigen Konsulats Ihres Heimatlandes verlangen. Teilen Sie die Telefonnummer des Konsulats dem Polizeibeamten mit (soweit sie Ihnen bekannt ist)

WICHTIG:

Beurteilen Sie Ihr Gesundheitszustand!

Merken Sie: Fühlen Sie sich schlecht oder leiden Sie an chronischen Erkrankungen, so haben Sie das Recht die Untersuchung durch einen Arzt Ihrer Wahl zu verlangen..

Sie sind berechtigt das Geschlecht des untersuchenden Arztes zu wählen.

Bei Bedarf geben Sie dem Polizeibeamten die Kontaktdaten Ihres Arztes.

ПАМ'ЯТКА ПРО ПРАВА ЗАТРИМАНОВОГО ЗА ВЧИНЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВOPOPУШЕННЯ ВІРМЕНСЬКОЮ МОВОЮ

ՀԻՇԵՔ.

- ▶ Անըը համարվում է ձեռքադրված ոչ թե ձեռքադրված արձանագրությունը կազմելու պահից, այլ այն պահից, երբ նա հարկադրվում է կամ հրամանին ենթարկվելու միջոցով, ստիպված է գտնվել պատահական անձի մոտ (կամ իրանցավորների կողմից արժեքավոր ստորմոխհում):
- ▶ Ձեռքադրվածի նկատմամբ վերաբերմունքը պետք է համապատասխանի անձի անձի նկատմամբ վերաբերմունքին:
- ▶ Պատասխանից հրաժարվելը չի կարող պարզացնել Ձեր ազատումը: Պետությունը հաշվին տրամադրված պատասխանից հրաժարվելը հետադարձ է միայն նրա ներկայությամբ:
- ▶ Դուք իրավունք ունեք խորհրդակցելու Ձեր պաշտպանի հետ ցանկացած ժամանակ:

ԴՈՒՔ ՊԱՐՏԱՎՈՐ ԵՔ ԱՐԺԱՅԱՎԱԾԵՆ ՊԱՁԵՆ ՁԵՑ, ՔԱՂԱՔԱՎԱՐԻ ԼԻՆԵՆ ՈՍՏՐԳԱՆՆԵՐԻ ՀԵՏ

ԱՄՆ Պետական Ինդեքսմոնիթին անցկցություն

ԻՆՁ Ի ՊԵՏՔ ԻՄԱՆԱՆ, ԵԹԵ ՁԵՑ ՁԵՆԻՔԱՎԱԿԱԿԵՆ ԵՆ

ՀՆՇԱԹԵՆԹԻՎ՝ ձեռքադրվածին

ՔՊ ՊԱՐՏՔ-ՔԵ ՊԱՐՏՔՈՒՄ Է <http://ulaf.org.ua/np/>

ՁԵՑ ՁԵՆԻՔԱՎԱԿԵՆ ԵՆ ԻՆՁ Է ՀԱՐԿԱՎՈՐ.

Ձագիկ զգացմունքները հանդարտվել

Ուռույիը կարող անխուք.

- ▶ Դուք իրավունք ունեք պետության հաշվին պաշտպան ունենալ ոչ ուռ, բան ձեռքադրությունից 2 ժամ անց (ձեռքադրություն անորոշ ժամանակահատվածով):
- ▶ Ձեր ինքնուրույնը պարզելու համար օտարերկրացու աշխատակցին կարող եք առկ Ձեր ազգույնը, անույնը, հարաբանը և ձնույնը տանարկել:
- ▶ Դուք իրավունք ունեք ինքնուրույն կամ պաշտպանի միջոցով ներկայացնել միջնորդություն նախարարության նկատմամբ հրադրվել ծանուցանելու մասին, ինչպես նաև ներկայացնել միջնորդություն գործով աղաղակացնել հավաքագրելու և պատրանի արձանմբ ձեռքադրություն համար կիմքեր տուգելու համար

- ▶ Դուք իրավունք ունեք՝ նախն պաշտպանի հետ գրուցելը, հրաժարվել օտարերկրացու աշխատակցի հետ գրուցելուց (չտուլ ցուցմունքներ, չպատասխանել հարցերին), չստորագրել որևէ փառտորդք:
- ▶ Նեղ ընտանիքի անկամի, հարազատի կամ այլ անձի (Ձեր ընտրություն) ազգույնը, անույնը, հասցեն կամ հետախոսումտորք, որին պետք է անուրաղ տեղեկացնել Ձեր ձեռքադրվածն մույնի:
- ▶ Դուք իրավունք ունեք փերակալմուն կիմքերի մասին անվճարույն տեղեկացվել Ձեզ հասկանալի լեզվով (որ իրավախոսումտուն մեջ եք կրուածիում):
- ▶ Դուք իրավունք ունեք տեղեկացնել կրուատուտական հատուտությունը Ձեր ձեռքադրվածն մույնի, երև այլ կրկիք էուգտաքի եք հանդիսումում: Հարումն օտարերկրացու կրուատուտարանի հետախոսումտորք (երև այն Ձեզ կույումն է)

ԿԱՐԵՎՈՐ Է. Գնահատել Ձեր տողցական վիճակը.

Հիւքեք. երև վատ զգացույալույն ունեք կամ էր ունեք ի կ ա ն կիվանույալույնը եք ստուալում, Դուք իրավունք ունեք բժիկի օգնություն ստանալ (այլ թիւում Ձեր ընտրություն):

Դուք իրավունք ունեք ընտրել Ձեզ գնող բժիկին ըստ սեռի:

Անհրաժեւտության ղեկում հայտնեք օտարերկրացու աշխատակցին Ձեր բժիկի կոնտակտային տվյալները

ПАМ'ЯТКА ПРО ПРАВА ЗАТРИМАНОВОГО ЗА ВЧИНЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ АЗЕРБАЙДЖАНСЬКОЮ МОВОЮ

Polis tərəfindən həbs olunarsa necə davranmaq olar?

- Həyəcanı saxlamaq, sakitləşmək
- Siz özünüzlə ləyaqətlə aparılmısınız, polislərlə nəzakətli olmalısınız
- Sizin saxlanılması barəsində pulsuz təkrar hüquqi kömək mərkəzinin VƏKİLİNO XƏBƏR VERİN telefon nömrəsi - 0 800 213 103 (gündüz saat).

Vacibdir:

- Öz səhətinizin vəziyyətinə qiymətləndirin!
- Yalnızda saxlayın: əgər Siz özünüzlə pis hiss edirsinizsə və ya Sizə xronik xəstəliyiniz varsa, siz həkim köməyini almaq hüququnuz var (o cümlədən, Sizin seçimi ilə)
- Sizi müayinə edəcək həkimin cinsini seçmək hüququna maliksiniz
- Zərurət yaranarsa, polis işçisinə Sizin hakiminizin kontaktlarını deyin.
- Əgər Sizdə əlavə suallar yaranarsa, Ukrayna Milli Polisinin qaynar xəttinə 0 800 500 202 nömrə ilə gecə-gündüz zəng edin

Bir Xatirə

Cinayət hüquq pozuntusuna görə saxlanılan şəxsin hüquqları barədə yaddaş məlumatı

(yaddaş məlumatının təqdim edilməsi Sizin saxlanılan şəxsi kimi prosesual statusunuzun müəyyən edilməsi demək deyil)

Hər kəs onun ləyaqətinə hörmətlə yanaşmasına hüququna malikdir. Həç kəs işgəncə, qəddar, qeyri-insani və ya onun ləyaqətini alçaldan rəftar və ya cəzaya məruz qala bilməz (Ukrayna Konstitusiyasının 28-ci maddəsi).

Hər insan azadlıq və şəxsi toxunulmazlıq hüququna malikdir. Həç kəs məhkəmənin əsaslandırılmış qərarı üzrə və yalnız qanunla müəyyən edilmiş əsaslar və qaydadan başqa həbs və ya saxlanma yerlərində saxlanıla bilməz (Ukrayna Konstitusiyasının 29-cu maddəsi).

Hər kəs peşəkar hüquqi yardım almaq hüququna malikdir. Qanunla nəzərdə tutulmuş hallarda həmin yardım pulsuz göstərilir. Hər kəs öz hüquqlarının müdafiəni seçimində sərbəstdir (Ukrayna Konstitusiyasının 59-cu maddəsi).

Həç kəs cinayət törədilməsində təqsirsizliyini sübuta yetirməyə bərcə deyil.

İttiham qeyri-qanuni yolla əldə edilmiş sübutlara, həmçinin ehtimallara əsaslandırılı bilməz. Şəxsin təqsirinin sübuta yetirilməsi hesab olunduğu üzrə bütün şübhələr onun xeyrinə təfsir olunur (Ukrayna Konstitusiyasının 62-ci maddəsi).

Şəxş özü, dairəsi qanun tərəfindən müəyyən edilmiş ailəsinin üzvləri və ya yaxın qohumları haqqında ifadə və şərhələri verilməsindən imtina edilməsi üzrə məsuliyyət daşıyır. Şübhəli bilən, ittiham və ya təqsirləndirilən şəxş müdafiə olunmaq hüququna malikdir (Ukrayna Konstitusiyasının 63-cü maddəsi).

ПАМ'ЯТКА ПРО ПРАВА ЗАТРИМАНОВОГО ЗА ВЧИНЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВOPУШЕННЯ КИТАЙСЬКОЮ МОВОЮ

如果你被警方逮捕，怎麼辦？

- 保持你的情緒，平靜下來
- 你必須有尊嚴的行為，與警察有禮貌
- 通知免費二級法律援助中心的律師於你的拘留。
熱線號碼 - 0 800 213 103 (24小時)。

注意：

- 評估你的健康狀況！
- 請記住：如果你壞的或你有慢性病，你有權去尋求醫生的幫助（包括您所選擇的）
- 你有權選擇會檢查你的醫生的性別。
- 如有必要，請告知警方你的醫生的聯繫信息。
- 如果你有任何其他問題，請致電烏克蘭國家警察熱線：0 800 500 202 (24小時)。

紀念碑

刑事罪行被拘留者權利須知書

(接到須知書後，在訴訟過程中，你不必被視為被拘留者)

每個人都有尊嚴並受到尊重的權利，不允許對任何人施行酷刑或殘忍、不人道或有辱人格的待遇或處罰。(烏克蘭憲法第 28 條)

每個人有自由權和身體不可侵犯權，每個人有自由權和身體不可侵犯權，除非按照法院的合理判決，只有按照法律規定的理由和方式，否則不能逮捕或拘押任何人。(烏克蘭憲法第 29 條)

每個人都有權得到專業的法律援助，在法律規定的情況下，這種援助必須免費提供的。每個人都可以自由选择自己權利的維護者。(烏克蘭憲法第 59 條)

任何人不得被要求證明自己是無罪的。

指控不能基於非法獲得的證據以及假設，如有任何疑問對證據的證明，這種疑問必須在這個人的有利以解釋的。(烏克蘭憲法第 62 條)

每個人都不得承擔責任對自己，其家人或親屬以及其他依法規定的人拒絕作出證言或供述，嫌疑人，被告人或受審人都有權獲得辯護。(烏克蘭憲法第 63 條)

ПАМ'ЯТКА ПРО ПРАВА ЗАТРИМАНОВОГО ЗА ВЧИНЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ АРАБСЬКОЮ МОВОЮ

تذكروا :

- ▶ بروتوكول حول الاحتجاز ، بل من اللحظة ، التي هو يجب ان يبقى فيها بالقرب من الشخص المسؤول ذات الصلاحية (أو في القاعة ، التي يتم تحديدها من قبل موظفي الحفاظ على القانون) و ذلك بالقرعة أو من خلال امر قانوني
- ▶ معاملة الشخص المحتجز يجب أن تتوافق مع معاملة الشخص الغير مذنب
- ▶ ان رفضك للمحامي لا يساعد في تسريع إطلاق سراحك . ان التنازل عن المحامي الذي تقدمه الدولة ، لا يمكن تحقيقه إلا في وجود المحامي نفسه .
- ▶ لديك الحق في استشارة محام في أي وقت

**يجب عليك التصرف
بشكل لائق ، و ان
تكون مهذباً مع رجال
الشرطة**

بدعم من وزارة الخارجية الأمريكية

**ما يجب أن تعرفونه
إذا تم احتجازكم**

مذكرة المحتجز

رايك مهم
<http://ulaf.org.us/np/>

لقد تم احتجازك

ماهو المطلوب :

الحفاظ على العواطف ، و الهدوء

قراءة النص بعناية :

لديك الحق في الحصول على محام على نفقة الدولة ، في موعد لا يتجاوز 2 ساعات من الاعتقال أو الاحتجاز (و لكل مدة الاحتجاز) لتأكيد هويتك الشخصية يمكن اخبار موظف الشرطة عن قلقك ، و الاسم الأول و اسم الاب وتاريخ الميلاد . لديك الحق في تقديم طلب للتعرف على الوثائق قبل المحاكمة من تقاض نفسك أو من خلال محام ، وكذلك لطلب جمع الأدلة في القضية والتحقق من أسباب الاحتجاز بقرار من المحكمة

- ▶ لديك الحق قبل التحدث مع محامي في رفض التحدث إلى موظف الشرطة (و عدم الإذلاء بالشهادة ، وعدم الرد على الأسئلة) ، وعدم التوقيع على أي من الوثائق
- ▶ يجب ذكر لقب واسم وعنوان أو رقم الهاتف لأحد أفراد الأسرة ، لشخص قريب أو شخص آخر (من اختيارك) ، والذي يجب أن يكون على علم فورا عند حجزك
- ▶ لديك الحق في أن تبلغ فورا بلغة مفهومة لك على أي أساس تم الاحتجاز (في أي مخالفة قانونية يشكون بك)
- ▶ لديك الحق في ابلاغ المقر الاتصال عن احتجازك ، إذا كنت مواطناً من دولة أخرى . و إبلاغ الشرطة رقم هاتف الاتصال (إن كنتم تعرفونه)

من المهم :

تقييم صحتك !

تذكر : إذا كنت تشعر ان صحتك سيئة ، أو كان لديك مرض مزمن ، فانه يجب لك الحصول على المساعدة الطبية (بما في ذلك اختيارك)
لديك الحق في اختيار جنس الطبيب الذي سوف يفحصك
أخبر موظف الشرطة رقم الاتصال بطبيبك إذا لزم الأمر .

ПАМ'ЯТКА ПРО ПРАВА ЗАТРИМАНОГО ЗА ВЧИНЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВOPOPУШЕННЯ МОВА ФАРСИ

به خاطر داشته باشید:

- شخص به عنوان بازداشت شده محسوب می شود نه از زمانی که پروتکل تنظیم می شود، بلکه از زمانی که به زور یا به دستور فردی مجبور به حضور نزد افسر مسئول است (با درمحل مشخص شده توسط مامور پلیس)
- رفتار با شخص بازداشت شده باید با رفتار با شخص بیگناه یکسان باشد
- امتناع از داشتن وکیل به آزادی شما کمک نخواهد کرد. امتناع از داشتن وکیل دولتی، تنها در صورت حضور او امکان پذیر است
- رفتار با شخص بازداشت شده باید با رفتار با شخص بیگناه یکسان باشد

شما موظف هستید با ماموران پلیس شرافتمندانه و مؤدبانه رفتار کنید

با حمایت و زرات امور خارجه امریکا

در صورت بازداشت شدن شما، چه چیز را باید بدانید

اطلاعات برای شخص
بازداشت شده

نظر شما مهم است
<http://ulaf.org.ua/np/>

شما بازداشت شده اید

چه چیزی ضروری است:

**احساس خود را کنترل کرده
و آرام باشید**

متن را با دقت بخوانید:

- شما کمتر از دو ساعت پس از بازداشت حق داشتن وکیل، به حساب دولت را دارید (برای تمام دوره ی بازداشت)
- برای تشخیص هویت، شما می توانید نام، نام خانوادگی، نام پدر و تابعیت تولدتان را به مامور پلیس اعلام کنید.
- شما حق دارید به تنهایی یا از طریق وکیل در مورد آشنا شدن با اطلاعات تحقیقات مقدماتی و همچنین در مورد جمع آوری شواهد و بازرسی کردن علت بازداشت به حکم دادگاه، داخواست تنظیم کنید

- شما حق دارید بدون مشورت با وکیل خود، از گفتگو با مامور پلیس خودداری کنید (شهادت و پاسخ ندهید)، هیچ سندی را امضاء نکنید
- نام، نام خانوادگی، نشانی یا شماره تلفن عضو خانواده، فرد نزدیک یا شخص دیگری را (به انتخاب شما)، که فوراً باید درباره ی بازداشت شما اطلاع دریافت کند، اعلام کنید
- شما حق دارید فوراً و به زبان قابل فهمیدن درباره ی علت بازداشت خود اطلاع دریافت کنید (به علت کدام قانون شکنی مظنون شناخته می شوید)
- اگر تابع کشور دیگر هستید، حق اطلاع دادن به اداره کنسولگری را دارید. شماره تلفن کنسولگری را به پلیس بدهید (اگر آن را می دانید)

توجه:

سلامتی خود را
ارزیابی کنید!

به خاطر داشته باشید: اگر مشکل سلامتی یا بیماری مضمّن دارید، شما حق استفاده از کمک پزشکی را دارید (البته با انتخاب شما). شما حق دارید جنسیت پزشکی که شما را تحت نظر می گیرد، انتخاب کنید. در صورت ضرورت اطلاعات تماس پزشکی خود را به مامور پلیس بدهید.

ПАМ'ЯТКА ПРО ПРАВА ЗАТРИМАНОВОГО ЗА ВЧИНЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ МОВА ПУШТУ

مه هیروی:

- د شخصو نیولی د پروتوکولو ترتیبولو وروسته هم د نیول شوی سړی نه به وی بلکه هغه د قوی او امر و پر اساس نی مجبور دی چه د وکالت لرونکی او موظف مقامو په نژدی کتبی قرار واری (یا په کومی مخصوصی ځایو کتبی)
- د نیولی شخصو سره باید لکه د بېگناهه سړی سره پر خور و شوی
- د وکیلو مرستونو اجتناب کول د ستاسی د عاجلو ازادی ته تاثیر نه کړی. د وکیلو مرستونو اجتناب کول چه د ټولو نی د دولت له حساب څخه دی یوازی د وکیلو په حضور کتبی امکان به لری
- تاسی کولای شو چه په هره وختو د ځپلو وکیل سره مشوری وکړی

تاسی باید پولیسو سره معذبانه رفتار کړی

د امریکې د متحدې ایالاتو د بهرنیوچارو وزارت پر ملاتړ بندي

څه باید وکړی که تاسی ونیولی

د نیول شوی شخصو ته څو نوټونه

ستاسی عقیدې مهمه ده
<http://ulaf.org/ua/en/mp/>

تاسی ونیول شو څه باید وکړی:

آرام او احساساتی مه شی

د متن محتویاتو په پام ولولی:

- د دوو ساعتو وروسته چه تاسی ونیولی حق لری چه د دولت له حسابو څخه مدافعی وکیل واری (د ټولو د نیول شوی په زمانو کتبی)
- د ستاسی هويت تشخیصولو لپاره کولای شی چه خپله مکمله نوم پولیسو ته وواپی
- تاسی حق لری چه د محکمې د تحقیقاتی کار وټو مخ د ټولو اطلاعاتی موادو پخپله که د مدافعی وکیل په واسطی درخواست وکړی او هم درخواست کړی چه د محکمې د نیولی فیصلی او ټولو موادو په دی اړه وړاندی شی

- تاسی حق لری چه د مدافعی وکیل تر صحیحو پوری د پولیسانو کارمندانو سره خبری اتیری نه کړی (معلومات نه ورکړی، پوښتنو ته ځواب نه ورکړی، کومی اسنادو لاسلیک نه کړی)
- کولای شی چه (د ستاسی په انتخابو) نوم، آدرس، د فامیلو عضو د تلفونی نمبر، د نژدی خپین نوم او یا بله شخص چه په عاجله توگه د ستاسی نیولی په اړه اخطار واخیستلی وواپی
- تاسی حق لری چه په عاجله توگه د نیولو سببونو د ستاسی په مفهومو ژبو کتبی مطلع شی (د کومی د قانونو تفصولو په اړه تاسی ونیولی)
- که تاسی بهرنی تابعیت ولری حق لری چه د کانسولگری مؤسسې مو آگاه وکړی. پولیسو ته د کانسولگری د تلفون نمبر معلومه وکړی (که تاسی نی واری)

مهمه ده:

د خپلو صحی وضعه معلومه وکړی!

مه هیروی: که ستاسی حالت بده ده او یا تاسی دائمی مریضی لری حق لری چه د دکتورو مرستو واخلي.

حق لری چه د دکتورو جنس چه ستاسی به معاینه به کوی

_____ Затримання у кримінальному провадженні

Додаток № 5

Додаток 1
до Порядку дій уповноважених
службових осіб органів Державної
прикордонної служби України
під час затримання осіб,
підозрюваних у вчиненні злочину,
без ухвали слідчого судді або суду
(пункт 2 розділу II)

Копія: прокурору

(найменування органу прокуратури)

**ПРОТОКОЛ
про затримання особи, підозрюваної у вчиненні злочину,
без ухвали слідчого судді або суду**

«___» _____ 20__ року _____
(назва населеного пункту)

(посада, найменування органу, прізвище, ініціали уповноваженої службової особи)

«___» _____ 20__ року о _____ год _____ хв _____

(місце затримання)

у присутності осіб:

(прізвище, ім'я, по батькові, дата народження, місце проживання)

3) є обґрунтовані підстави вважати, що можлива втеча з метою ухилення від кримінальної відповідальності особи, підозрюваної у вчиненні тяжкого або особливо тяжкого корупційного злочину, віднесеного законом до підслідності Національного антикорупційного бюро України (необхідне підкреслити)

(конкретні факти, відомості)

Затриманому

(прізвище, ініціали)

згідно з частиною четвертою статті 208 КПК України повідомлено зрозумілою для нього (неї) мовою підстави затримання та у вчиненні якого злочину він (вона) підозрюється, а також роз'яснено, що він (вона) має такі права: отримувати медичну допомогу, негайно повідомити близьких родичів, членів сім'ї чи інших осіб (за вибором) про своє затримання і місце перебування відповідно до положень статті 213 КПК України та інші процесуальні права, передбачені КПК України.

Батькам, усиновителям, опікунам, піклувальникам, органам опіки та піклування (необхідне підкреслити) повідомлено про затримання неповнолітньої особи

(прізвище, ім'я, по батькові, дата народження)

_____ (час, дата, спосіб повідомлення)

**Органу (установі), уповноваженому(ій) законом на надання
безоплатної правової допомоги повідомлено про затримання**

_____ (прізвище, ім'я, по батькові, дата народження)

**Крім того, згідно з частиною третьою статті 42 КПК України
затриманому _____**

_____ (прізвище, ініціали)

роз'яснено, що він має такі права:

1) знати, у вчиненні якого кримінального правопорушення його підозрюють;

2) бути чітко і своєчасно повідомленим про свої права, передбачені КПК України, а також отримати їх роз'яснення;

3) на першу вимогу мати захисника і побачення з ним до першого допиту з дотриманням умов, що забезпечують конфіденційність спілкування, а також після першого допиту – мати такі побачення без обмеження їх кількості й тривалості; на участь захисника у проведенні допиту та інших процесуальних дій; на відмову від захисника в будь-який момент кримінального провадження; на отримання правової допомоги захисника за рахунок держави у випадках, передбачених КПК України та/або законом, що регулює надання безоплатної правової допомоги, в тому числі у зв'язку з відсутністю коштів на її оплату;

4) не говорити нічого з приводу підозри проти нього або у будь-який момент відмовитися відповідати на запитання;

5) давати пояснення, показання з приводу підозри чи в будь-який момент відмовитися їх давати;

6) вимагати перевірки обґрунтованості затримання;

7) у разі затримання – на негайне повідомлення членів сім'ї, близьких родичів чи інших осіб про затримання і місце свого перебування згідно з положеннями статті 213 КПК України;

8) збирати і подавати слідчому, прокурору, слідчому судді докази;

9) брати участь у проведенні процесуальних дій;

10) під час проведення процесуальних дій ставити запитання, подавати свої зауваження та заперечення щодо порядку проведення дій, які заносяться до протоколу;

11) застосовувати з додержанням вимог КПК України технічні засоби під час проведення процесуальних дій, у яких він бере участь. Слідчий, прокурор, слідчий суддя, суд мають право заборонити застосування технічних засобів під час проведення окремої процесуальної дії чи на певній стадії кримінального провадження з метою нерозголошення відомостей, які містять таємницю, що охороняється законом, чи стосуються інтимного життя особи, про що виноситься вмотивована постанова (ухвала);

12) заявляти клопотання про проведення процесуальних дій, про забезпечення безпеки щодо себе, членів своєї сім'ї, близьких родичів, майна, житла тощо;

13) заявляти відводи;

14) ознайомлюватися з матеріалами досудового розслідування в порядку, передбаченому КПК України, та вимагати відкриття матеріалів згідно зі статтею 290 КПК України;

15) одержувати копії процесуальних документів та письмові повідомлення;

16) оскаржувати рішення, дії та бездіяльність слідчого, прокурора, слідчого судді в порядку, передбаченому КПК України;

17) вимагати відшкодування шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органу, що здійснює оперативно-розшукову діяльність, досудове розслідування, прокуратури або суду, в порядку, визначеному законом, а також відновлення репутації, якщо підозра не підтвердилась;

18) користуватись рідною мовою, отримувати копії процесуальних документів рідною або іншою мовою, якою він володіє, в разі потреби користуватись послугами перекладача за рахунок держави.

Згідно з частиною сьомою статті 42 КПК України затриманий

(прізвище, ініціали)

зобов'язаний:

1) прибувати за викликом до слідчого, прокурора, суду, в разі неможливості прибути за викликом у призначений строк – заздалегідь повідомити про це суд;

2) виконувати обов'язки, покладені на нього рішенням про застосування заходів забезпечення кримінального провадження;

3) підкорятися законним вимогам та розпорядженням слідчого, прокурора, слідчого судді, суду.

Ознайомившись із підставами затримання, правами і обов'язками затриманого, підозрюваний _____

_____ (прізвище, ініціали)

пояснив _____

_____ (клопотання, заяви, скарги, підпис затриманого)

Уповноважена службова особа _____

_____ (прізвище, ініціали)

на підставі частини третьої статті 208 КПК України, із дотриманням правил, передбачених частиною сьомою статті 223, статтею 236 КПК України, у присутності понятих:

1) _____
_____ (прізвище, ім'я, по батькові, дата народження, місце проживання)

2) _____
_____ (прізвище, ім'я, по батькові, дата народження, місце проживання)

здійснив обшук затриманої особи _____

_____ (прізвище, ініціали)

під час якого було виявлено та вилучено: _____

_____ (вилучені предмети, речі, документи, цінності з описом їх індивідуальних ознак, а за потреби – місце та інші обставини їх вилучення)

_____ Затримання у кримінальному провадженні

Зауваження і доповнення до протоколу _____

(спосіб ознайомлення, зауваження, доповнення учасників процесуальної дії;
прізвище, ініціали, підпис)

З протоколом ознайомлені поняті, яким відповідно до вимог статті 66 КПК України роз'яснено обов'язок не розголошувати відомості щодо проведеної процесуальної дії:

1) _____ (прізвище, ім'я, по батькові) _____ (підпис)

2) _____ (прізвище, ім'я, по батькові) _____ (підпис)

У разі якщо затримана особа, яка брала участь у проведенні процесуальної дії, відмовилася підписати протокол, їй надано право дати письмові пояснення щодо причин відмови від підписання. Особа пояснила, що _____

(пояснення, підпис)

Факт надання письмових пояснень особи щодо причин відмови підписати протокол засвідчує підписом її захисник (законний представник)

(прізвище, ініціали, підпис)

Поняті (у разі відсутності захисника):

1) _____

2) _____

У зв'язку з тим, що особа через фізичні вади або з інших причин не може особисто підписати протокол, ознайомлення її з протоколом здійснюється у присутності захисника (законного

представника), який своїм підписом засвідчує зміст протоколу та факт неможливості його підписання такою особою

(підпис)

(прізвище, ініціали затриманої особи)

Протокол склав

(посада, найменування органу, підпис, прізвище,
ініціали уповноваженої службової особи)

Копію протоколу отримав

(підпис)

(прізвище, ініціали затриманої особи)

Прокуратура України
ОФІС ГЕНЕРАЛЬНОГО ПРОКУРОРА

вул. Різницька, 13/15, м. Київ, 01011

факс: 280-26-03

17.08.2020 № 13/4-565 ВЖ-328 о/в-20

На № _____ від _____

Керівникам регіональних прокуратур

**Щодо дотримання вимог
Конвенції про захист прав
людини і основоположних свобод
та Кримінального процесуального
кодексу України під час затримання особи**

Результати вивчення діяльності органів правопорядку, регіональних та місцевих прокуратур у частині затримання осіб за підозрою у вчиненні кримінальних правопорушень, а також документального оформлення затримання та оцінки його законності свідчать про наявність низки системних проблем, що призводять до порушень основоположних прав і свобод людини, зокрема права на свободу та особисту недоторканність.

Так, поширеною є практика тримання фактично затриманих осіб протягом тривалого часу у службових приміщеннях органів правопорядку без оформлення затримання.

На існування таких випадків неодноразово вказував Європейський суд з прав людини (далі – ЄСПЛ) у своїх рішеннях проти України, роззначаючи, що сама лише відсутність протоколу затримання має вважатися серйозним недоліком, оскільки усталена позиція ЄСПЛ полягає у тому, що невідане тримання особи під вартою є повним запереченням фундаментально важливих гарантій, що містяться у ст. 5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція), та являє собою найбільш серйозне порушення зазначеного положення. Відсутність фіксації такої інформації, як дата, час та місце затримання, ім'я затриманого, підстави для затримання та ім'я особи, яка здійснила затримання, повинні розглядатися як недотримання вимоги щодо законності та невідповідність самій меті ст. 5 Конвенції (справа «Кушнір проти України»).

Серед причин наявності цієї негативної практики слід виокремити такі:

1. Намагання працівників органів правопорядку зібрати достатню кількість доказів для повідомлення особи про підозру до моменту оформлення факту затримання через побоювання бути притягнутими до

Офіс Генерального прокурора
13/4-565 ВЖ-328 о/в-20 від
17.08.2020

кримінальної відповідальності за незаконне затримання особи у разі, якщо після затримання особи підозра щодо її причетності до вчинення злочину не знайде свого підтвердження.

Поширення такої практики свідчить про недостатню обізнаність працівників органів правопорядку та прокуратури із практикою ЄСПЛ щодо визначення терміну «обґрунтована підозра».

У низці своїх рішень ЄСПЛ наголошував на тому, що факти, які дають підставу для підозри на момент затримання, не мають бути такого самого рівня з тими, які необхідні для обґрунтування обвинувального вироку або навіть притягнення до відповідальності, що настає на наступному етапі процесу кримінального розслідування (рішення ЄСПЛ у справах «Фокс, Кемпбелл і Харлі проти Об'єднаного Королівства» від 30.08.1990, «Мюррей проти Сполученого Королівства» від 28.10.1994, «О'Хара проти Сполученого Королівства» від 16.10.2001, «Ердагоз проти Туреччини» від 21.10.2008, «Ільгар Маммадов проти Азербайджана» від 22.05.2014).

Цей підхід означає, що при прийнятті працівником органу правопорядку рішення про необхідність затримання особи він не повинен мати доказів, що доводять винуватість особи у вчиненні злочину. Обсяг відомостей на етапі прийняття рішення про необхідність затримання особи має бути достатнім для підтвердження наявності ознак кримінального правопорушення, за яке передбачено покарання у виді позбавлення волі, та можливої причетності конкретної особи до його вчинення.

Отже, кримінальне процесуальне законодавство та практика ЄСПЛ не вимагають наявності нерозривного зв'язку між фактом затримання і подальшим повідомленням затриманої особи про підозру, обранням запобіжного заходу та направленням обвинувального акта до суду.

Як наслідок, факт затримання особи за наявності обґрунтованої підозри у її причетності до вчинення злочину не зумовлює обов'язку слідчого та прокурора надалі повідомити цій особі про підозру, адже в цих випадках йдеться про різні рівні обґрунтованості підозри – на момент фактичного затримання цей рівень є нижчим, ніж на момент повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального правопорушення.

Відповідно, якщо підозра у вчиненні затриманою особою кримінального правопорушення не знайде свого підтвердження протягом 24 годин з моменту фактичного затримання, така особа підлягає негайному звільненню. При цьому складання протоколу затримання є обов'язковим у кожному випадку фактичного затримання особи незалежно від факту повідомлення про підозру цій особі надалі.

2. Віднесення до «уповноваженої службової особи», яка має право здійснювати затримання без ухвали слідчого судді, виключно працівників органів досудового розслідування.

Частина шоста ст. 191 КПК України визначає, що уповноважена службова особа – це особа, якій законом надане право здійснювати затримання. Отже, «уповноважена службова особа» є родовим поняттям, що включає в себе як слідчого, так і інших працівників правоохоронних органів, яким відповідними законами надано право на здійснення затримання. До таких працівників, зокрема, належать і працівники патрульної поліції та оперативних підрозділів, які мають повноваження здійснювати затримання в порядку, передбаченому ст. 208 КПК України.

3. Неправильне розуміння терміну «кримінальне провадження», внаслідок чого час затримання обліковується не з моменту фактичного затримання, який чітко визначений у ст. 209 КПК України, а після внесення відомостей про вчинення кримінального правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань (далі – ЄРДР).

Відповідно до п. 10 ч.1 ст. 3 КПК України кримінальне провадження включає в себе досудове розслідування, судове провадження, а також процесуальні дії у зв'язку із вчиненням діяння, передбаченого законом України про кримінальну відповідальність. З моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР починається досудове розслідування як одна зі стадій кримінального провадження (п. 5 ч. 1. ст. 3 КПК України).

Затримання ж є процесуальною дією, яка безпосередньо пов'язана із вчиненням діяння, передбаченого законом України про кримінальну відповідальність, і є складовою кримінального провадження, незважаючи на те, що відповідні відомості ще не були внесені до ЄРДР.

4. Ігнорування працівниками органів досудового розслідування та прокуратури можливих негативних наслідків незаконного затримання для кримінального провадження.

Проведення слідчих і процесуальних дій за участю фактично затриманої особи без реєстрації факту затримання ставить під сумнів допустимість отриманих у цей період доказів.

Обвинувальним вироком Деснянського районного суду м. Києва від 31.01.2017 А. визнано винним у пред'явленому обвинуваченні за ст. 309 ч. 2 КК України та призначено покарання у виді 3 років позбавлення волі. Так, А. визнано винним у тому, що він, будучи особою, яка раніше вчинила кримінальні правопорушення, передбачені ст. ст. 307, 310, 317 КК України, 19.11.2015 приблизно о 23 год у м. Києві знайшов паперовий згорток з особливо небезпечним наркотичним засобом – канабісом вагою 9,85 г, який, незаконно зберігаючи при собі, переніс до станції метро «Лісова», де приблизно о 23 год 45 хв був зупинений працівниками поліції, якими виявлено та вилучено вказаний наркотичний засіб. Такі дії кваліфіковано як незаконне придбання та зберігання наркотичного засобу без мети збуту, вчинені особою, яка раніше вчинила злочини, передбачені ст. ст. 309, 310, 317 КК України. Вирок обґрунтовано даними, які містяться в протоколі огляду місця події від

20.11.2015, висновку експерта від 20.11.2015, показаннями двох свідків. апеляційну скаргу захисника в інтересах А. залишено без задоволення (ухвала апеляційного суду м. Києва від 12.04.2017).

Надалі колегія суддів Другої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду зазначила, що під час винесення вироку поза увагою суду залишилися ті обставини, що огляд місця події та вилучення канабісу проведені у кімнаті поліції на станції м. Лісова, до якої А. був запрошений працівником правоохоронного органу. Таким чином, з огляду на вимоги ст. 209 КПК України засуджений був особою, яку фактично затримано уповноваженою службовою особою. Однак у матеріалах провадження не було протоку затримання, складеного відповідно до вимог ст. 208 КПК України. Таким чином, розглядаючи кримінальне провадження щодо А., суд першої інстанції на вказані порушення вимог закону увагу не звернув, в основу обвинувального вироку поклав докази, які зібрані органом досудового розслідування з порушенням прав людини і основоположних свобод. Постановою колегії суддів Другої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 08.02.2018 вирок Деснянського районного суду м. Києва від 31.01.2017 та ухвалу апеляційного суду м. Києва від 12.04.2017 щодо А. скасовано і призначено новий розгляд у суді першої інстанції.

Однією з підстав визнання доказів недопустимими є порушення права особи на захист (п. 3 ч. 2 ст. 87 КПК України). До типових порушень права на захист варто віднести неповідомлення або несвоєчасне повідомлення про фактичне затримання особи за підозрою у вчиненні злочину до відповідних регіональних центрів з надання безоплатної правової допомоги.

Вироком Семенівського районного суду Чернігівської області від 06.12.2019, залишеним без змін ухвалою Чернігівського апеляційного суду від 04.02.2020, О. засуджено за вчинення злочину, передбаченого ч. 1 ст. 185 КК України, до покарання у виді позбавлення волі на строк 1 рік. За вироком суду О. визнано винним у тому, що він 09.07.2018, перебуваючи в стані алкогольного сп'яніння, у с. Кути Другі Семенівського району Чернігівської області таємно викрав велосипед «Аіст», спричинивши таким чином матеріальних збитків на суму 800 грн. Суд на підтвердження своїх висновків про винуватість О. послався на протокол огляду місця події від 09.07.2018. Зі змісту зазначеного протоколу вбачається, що огляд місця події відбувся на території Семенівського відділення поліції Новгород-Сіверського відділу поліції ГУНП в Чернігівській області за участю О. без визначення його процесуального становища, але з роз'ясненням прав, передбачених ст. 42 КПК України. Під час огляду слідчий опитував О. та вказав про вилучення в нього велосипеда, про крадіжку якого заявив потерпілий. О. прибув до місця огляду в супроводі працівників поліції, а велосипед, який був предметом огляду, був окремо доставлений одним зі співробітників поліції.

Надалі колегією суддів Першої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду вирок скасовано, справу направлено на новий розгляд з таких підстав. Відповідно до ст. 209 КПК України особа є затриманою з моменту, коли вона силою або через підкорення наказу змушена залишатися поряд із уповноваженою службовою особою чи в приміщенні, визначеному уповноваженою службовою особою. Суд першої інстанції, враховуючи як допустимий доказ протокол огляду місця події від 09.07.2018, не дав належної правової оцінки тому, що О. на момент проведення цієї слідчої дії був фактично затриманим за підозрою у вчиненні злочину, проте його право на захист не було забезпечено. Крім того, всупереч вимогам КПК України слідчий жодних процесуальних документів про затримання О. не склав, що також залишилось поза увагою суду першої інстанції під час аналізу доказів.

5. Ненадання кримінально-правової оцінки (ст. ст. 146-1, 366, 371 КК України) фактам тримання затриманої особи без реєстрації затримання або внесення до протоколу неправдивих даних щодо часу фактичного затримання.

Таким чином, незважаючи на визначеність законодавства, а також наявність сталої правової позиції ЄСПЛ, деякі прокурори на практиці не завжди дотримуються порядку застосування зазначених приписів, що призводить до визнання доказів у кримінальних провадженнях недопустимими, порушень прав людини і подальших обґрунтованих звернень з цього приводу до національних та міжнародних судових інституцій.

У зв'язку з викладеним необхідно вжити додаткових заходів щодо використання прокурорами у практичній діяльності наведених правових висновків ЄСПЛ для формування практики однакового застосування норм процесуального права.

Генеральний прокурор

I. Венедіктова

Додаток 14
до Інструкції з організації діяльності
чергової служби органів (підрозділів)
Національної поліції України
(підпункт 1 пункту 14 розділу VI)

ПАМ'ЯТКА для затриманих осіб

При затриманні громадян України, іноземців та осіб без громадянства працівники поліції зобов'язані забезпечити дотримання таких прав та основоположних свобод, передбачених Конституцією України, нормами міжнародного права та відомчими нормативно-правовими актами.

1. Згідно зі статтею 5 Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року:

Кожен має право на свободу та особисту недоторканність. Нікого не може бути позбавлено свободи, крім таких випадків і відповідно до процедури, встановленої законом (...) (пункт 1).

Кожен, кого позбавлено свободи внаслідок арешту або тримання під вартою, має право ініціювати провадження, в ході якого суд без зволікання встановлює законність затримання і приймає рішення про звільнення, якщо затримання є незаконним (пункт 4).

Кожен, хто є потерпілим від арешту або затримання, здійсненого всупереч положенням цієї статті, має забезпечене правовою санкцією право на відшкодування (пункт 5).

2. Європейський суд з прав людини на Ваше прохання може вказати державі на обов'язок вжити у певних ситуаціях тимчасових заходів. Прохання про вжиття заходів Європейський суд може задовольнити, якщо існує невідворотний ризик настання для Вас невинної шкоди.

Прохання про вжиття тимчасових заходів Ви або Ваші представники можуть направити факсом за таким номером: +33 (0)3 88 41 39 00. Титульна сторінка прохання повинна містити напис «Rule 39. Urgent» та номер телефону, за яким можна зв'язатися з Вами або з Вашими представниками.

У проханні обов'язково мають бути наведені детальні обставини щодо реального стверджуваного ризику. До прохання обов'язково повинні додаватися відповідні рішення національних органів та інші документи, які б обґрунтовували Ваше прохання. У разі існування ризику бути екстрадованим чи висланим з країни у проханні потрібно зазначити ймовірну дату та час Вашої екстрадиції чи вислання.

3. У разі Вашого затримання або арешту (взяття під варту) працівники поліції зобов'язані:

1) повідомити підстави та мотиви затримання або арешту, роз'яснити право щодо оскарження затримання;

2) негайно після фактичного затримання або арешту особи повідомити орган (установу), уповноважений(у) законом на надання безоплатної правової допомоги (єдиний телефонний номер контактної центру системи безоплатної правової допомоги: 0-800-213103);

3) надати у друкованому вигляді положення статей 28, 29, 55, 56, 59, 62 і 63 Конституції України;

4) роз'яснити право захищати себе особисто та користуватися правовою допомогою захисника, у тому числі за рахунок держави у випадках, передбачених кримінальним процесуальним законодавством та/або законом, що регулює надання безоплатної правової допомоги;

5) негайно, але не пізніше ніж через дві години після затримання або арешту повідомити Ваших родичів та у разі вимоги – захисника та адміністрацію за місцем роботи чи навчання.

4. У разі заявлення Вами усної або письмової вимоги про необхідність участі захисника працівники поліції не мають права вимагати від Вас надання будь-яких пояснень або свідчень до його прибуття. Ваше волевиявлення щодо залучення захисника або відмови від його участі власноруч зазначається у відповідному документі про затримання.

Забороняється поміщати до кімнати для затриманих осіб, якщо стосовно них не складений протокол про адміністративне затримання або протокол про затримання підозрюваного у вчиненні кримінального правопорушення.

Особистий огляд затриманої особи проводиться особою однієї статі із затриманим та у присутності двох понятих тієї самої статі.

5. Доставленню й затриманню не підлягають:

- 1) особи, які знаходяться в непритомному стані, мають небезпечні для життя тілесні ушкодження або симптоми гострих захворювань внутрішніх органів;
- 2) особи, які вжили отруйні або сильнодіючі речовини;
- 3) особи, заражені небезпечними для здоров'я оточуючих інфекційними хворобами;
- 4) перебувають у тяжкому стані сп'яніння внаслідок вживання алкоголю, наркотичних засобів або інших одурманюючих речовин;
- 5) втратили здатність самостійно пересуватися чи можуть завдати шкоди оточуючим або собі; вагітні жінки з ознаками близьких пологів.

Відповідні заходи реагування до таких осіб вживаються після надання їм допомоги медичними працівниками або після їх лікування у закладах охорони здоров'я.

6. Якщо Вас затримали за адміністративне правопорушення, Ви повинні знати, що:

- 1) адміністративне затримання особи, яка вчинила адміністративне правопорушення, може тривати не більше ніж три години;
- 2) осіб, які порушили правила обігу наркотичних засобів і психотропних речовин, може бути затримано на строк до трьох годин для складення протоколу, а в необхідних випадках для встановлення особи і з'ясування обставин правопорушення – до трьох діб з повідомленням про це письмово прокурора протягом двадцяти чотирьох годин з моменту затримання;
- 3) строк адміністративного затримання обчислюється з моменту Вашого фактичного затримання.

7. Якщо Вас затримали за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення, Ви маєте право:

- 1) знати, у вчиненні якого кримінального правопорушення Вас підозрюють;
- 2) бути чітко і своєчасно повідомленим про свої права, передбачені Кримінальним процесуальним кодексом України (далі – КПК України), а також отримати їх роз'яснення;
- 3) на першу вимогу мати захисника і побачення з ним до першого допиту з дотриманням умов, що забезпечують конфіденційність спілкування, а також після першого допиту – мати такі побачення без обмеження їх кількості й тривалості;

4) на участь захисника у проведенні допиту та інших процесуальних дій;

5) на відмову від захисника у будь-який момент кримінального провадження;

6) на отримання правової допомоги захисника за рахунок держави у випадках, передбачених КПК України та/або законом, що регулює надання безоплатної правової допомоги, в тому числі у зв'язку з відсутністю коштів на її оплату;

7) не говорити нічого з приводу підозри проти себе, обвинувачення або у будь-який момент відмовитися відповідати на запитання;

8) давати пояснення, показання з приводу підозри, обвинувачення чи в будь-який момент відмовитися їх давати;

9) вимагати перевірки обґрунтованості затримання;

10) у разі затримання або застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою – негайно повідомити членів сім'ї, близьких родичів чи інших осіб про затримання і місце свого перебування згідно з положеннями статті 213 КПК України;

11) збирати і подавати слідчому (дознавачу), прокурору, слідчому судді докази;

12) брати участь у проведенні процесуальних дій;

13) під час проведення процесуальних дій ставити запитання, подавати свої зауваження та заперечення щодо порядку проведення дій, які заносяться до протоколу;

14) застосовувати з додержанням вимог КПК України технічні засоби при проведенні процесуальних дій, в яких Ви берете участь. Слідчий (дознавач), прокурор, слідчий суддя, суд мають право заборонити застосування технічних засобів при проведенні окремої процесуальної дії чи на певній стадії кримінального провадження з метою нерозголошення відомостей, які містять таємницю, що охороняється законом, чи стосуються інтимного життя особи, про що виноситься (постановляється) вмотивована постанова (ухвала);

15) заявляти клопотання про проведення процесуальних дій, про забезпечення безпеки щодо себе, членів своєї сім'ї, близьких родичів, майна, житла тощо;

16) заявляти відводи;

17) ознайомлюватися з матеріалами досудового розслідування в порядку, передбаченому статтею 221 КПК України, та вимагати відкриття матеріалів згідно зі статтею 290 КПК України;

18) одержувати копії процесуальних документів та письмові повідомлення;

19) оскаржувати рішення, дії та бездіяльність слідчого (дізнавача), прокурора, слідчого судді в порядку, передбаченому КПК України;

20) вимагати відшкодування шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органу, що здійснює оперативно-розшукову діяльність, досудове розслідування, прокуратури або суду, в порядку, визначеному законом, а також відновлення репутації, якщо підозра, обвинувачення не підтвердилися;

21) користуватися рідною мовою, отримувати копії процесуальних документів рідною або іншою мовою, якою володієте, та в разі необхідності користуватися послугами перекладача за рахунок держави.

8. Необхідно знати, що кожен має право затримати будь-яку особу без ухвали слідчого судді, суду:

1) при вчиненні або замаху на вчинення кримінального правопорушення;

2) безпосередньо після вчинення кримінального правопорушення чи під час безперервного переслідування особи, яка підозрюється у його вчиненні.

Кожен, кого затримано через підозру або обвинувачення у вчиненні кримінального правопорушення або інакше позбавлено волі, повинен бути в найкоротший строк доставлений до слідчого судді для вирішення питання про законність та обґрунтованість його затримання, іншого позбавлення волі та подальшого тримання.

Затримана особа негайно звільняється, якщо протягом сімдесяти двох годин з моменту затримання їй не вручено вмотивованого судового рішення про тримання під вартою.

Затримана без ухвали слідчого судді, суду особа не пізніше шістдесяти годин з моменту затримання повинна бути звільнена або доставлена до суду для розгляду клопотання про обрання стосовно неї запобіжного заходу.

9. Під час утримання в кімнаті для затриманих Вас повинні забезпечити:

1) триразовим гарячим харчуванням (при утриманні понад 3 години);

2) приміщення кімнати для затриманих має бути площею не менше 4 квадратних метрів на особу, із природним та електричним освітленням, вентиляцією та санітарно-гігієнічними приладами (чаші клозетні, умивальники);

3) у разі тимчасового нефункціонування (відсутності) санвузла Вас повинні виводити за потребою не рідше одного разу на чотири години;

4) Ви маєте право здійснювати релігійні обряди будь-якого віросповідання або висловлювати переконання, пов'язані зі ставленням до релігії;

5) у разі погіршення стану Вашого здоров'я працівники поліції зобов'язані негайно викликати екстрену медичну допомогу та надати невідкладну домедичну допомогу.

10. Якщо при затриманні Ваші права були порушені, Ви маєте право:

1) звертатися зі скаргами, заявами і листами до посадових осіб органу (підрозділу) поліції, органів державної влади, прокуратури, суду, громадських організацій, а також до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, Європейського суду з прав людини, відповідних органів міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна;

2) для написання кореспонденції до вищевказаних органів, а також своєму адвокату Вам повинні надати окрему кімнату та видати папір, кулькову ручку і конверт. Заклеєний конверт Ви передаєте черговому органу (підрозділу) поліції. Ця кореспонденція не підлягає перегляду.

Примітки:	1. Особі, яка поміщається до кімнати для затриманих, видається на руки пам'ятка для затриманих осіб. 2. Затримана особа у графі 9 книги обліку осіб, які поміщені до кімнати для затриманих, власноруч проставляє свій підпис про отримання пам'ятки для затриманих.
-----------	---

Прокуратура України

ОФІС ГЕНЕРАЛЬНОГО ПРОКУРОРА

вул. Різницька, 13/15, Київ-11, 01011

факс: 280-26-03

18.06.2021 № 25/1-111 ВХХ-21
від _____

**Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ**
проспект Гагаріна, 26
м. Дніпро, 49000

Офісом Генерального прокурора лист від 09.06.2021 №1/2485 про надання інформації щодо кількості затриманих осіб в порядку статей 190, 207, 208, 298², 598 КПК України та статті 15¹ Закону України «Про боротьбу з тероризмом» за 2017-2020 роки, розглянуто.

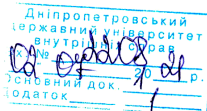
За результатами повідомляємо, що у звітності, яка формується органами прокуратури дані щодо затриманих осіб в порядку статей 190, 582, 520 КПК України та статті 15¹ Закону України «Про боротьбу з тероризмом» не обліковуються, а тому надати їх не видається за можливе.

При тому, надаємо інформацію про кількість затриманих осіб підозрюваних слідчими (детективами), дізнавачами органів досудового розслідування в порядку, передбаченому статтями 207, 208, 298² КПК України упродовж 2017-2020 років за даними звітності за формами №№ 1-СЛ (НП), 1-СЛ (СБ), 1-СЛ (ДФС), 1-СЛ (ДБР), 1-СЛ (НАБУ), показники яких формуються накопичувальним підсумком з початку звітного року.

Додаток: на 1 арк.

**Начальник
управління організаційного забезпечення
Єдиного реєстру досудових розслідувань
та інформаційно-аналітичної роботи**

Л. Колодій

Офіс Генерального прокурора
№25/1-111ВХХ-21 від 18.06.2021

арк.1

Дані
щодо кількості затриманих осіб як підозрюваних слідчими (детективами), лізнавачами органів досудового розслідування в порядку, передбаченому статтями 207, 208, 298² КПК України, упродовж 2017 - 2020 років

	2017	2018	2019	2020
<i>орган досудового розслідування</i>				
Прокуратура	1068	231	49	*
НП	12549	14241	14071	10791
СБУ	312	451	304	160
НАБУ	*	50	44	37
ДБР	*	*	*	481
ДФС	8	6	18	4
УСЬОГО	17937	14979	14486	11473

* - дані у звітності не обліковувалися

Нотатки _____

Навчальне видання

ЗАТРИМАННЯ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Навчальний посібник

Верстання	<i>Олена Данильченко</i>
Технічне редагування	<i>Тетяна Шутова</i>
Дизайн обкладинки	<i>Анастасія Юдашкіна</i>

Г Е Л Ь В Е Т И К А
ВІДАВНИЧИЙ ДІМ

WWW.HELVETICA.UA

Підписано до друку 04.07.2021 р. Формат 84х108/16.
Папір офсетний. Гарнітура Cambria. Цифровий друк.
Ум. друк. арк. 13,02. Наклад 300. Замовлення № 0521-161.
Віддруковано з готового оригінал-макета.

Видавництво і друкарня – Видавничий дім «Гельветика»
65101, Україна, м. Одеса, вул. Інглезі, 6/1
Тел.: +38 (048) 709 38 69,
+38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08
E-mail: mailbox@helvetica.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 6424 від 04.10.2018 р.